

T.C

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

KLASİK ELİTİST TEORİNİN DEMOKRASİ ELEŞTİRİSİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Alperen ÖZYÜREK

BURSA-2018

T.C

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

KLASİK ELİTİST TEORİNİN DEMOKRASİ ELEŞTİRİSİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ALPEREN ÖZYÜREK

DANIŞMAN:

DOÇ. DR. DERDA KÜÇÜKALP

BURSA-2018

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

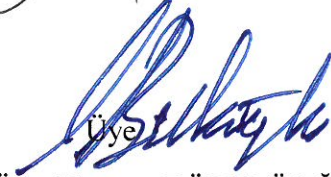
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı'nda 701515023 numaralı Alperen ÖZYÜREK'in hazırladığı "Klasik Elitist Teorinin Demokrasi Eleştirisi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 23.05/2018 günü 11.00 - 12.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna oy birliği (oy birliği / ~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Derda KÜÇÜKALP

Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Pir Ali KAYA

Uludağ Üniversitesi

23.05/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 02/05/2018

Tez Başlığı / Konusu: **KLASİK ELİTİST TEORİNİN DEMOKRASİ ELEŞTİRİSİ**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 02/05/2018 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (*Turnitin*)^{*} aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

02.05.2018

Adı Soyadı: Alperen ÖZYÜREK

Öğrenci No: 701515023

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı:

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

Doç. Dr. Derda KÜÇÜKALP

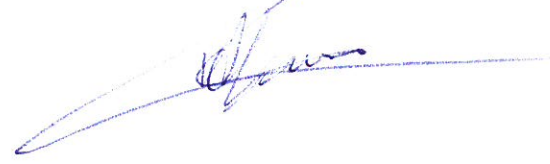
02.05.2018

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisan Tezi olarak sunduğum, “**Klasik Elitist Teorinin Demokrasi Eleştirisi**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

25.05.2018

Adı Soyadı : Alperen ÖZYÜREK
Öğrenci No : 701515023
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı :
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Alperen ÖZYÜREK
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bilim Dalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : ix+ 98
Mezuniyet Tarihi : / / 2018
Tez Danışman(lar)ı : Doç. Dr. Derda KÜÇÜKALP

KLASİK ELİTİST TEORİNİN DEMOKRASİ ELEŞTRİSİ

Tarihsel süreç boyunca toplumların pek çok siyasal rejim türü altında idare olunduğu malumdur. Bunlardan en önemlileri monarşi, teokrasi, feodalizm, totalitarizm, oligarşi ve demokrasidir. Toplumlar tarih ilerledikçe bireysel eşitlik ve özgürlük düşüncelerinin ortaya çıkması sonucu özellikle demokratik sisteme ve demokrasinin değerlerine sarılmaya başlamıştır. Demokrasi bireylerin eşitliğine yaptığı vurguyla ve siyasal idare mekanizmasına toplumun tüm üyelerinin katılımına imkan sağlamasıyla bireyler ve toplumlar nezdinde büyük önem kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle ulaşılmaması gereken bir ideal olarak kabul görmüştür. Fakat İtalyan asıllı olan ve Machiavelli'nin izlerini takip eden üç düşünür Mosca, Pareto ve Michels, sağladığı iddia edilen bütün imkanlara rağmen demokratik rejimlerin bireylere siyasal karar alma mekanizmasına katılma noktasında eşit imkanlar sunmadıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmada klasik elitist düşünürler olarak kabul edilen bu üç düşünürün demokratik rejimlere yönelik eleştirileri incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Klasik Elit Teorisi, Demokrasi, Mosca, Pareto, Michels, Elit, Kitle, Seçkin

ABSTRACT

Name and Surname : Alperen ÖZYÜREK
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Political Sciences and Public Administration
Branch : Political and Social Sciences
Degree Awarded : Master
Page Number : ix + 98
Degree Date : / / 2018
Supervisor(s) : Assoc. Prof. Dr. Derda KÜÇÜKALP

A CRITIQUE OF THE CLASSICAL ELITIST THEORY OF DEMOCRACY

Throughout the historical process, it is known that societies was under the control of many political regimes. The most important of these are monarchy, theocracy, feudalism, totalitarianism, oligarchy and democracy. Societies particularly have begun to embrace the values of the democracy and the democratic system as the result of the emergence of the ideas of individual equality and freedom as history progresses. Democracy has gained importance in the individuals and societies because of it's emphasis on the equality of the individuals and enabling the participation of all the members of the society to the political administration mechanism. In other words it has been accepted as an ideal to be reached. But the three Italian thinkers who followed Machiavelli's footsteps, Mosca, Pareto and Michels, pointed out that despite all the alleged possibilities, democratic regimes do not offer equal opportunities to individuals for participation in political decision-making. In this study, the criticisms of democratic regimes by these thinkers, who are considered as classical elitist thinkers, have been examined.

Keywords:

Classical Elite Theory, Democracy, Mosca, Pareto, Michels, Elite, Mass, Distinguished

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkması ve son halini alması için gereken süre boyunca benden desteğini hiç esirgemeyen, kendisiyle gerekli her konuda iletişime geçebilmem için bütün kanalları son derece samimiyetle açık bırakan Uludağ Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü öğretim üyelerinden saygı değer hocam Doç. Dr. Derda Küçükbalp'e teşekkürü bir borç bilirim.

Kendileriyle lisans ve yüksek lisans öğrenciliğim boyunca faydalı bir hasbihal ortamı oluşturduğumuz, yerine göre hocalık yerine göre de abilik yapan ve çalışmam boyunca da desteklerini esirgemeyen bölümümüzün asistan hocaları İbrahim Durmaz, İbrahim Hatipoğlu, Mehmet Fırkan Korkmaz, Abdullah Yasin Erdem ve Recep Elmas'a bütün katkılarından dolayı müteşekkirim. Buna ilave olarak çalışma motivasyonumun bir nebze dahi azalmaması için desteklerini hiç esirgemeyen Furkan, Kağan ve bütün dostlarıma ne kadar teşekkür etsem azdır.

Son olarak bu süreç boyunca maddi manevi bütün desteklerini arkamda hissettiğim sevgili aileme, desteklerinin karşılığını hiçbir şekilde ödeyemeyeceğimin ve yalnızca bir kâğıt parçası üzerinden minnetlerimi bildirmenin mahcubiyetiyle de olsa teşekkür etmeyi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ	iii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

KLASİK ELİT TEORİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1.Elitist Teori: Felsefi Arka Plan ve Gelişim Süreci	5
1.2.Klasik Elitist Düşünürler	14
1.2.1.Mosca ve Yönetici Sınıf	15
1.2.2.Pareto ve Elitlerin Dolaşımı.....	21
1.2.3. Michels ve Oligarşinin Tunç Yasası.....	27

II. BÖLÜM

KLASİK ELİTİST TEORİ PERSPEKTİFİNDEN DEMOKRASİ TARTIŞMALARI

2.1. Halk (Çoğunluk) Yönetimine Karşı Elit (Azınlık) Yönetimi.....	33
2.2. Yöneten-Yönetilen Ayrımının Gerekliliğine Yönelik Tartışmalar	45
2.3.Mutlak Eşitsizlik ve Demokrasinin Uygulanabilirliği.....	50
2.4.Klasik Elitist Teoriye Yöneltilen Eleştiriler	56

III. BÖLÜM

KLASİK ELİTİST TEORİNİN DEMOKRASİ TARTIŞMALARINA ETKİLERİ

3.1. Joseph Schumpeter: Demokratik Elitizm	65
3.2. Robert Dahl: Poliarşi	70
3.3.Giovanni Sartori: Seçimli Poliarşi.....	77
3.4.Charles Wright Mills: İktidar Eliti	82
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA	93

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

ev. : Çeviren

der. : Derleyen

ed. : Editör

s. : Sayfa

s.s. : Sayfa Sayısı

p.p. : Page to Page

GİRİŞ

İnsanoğlunun topluluk halinde yaşamaya başladığı andan itibaren toplumsal düzen ihtiyacı belirlemiştir. Toplumsal yaşama geçişle birlikte bu ihtiyacın ortaya çıkmasının en önemli sonuçlarından biri toplumların yöneten- yönetilen şeklinde ikili bir yapı halini almasıdır. Bazı düşünürler bu durumun tarih boyunca geçerli olduğunu ve tarihin sonuna kadar da geçerli olacak en önemli gerçeklerinden biri olduğunu iddia etmektedir. Bütün ideolojik ön kabullerden bağımsız bir şekilde ele alındığında bu iddianın büyük ölçüde doğru olduğunu söylemekte bir beis görülmemektedir.

Toplumsal yapının bu şekilde siyasal otoriteye hakimiyet noktasında ikili bir yapıya dönüşmesi, tarih boyunca siyasal bilimciler ve siyaset felsefeciler arasında tartışılmalı bir olgu olmuştur. Platon'dan Nietzsche'ye kadar pek çok düşünür siyasal otoritenin ehil kişilerin elinde olması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte doğuştan veya kalıtsal birtakım özelliklere dayanan bireyler arası eşitsizliğe atıfta bulunulmuştur. Bu eşitsizliğin mevcudiyetinin doğal olarak toplumsal alana bir yansıması olduğu belirtilmiş ve bunun sonucunda toplumun sınıflı bir yapıya dönüşmesi, sınıflar arası hiyerarşinin kurulması ve özellikle hiyerarşinin en tepesinde idari mekanizmaya hakim olan yönetici bir sınıfın oluşması kolektif fayda açısından olumlu bir durum olarak kabul edilmiştir.

Toplumsal düzendeki bu ikili yapının mevcudiyeti uzun süreden beri tartışılmakla birlikte sistematik hale getirilememiş ve bir teori şeklinde işlenememiştir. Toplumun yönetici-yönetilen şeklinde ikiye ayrıldığı ifade edilmiş fakat bu noktada bahsedilen yöneticilerin kim veya kimler olduğuna dair sistemli tanımlamalar gerçekleştirilememiştir. 'Kim veya kimler yönetici olmaya daha elverişlidir? Yönetici olmak için aranan şartlar var mıdır? Varsa nelerdir? Siyasal rejim tipine göre yönetici/yöneticiler değişmekte midir? Yoksa tarih sahnesinde vuku bulmuş bütün rejimlerde aynı kişisel ve sosyolojik özellikleri haiz bireyler mi yönetici kadroyu oluşturmaktadır?' gibi sorulara sistematik bir cevap silsilesi oluşturulamamıştır.

Bu ve buna benzer siyasal hayata ve özellikle de siyasal hayata etki eden birey/gruplara yönelik pek çok soruya dair, 19. ve 20. yüzyıllar arası yaşamış düşünürler olan Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto ve Robert Michels tarafından derinlikli çalışmalar

geliştirilmiştir. Elitist teorisyenler olarak adlandırılan bu üç düşünürün yönetici/elit, yönetilen/kitle kavramlarını tanımladıkları, sistematik hale getirdikleri, kimlerin elit kimlerin kitle olduğuna dair yeterli argümanları ortaya çıkardıkları görülmektedir.

Sınıflı toplum yapısı denildiğinde akla ilk gelen akımlardan olan Marksizm’de de toplum yönetici-yönetilen ayrımına tabi tutulmuş fakat burada yönetici/egemen sınıf’ın toplumu sömürdüğü kabul edilmiştir. Yönetimi eline geçiren egemen sınıf toplumun geri kalanı üzerinde üretim araçlarına sahip olmanın verdiği sosyo-ekonomik güçle birlikte tamamıyla bir tahakküm kurmuştur. Fakat bu çalışmanın konusu olarak tartışılan ve yöneten-yönetilen ayrımına dayanan sınıfsal toplum analizlerinde (elit teorisi); yönetme erkini elinde bulunduran yönetici sınıf, toplum üzerinde her ne kadar hakimiyet kursa da birincisi bu hakimiyet yalnızca üretim araçlarının mülkiyetinden kaynaklanmamakta, ikincisi de tam anlamıyla sömürüye dayanan bir hakimiyetten bahsedilmemektedir. Elit teorisinde toplum içerisinde yetenekli, zeki ve işin ehli bireylerin yönetimde doğrudan veya dolaylı olarak etkili olması gerektiği belirtilmiştir. Buna ilaveten yetenekli ve ehil kişilerin siyasi hiyerarşinin en tepesinde olması, Marksizmin sömürü anlayışının tamamıyla aksine olacak şekilde toplumun geri kalanı açısından da olumlu ve faydalı olarak kabul görmüştür.

Bilindiği üzere tarihsel süreç boyunca devletlerin ve toplumların hükmü altına girdiği, idare edildiği ve doktrinleriyle şekillendiği pek çok politik rejim ortaya çıkmıştır. Toplumun çoğunluğunun müdahil olabileceği bir alan olmamakla birlikte siyasal faaliyetler, çalışmanın içinde de detaylı bir şekilde bahsedildiği gibi meşakkatli ve birtakım sosyo-ekonomik imkanların gerekliliğine dayanan bir süreç olarak kabul görmektedir. Nitekim tarih boyunca ortaya çıkan politik rejimler toplumu politik arenaya dahil etmeyecek ve siyasi meşruiyet kalıtsal, inancaşsal veya ekonomik temele dayanacak şekilde icra edilmiştir. Bunun bir istisnası olarak Antik Yunan’da ve bazı küçük şehir devletlerinde toplumun siyasal karar alma mekanizmasına dahil edildiği dönemler olmuştur. Fakat buralarda da büyük bir çoğunluk bu haktan mahrum kalmıştır.

Özellikle Amerikan ve Fransız devrimleriyle birlikte toplumun çoğunluğunun siyasal mekanizmaya katılımına imkan tanıyan demokratik rejimler ve demokratik değerler hızlıca yayılmaya başladı. Seçimle kurulan hükümetler ve kralların karşısında onları dengeleyecek güç olarak seçimle iş başına gelen vekillerin oluşturduğu

parlamentolar ortaya çıktı. Toplumun büyük çoğunluğu- belirli bir süreye kadar kadınlar ve siyahi vatandaşlar hariç- siyasal hiyerarşinin ‘tepesine’ yerleşecek kadroları belirleme imkânına kavuşmuştu. Demokrasi düşüncesi sunduğu bütün bu eşitlik ve özgürlük idealleriyle bütün dünyayı etkisi altına almaya başlamıştı.

İlerleyen süreçte ortaya çıkan klasik elitist teorisyenler, sunduğu iddia edilen bütün imkanlarla birlikte demokratik rejimlerde dâhil olmak üzere tarih boyunca vuku bulmuş bütün siyasal rejimlerde hiçbir zaman toplumun çoğunluğunun siyasal hayata dair bir etkisi bulunmadığını, yönetim erkinin her daim azınlık bir grubun elinde olduğunu belirtmişlerdir. Belirli bir takım nitelikleri haiz birey/bireylerin her daim siyasal hiyerarşinin en tepesini eline geçirdiklerini ve bir şekilde meşruiyet sağlamayı başarabildiklerini, bunun da inkâr edilemeyecek bir gerçek olduğunu belirtmişlerdir.

Bu doğrultuda bu çalışmanın birinci bölümünde tarihsel süreç içerisinde elit teorisini besleyen ve oluşumuna zemin hazırlayan düşünürlerden en önemlileri olarak kabul edilen Platon, Machiavelli, Saint-Simon ve Nietzsche gibi isimlere ve görüşlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca elitist teorisinin siyaset anlayışına değinilmiş ve elitist olarak kabul edilen düşünürler olan Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto ve Robert Michels ‘in genel olarak bireye ve toplumsal yapıya dair fikirleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde çalışmanın da genel maksadı olacak şekilde, tarihsel süreç içerisinde şekillenen ve sistematik bir hale bürünen klasik elit teorisinin demokratik rejimlere yönelik eleştirileri ele alınmıştır. Demokratik rejimlerin iddia edildiği gibi çoğunluk/halk yönetimine tekabül etmediğini, yönetme erkinin her daim belirli bir azınlık grubun elinde toplandığını iddia eden elitist teorisyenlerin fikriyatı, bireyler arası eşitsizlik ve bunun doğurduğu sonuçlar doğrultusunda incelenmiştir. Buna ilave olarak toplumsal yapının yöneten-yönetilen şeklinde ikili bir yapıya ayrılmasının gerekliliğine yönelik tartışmalara yer verilmiş ve devamında tüm bu tartışmalar ekseninde klasik elitist teoriye yöneltilen eleştirilere değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise klasik elit teorisinin demokratik rejimlere yönelik eleştirel tutumları neticesinde demokrasiye dair ortaya çıkan yeni tartışmalar ve klasik demokrasi doktrinin uğradığı değişimler açıklanmıştır. Bu doğrultuda Schumpeter’in ‘demokratik elitizm’, Dahl’ın ‘poliarşi’, Sartori’nin ‘seçimli poliarşi’ ve Mills’in ‘iktidar

eliti' kavramları incelemeye tabi tutularak klasik elitist teorinin demokrasi tartışmaları üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

I. BÖLÜM

KLASİK ELİT TEORİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1.Elitist Teori: Felsefi Arka Plan ve Gelişim Süreci

Siyasal düşünceler tarihi incelendiğinde görülebilecek olgulardan birisi, tarih boyunca vuku bulmuş bütün ideolojilerin, doktrinlerin veya siyasi akımların temelde filozoflara ve filozofların fikriyatına dayalı olduğu veya en azından onlardan beslendiği gerçeğidir. Herhangi bir siyasi düşünceye dair bir araştırma yapılacağı zaman, incelenecek olan düşünürlere bakıldığında, düşünürlerin etkilendiği ve kendisinden sonra da etkilediği isimlerin ve akımların olduğu görülebilmektedir. Bu çalışmanın konusu olarak odaklanılan ‘elit teorisi’ de tüm siyasi olgularda olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde şekillenmiş, sistematik hale gelmiş ve gerek dönemi içerisinde gerekse de günümüze kadar olan süreçte epey yankı uyandırmıştır.

Klasik elitist teori siyaset yorumlamasını yöneten-yönetilen ilişkisi üzerinden yapmıştır. ‘En küçük kabile yönetimlerinden gelişmiş modern sistemlere kadar bütün siyasi tarih boyunca nasıl oluyor da her yerde küçük bir azınlık çoğunluğu yönetmekte ve siyasi karar alma gücüne sahip olabilmektedir?’¹, ‘Neden bütün toplumlarda – demokratik rejimlerde dâhil- her daim azınlık bir grubun çoğunluk üzerinde bir hakimiyeti oluşmaktadır?’ soruları elitist teorisyenlerin düşüncelerinin temelini oluşturmaktadır. Onlar çalışmalarının sonucunda tüm toplumlarda var olan ‘seçkinler/elitler’ azınlığının siyaseti oluşturmasının kaçınılmaz ve mutlak sonuç olduğuna kanaat getirmiş ve sınıflı toplum yapısı ile eşitsizlik üzerine savlarıyla dikkat çekmişlerdir.

Klasik elitist teori adı üzerinde en genel düzeyde ‘elit’ kavramı üzerinden şekillenmiştir. ‘Elit’ kavramı Türkçe de ‘seçkin’ anlamına gelmekte ve bu anlamını Latince ‘eligere’ yani ‘seçmek’ kavramından almaktadır. ‘Elit’ sözcüğü tarihte ilk kez 17.yüzyılda kaliteli ve pahalı ürünler, özellikle kaliteli kumaşlar için kullanılmaya başlanmış, yaklaşık iki yüzyıl gibi bir süre sonra sosyal bilimler literatürüne girmiş ve

¹ Nur Vergin, Siyasetin Sosyolojisi, 14.Basım, İstanbul: Doğan Kitap, 2016, s. 123.

literatürde de genel olarak olağanüstü yeteneğe sahip olan insanları ve/veya toplum içerisinde egemen ve etkili olan kimseleri ifade etmek için kullanılmıştır.²

Sartori elitist teori çerçevesinde düşünüldüğünde ‘elit’ ve ‘seçkin’ kavramlarının normatif ve ampirik olarak iki şekilde açıklanabileceğini belirtmektedir. Kavramsal (normatif) olarak ele alındığında genel bir çerçeveden/tipolojiden bahsedilmekte, ampirik (deneysel) olarak ele alındığında ise bir tanımlamaya ve kimlerin ‘elit’, ‘seçkin’ olabileceğine dair sonuçlara ulaşılabileceğini belirtmektedir.³

İşin içine ‘elit’ veya ‘seçkin’ kavramı girdiğinde konunun temellerini Antik Yunan’a kadar dayandırmak mümkündür. Aslında Antik Yunan’ında öncesinde Hint toplumunu düzenleyen Brahmanca kast öğretilerinde bu kavrama atıflarda bulunduğu görülmektedir.⁴ Diğer tüm alanlardaki kullanımından bağımsız bir şekilde kavramın muhtevası toplum yönetimine yani siyasal alana endekslendiğinde –ki çalışmanın odağı da budur- karşılaşılan önemli bir isim olarak Platon’dan bahsedilebilir. Toplumun seçkin bir azınlık tarafından yönetilmesi gerektiği hususundaki temel görüş Platon’da açık bir şekilde kendisini gösterir.⁵ O, sınıflı toplumun gerekli olduğuna inanmış ve bunu savunmuştur.

Platon, insan ruhunu değişik boyutlar ve tanımlamalarla tasvir ederek bu boyutlarla olması gereken toplumsal düzen arasında bir bağ kurmuştur. Onun perspektifinde insan ruhunun ölçüp biçen, hesap yapan ve düşünen kısmı ‘akıl’a, en alt seviyede bulunan ve doyurulması gereken fiziksel ihtiyaçların olduğu bölüm ‘iştihaya’, tutku ve duyguları bünyesinde barındıran bölümde ‘tin veya gönül’ e karşılık gelir.⁶ İnsan ruhunu oluşturan bu üç boyut, ideal toplum düzeninde sınıfsal karşılıklara denk gelmektedir. Platon ideal toplumu ‘yönetici’ (filozof-kral), ‘koruyucu’ ve ‘işçi/çiftçi’ olmak üzere üç ana sınıfa ayırmakta⁷ ve insan ruhundaki üçlü boyutlamayla ideal toplumdaki bu sınıflar arasında ilişki kurmaktadır. O, toplumsal düzeni insan ruhundan

² Ahmet Cevizci, *Felsefe Ansiklopedisi*, C:5, Ankara: Ebabel Yayınları, 2007, s. 407.

³ Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı, 1993, s. 155.

⁴ T.B.Bottomore, *Seçkinler ve Toplum*, Çev: Erol Mutlu, Ankara: Gündoğan Yayınları 1990, s. 7.

⁵ Munci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, 22.Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009, s. 124.

⁶ Ahmet Cevizci, Kasım Küçükcalp, *Batı Düşüncesi –Felsefi Temeller-*, İstanbul: İsam Yayınları, 2010, s. 63.

⁷ Platon, *Devlet*, , Çev: Canan Eyi, İstanbul: Gün Yayıncılık, 2005, s. 147-149.

hareketle bir organizma olarak düşünmüş, kendilerinde aklın ve bilginin ağır bastığı devlet yöneticilerinin filozof-bilge, tin/gönül ün öne çıktığı koruyucuların cesur, iştihaların öne çıktığı işçi veya çiftçilerin ise ölçülü olması gerektiğini belirterek sınıflar arası hiyerarşiyi ve durulması gereken yerleri net çizgilerle belirtmiştir.⁸ Yani görüldüğü üzere Platon toplumu sınıflara ayırmış ve her sınıfın kendine has farklı görevleri olduğunu belirterek sınıflı toplumun gerekliliğinin altını çizmiştir.

Platon'un ideal toplum sınıflandırmasında önemli olan filozof-kralın başını çektiği yönetici sınıftır. Platon, ideal devletinde yönetici sınıfın başında yani ideal toplumun ideal yönetiminin başında filozof-kralın olması gerektiğini veya devletin başındaki kişinin eğitim vesilesiyle filozof seviyesine getirilmesi gerektiğini belirtir.⁹ *Devlet* adlı çalışmada filozof-kralı tanımlarken şu önemli noktalara vurgu yapmıştır:

*'Filozof olan kişi bilgeliğin her türüsünü isteyecektir. ...Ancak bir insan bilginin her türüsüne aç ise, hiç bıkmadan okumaya öğrenmeye tutkunsu onu filozof olarak kabul edersek yanılmış olmayız değil mi? ... O halde öğrenmenin her türünden hoşlanmayan biri, hele çok gençse, iyi ile kötü arasındaki farkı ayırt etmiyorsa, o insana bilgi sever ya da filozof diyemeyiz. ... Filozoflar, sonsuz ve değişmeyen bilgilere ulaşabilen ve bunları hazmedebilen kişilerse ve bu değişmeyen veya bilginin her türüsüyle ilgilenmeyen, değişkenler içinde yüzmeyi tercih edenlere filozof ismini veremiyorsak, devletin başına bu ikisinden hangisini getirmeliyiz?'*¹⁰

Platon, bu açıklamalarından da anlaşılacağı üzere devlet yönetiminde söz sahibi olacak kişinin bilge sıfatına layık olması gerektiğini belirterek toplum içerisinde 'sıradan', 'bilgisiz' 'zevk peşinde koşan' bireylerin yönetimde bir etkisinin olması durumuna karşı çıkmıştır. Bu sebeple Platon, açıkça görüleceği üzere, basitçe 'halk yönetimi' olarak ifade edilen, toplumun tüm bireylerinin önünde herhangi bir engel olmayacak şekilde seçim yoluyla bir şekilde devlette etkin bir konuma gelmesine, nitelikli olsun olmasın ayırt edilmeden bütün bireylerin siyasal hayata dair kararlara katılmasına imkân tanıyan demokratik sisteme muhalif pozisyonadadır.

Devlet yönetimi Platon için tüm toplumun mutluluğunun sağlanması ve adaletin gerçekleşmesi için gerekli olan iyinin bilgisine diğer bir ifadeyle mutlak doğru bilgiye

⁸ Cevizci, Küçükalp, a. g. e. , s. 65.

⁹ Platon, a. g. e. , s. 231-235.

¹⁰ Platon, a. g. e. , s. 236-246.

sahip olmayı gerektirdiği için, farklı ve çeşitli ruh durumlarına bağlı olarak farklı ve çeşitli istek ve yönelimlere bağlı çok sayıda insanın kullanımına bırakılamaz.¹¹ Bu sebeple Platon'a göre yöneticinin, toplum ahlakı, iyiliği ve adaleti için gerekli olan bilgiye sahip filozof-kral olması gerekir.

Bu hususta önemli bir noktayı da belirtmek gerekir. Platon her ne kadar toplumun ahlakı ve iyiliği üzerine düşünerek siyasi fikriyatını şekillendirmişse de, birtakım açıklamalarında okuyucular tarafından çelişki olarak algılanabilecek bir durumu açıklamak gerekmektedir. Örneğin 'Devlet'te kimin gerçek filozof olduğuyla ilgili geçen diyalogda 'gerçeği sevene'¹² filozof denilmesi gerektiği belirtilmekte fakat başka diyaloglarda 'egemen olanın yalan söyleyerek hem düşmanlarını hem de kendi insanlarını aldatma hakkı vardır ve bu hak yalnızca egemenin kendisinde saklıdır' denilmektedir.¹³ Burada Platon'un 'gerçeği arayan ve tavsiye eden' karakterine karşıt gelebilecek bir olgudan bahsedilmemektedir. Burada bahsedilen 'yalan' Platon'un nezdinde toplumun yararına olacak şekilde söylenen 'soylu yalan'dır ve toplumun iyiliği için söylenir.¹⁴

Tekrar yukarıda bahsedilen 'yönetici sınıf' kavramına dönülecek olunursa, kavramın muhtevası Platon'a kadar uzanmaktadır. Fakat esasen 'yönetici sınıf' kavramı -kavramın orijinali G. Mosca' ya aittir- elitist teorinin odak noktasını oluşturmaktadır. Platon'un sınıflı toplum düzeninin etkisinin net bir şekilde görülebileceği klasik elitist teoriyi sistemleştiren üç ana düşünür Vilfredo Frederico Pareto (1848-1923), Gaetano Mosca (1858-1941) ve Robert Michels (1876-1936) çalışmalarında tamamıyla yönetici sınıfı oluşturan 'elitler' ve yönetilen 'kitleler' arasındaki tarihsel ilişkiye ve bu ilişkinin sebepleri üzerine yoğunlaşmışlardır.

Klasik elitist teorisyenlerin beslendiği tek kaynak olarak tabii Platon'u göstermek eksik olacaktır. Siyasi tarih boyunca klasik elitistleri etkileyen ve onlara esin kaynağı olan düşünürler mevcut olmuştur. Bunlardan birisi de soydaşları olan ve klasik siyasi

¹¹ Cevizci, Küçükcalp, a. g. e. , s. 65.

¹² Platon, a. g. e. , s. 238.

¹³ Karl Raimund Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları-Platon-*, C:1, Türk Siyasi İlimleri Derneği Yayınları, Siyasi İlimler Serisi:13, Ankara: Sevinç Matbaa, 1967, s. 148.

¹⁴ Larry Arnhart, *Siyasi Düşünce Tarihi: Plato'dan Rawls'a*, 2.Basım, Ankara: Adres Yayınları, 2005, s. 37.

düşünceyle modern düşünce arasında geçiş köprüsü olarak tanımlanan, kimi çevrelerce de modern düşüncenin kurucusu sayılan Niccolo Machiavelli'dir.

Floransa Cumhuriyetinin Floransa kentinde geniş çevreye sahip bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Machiavelli, ailesinin sağladığı imkânlar vesilesiyle genç yaşta kaliteli bir eğitime tabi tutulmuş ve eğitimi sayesinde devlet kademelerinin üst katmanlarında çalışma fırsatı bulmuştur.¹⁵ İlerleyen dönemde Medicilerin tekrar yönetimi eline almasıyla Machiavelli ihanet şüphesiyle görevinden alınmış hatta işkenceye maruz kalmıştır. Yaşadığı bu ani dönüşümlerin etkisiyle karamsar bir ruh yapısına sahip olduğu iddia edilen Machiavelli, İngiltere de 'Old Nick' yani 'şeytan' olarak damgalanmasına sebep olacak olan, sürgündeyken malikânesinde dönemin yöneticisi Lorenzo de Medici'ye devleti yeniden inşa edebilmesi ve ayakta tutabilmesi için gerekli gördüğü tavsiyelerini belirttiği 'Hükümdar' adlı başyapıtını meydana getirmiştir.¹⁶

Machiavelli 'Hükümdar' da yönetimde elitlerin olması gerektiğini belirtir. O, hükümdar halktan gelmiş veya makamını miras yoluyla almış da olsa yönetimde bir 'elit' in hakkını kabul eder.¹⁷ Elitleri 'yalnızca kendi cesaretine ve aklına dayanan'¹⁸, bencil oldukları halde benciliklerini çıkarları doğrultusunda yönlendirebilen kimseler olarak tanımlar. Ona göre elitler bu özellikleri sayesinde, yalnızca fiziksel güvenliklerinin, kişisel önyargılarının, kanaatlerinin ve ailelerinin de dâhil olduğu geniş bir korumadan başka isteği bulunmayan 'halk yığınları' karşısında üstünlük sağlar.¹⁹ Başarılı bir hükümetin veya hükümdarın her şeyden evvel insan doğasının en evrensel arzusu olan mal ve can güvenliğinin sağlanmasına yönelik işler yapmasında ısrar eder.²⁰ Halk yığınlarının siyasi dar görüşlü, zayıf ve sorumsuz, medeni kaygılardan yoksun, özgürlüğünü kullanamayacak derecede 'aptal' ve başlarında onları yönetecek bir yönetici/elit olmadan düzene kavuşamayacak topluluklar olduğunu vurgular.²¹ Machiavelli açık bir şekilde, aklını ve gerektiğinde aldatma yeteneğini kullanan

¹⁵ Yaşar Şahin Anıl, *Niccolo Machiavelli*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2010, s. 70-71.

¹⁶ Donald Tannenbaum, David Schultz, *Siyasi Düşünceler Tarihi-Filozoflar ve Fikirleri-*, Çev: Fatih DEMİRCİ, Ankara: Adres Yayınları, 2006, s. 170-171.

¹⁷ Tannenbaum, Schultz, a. g. e. , s. 179.

¹⁸ Niccolo Machiavelli, *Hükümdar*, 3.Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2003, s. 121.

¹⁹ Tannenbaum, Schultz, a. g. e. , s. 180.

²⁰ George Sabine, *Siyasal Düşünceler Tarihi II*, Çev: Alp Öktem, Ankara: Sevinç Matbaa, 1969, s. 13.

²¹ Sabine, a. g. e. , s. 180.

yönetici/elitin her türlü idari, beşeri ve sosyal hususlarda eksikliğini kabul ettiği kitleler karşısında başarılı olacağını belirterek ve böyle davranmayan hükümdarın kendi mahvına yol açacağını söyleyerek elit-kitle ayrımı çizer.²²

Klasik elitist teorisyenler üzerinde önemli etkisi görülebilecek düşünürlerden birisi de Claude Henri de Saint Simon'dur. Saint Simon, 1760- 1825 tarihleri arası yaşamış ünlü Fransız sosyologdur. Özellikle toplumsal yapıya yönelik çalışmalarda bulunmuş ve sosyal nizamı dair tavsiyeleriyle elitist teorisyenlere temel oluşturmuştur. O, gelişen teknolojik unsurların gelecekte insanlığın karşılaşabileceği sorunların pek çok kısmını çözeceğini iddia etmiş ve feodalizm ile militarizmin aksine sosyal yapıyı iş adamları ve sanayi liderlerinin kontrol etmesi gerektiğini belirtmiştir.²³

Saint Simon'da toplum üzerindeki hâkimiyetin yetenekli bireylerin elinde olması gerektiğini ifade etmekte, sosyal nizamın gelişimini bu şarta bağlamaktadır. Otoriter ve hiyerarşik bir bakış açısıyla toplumun doğal olarak sınıflı bir yapı arz ettiğini, topluma pozitivist anlayışın hakim olması gerektiğini ve bu pozitivist anlayışın da modern bankerler, avukatlar, sanayiciler ve entelektüeller gibi 'yetenekli' bireyler eliyle uygulanabileceğini savunmuştur.²⁴ Özellikle sınıflı toplum yapısı üzerinde durmuş, sırasıyla askerlerin, hukukçularla metafizikçilerin ve sonunda da gelir sahibi burjuva sınıfının yönetimi ele geçirdiğini belirtmiştir.²⁵

Platon, Machiavelli ve Saint Simon'un farklı özellikleri olan bir 'yönetici' veya 'yönetici sınıf'ın mevcudiyetine/gerekliliğine vurgu yapmasına ilave olarak 19.yüzyılda yaşamış ünlü Alman düşünür Friedrich Nietzsche'nin görüşlerine de yer vermek gerekir. Nietzsche'nin yaşadığı dönemlere kadar 'yönetici sınıf', 'elitler', 'seçkinler' gibi kavramlar siyasal alanda sağlam temele oturtulamamıştı. Keza Nietzsche'nin kendisinin de bu hususta sistemsel bir yapılanma ortaya koyduğunu iddia etmek mümkün olmamakla birlikte yine de çağdaşları olan elitist teorisyenlerin çalışmalarına epey katkısı olduğu söylenebilir.

²² Gaetano Mosca, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1968, s. 98.

²³ <https://www.britannica.com/biography/Henri-de-Saint-Simon> (27.01.2018)

²⁴ Tim Delaney, *Classical and Contemporary Social Theory: Investigation and Application*, London & New York: Routledge, 2016, s. 19.

²⁵ Cemil Meriç, *Saint-Simon: İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 13.B, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, s. 134.

On dokuzuncu yüzyıl Avrupa düşünsel hayatı için zor bir dönem olmuştur. Dönemin zorluğunun ana sebebi, ortaya çıkan ideolojik akımların birbiri üzerinde hâkimiyet kurma ve kalıcılığını inşa etme çabasıdır. Bu akımların en önemli ve iddialı olanı demokrasidir. Demokrasi üzerine gerçekleştirilen tartışmaların toplumlar üzerinde önemli etkileri olmuştur. Yüzyılın sonlarında küresel çapta vuku bulan demokrasi tartışmaları ve kitle toplumu düşüncelerinin yaygınlaşması sonucu elit kuramlarının olgunlaştığı gözlemlenmiştir.

Nietzsche'nin eşitlikçi demokrasiye başkaldırışı ile birlikte kitle toplumu ve elitist gruplar arasında giderek gelişen ve büyüyen çatışma/tartışma ortamları oluşmuş ve bu çatışmalar sonucunda 'üst insan', 'elit-insan' ve 'Führer' niteliğindeki insanların ortaya çıkması ve politik alanda etkili olması yönünde talepler ortaya çıkmıştır.²⁶ O, 19.yüzyıl siyasetine eleştirisini köle-efendi ahlaki ayrımı üzerinden gerçekleştirmiştir:

*'Şimdiye kadar iki temel tip ortaya çıktı; bir de temel ayrım: Efendi ahlakı ve köle ahlakı var; - hemen eklemeliyim, bütün daha yüksek ve karışık kültürlerde, bu iki ahlakın arasını bulma çabaları var... Yönetici sınıf 'iyi' olanı belirlediğinde ruhun yüceltilen kibirli halleri, ayırım veren ve rütbe düzenini belirleyen olarak tecrübe edilir... Şu hemen belirtilmektedir ki ilk ahlak türünde 'iyi' ile 'kötü' nün zıtlığı, yaklaşık olarak 'soylu' ve 'alçak' la aynı anlama gelir...'*²⁷

Efendi ve köle ahlakı kıyaslaması, Nietzsche'nin fikriyatını anlamak için önemlidir. Nietzsche'ye göre modern düşüncenin ideolojik uzantıları olan demokrasi, liberalizm ve sosyalizm, köle ahlakının belirtisidir; ona konum kazandırır ve köleliğin efendiliğe, avamların da liderlere galip geldiği, insan doğasının normal düzeninin alt üst olduğu bir toplumsal yapıya neden olur.²⁸ O, demokratik sistemin temel unsuru olan tüm bireylerin eşit olduğuna yönelik önermelere karşı çıkmıştır. Ona göre hayatın temelini 'güç arzusu' oluşturmaktadır. Az sayıda insanın dünyevi değerleri hak ettiğini, geri kalanların sürü şeklinde yaşaması gerektiğini savunarak sınıflı toplum vurgusu yapmıştır.

"Aristokrasi, bir seçkin insanlığa ve daha yüksek sınıfa inancı temsil eder. Demokrasi büyük insanlara ve seçkin zümreye inançsızlığı temsil eder... Bu rejimde herkes herkese eşittir... Ben nefret duyarım..."

²⁶ Cevizci, a. g. e. , s. 407.

²⁷ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev: Prof. Dr. Ahmet İnam, İstanbul: Yorum Yayınevi, 2001, s.180.

²⁸ Tannenbaum, Schultz, a. g. e. , s. 419.

Sosyalizmden, çünkü o büsbütün naif (safdilane) olarak “iyinin, güzelin ve eşit hakların” düşünüyör.”²⁹

Klasik elitist teorinin yapı taşları olan ‘elit’, ‘kitle’, ‘seçkin olma’, ‘yönetici sınıf’ gibi kavramların, siyasi düşünceler tarihi incelendiği zaman birçok düşünür tarafından birebir olmamakla birlikte eş manaya gelecek şekilde tartışıldığı, savunulduğu veyahut eleştirildiği görölmektedir. Platon, Machiavelli, Saint-Simon ve Nietzsche gibi düşünürler elit teorisinin oluşum ve gelişim sürecini incelemek adına faydalanılabilecek düşünürlerin en önemlileridir. İlerleyen bölümlerde teorinin detaylı bir açıklaması yapılırken pek çok düşünürden faydalanmakla beraber özellikle bu üç düşünürün siyasi yorumlamaları ve etkileri kendisini açık bir şekilde gösterecektir.

Bu düşünürlerin etkisiyle ortaya çıkan ve gelişen elit teorisi siyaseti yöneten-yönetilen ilişkisi üzerinden okumuş ve teorinin sistematığı bu okuma üzerinden şekillenmiştir. Toplumsal yapıyı yöneten-yönetilen tasnifine tabi tutmak demek, diğer bir ifadeyle bir yönetici kesimden bahsetmek, ‘elit’, ve ‘seçkin’, gibi kavramlarla ilişkiye geçmek anlamına gelmektedir. Modern dönem öncesinde siyasal ve toplumsal çözümlenmelerde bu kavramların etkisinin var olduğu bilinmekle birlikte esasen Machiavelli’den itibaren modern dönem düşüncesinde derinlemesine incelemeye tabi tutuldukları göröür.

Machiavelli’den bayrağı devralan elitist düşünürler, bu kavramlar üzerinde özellikle durmuş ve siyaset anlayışlarını bu istikamette şekillendirmişlerdir. James Burnham tarafından ‘Makyavelciler’³⁰ olarak tanımlanan Pareto, Mosca ve Michels’in üçü de toplumların siyasal yönetiminde her daim ‘azınlık’ olarak kabul edilebilecek bir kesimin ‘çoğunluk’ üzerinde hâkimiyet sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşünürler tarih boyunca bütün toplumlarda bu özelliğın mevcut olduğuna ve tarihin sonuna dek mevcut olacağına vurgu yapmışlardır. Fakat çok detaya girmemekle beraber belirtmek gerekir ki bu düşüncelerin kimi yazarlar tarafından Marksizm’in kitleleri ayağa kaldırma ve mevcut ‘yönetim’ düzenini değiştirmeye yönelik eylemsel potansiyeline karşı duyulan

²⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, İstanbul: Say Yayınları, 2010, s. 360-363.

³⁰ James Burnham, *The Machiavellians: Defenders of Freedom*, New York: The John Day Company, 1943, s. 81.

korkunun neticesi olarak ortaya atıldığı ve elit-kitle ayırımına yönelik statükoyu koruma amaçlı olduğu da düşünülmektedir.³¹

Klasik elitist düşünürlerden Pareto mühendis olarak yetişmiş ve bu sebeptendir ki politikaya yönelimi mühendislik eğitiminin getirdiği bilimsel metodolojinin etkisiyle gelişmiştir. O, sistemlerin unsurları arasında dinamik bağlılık olduğunu ve mevcut birimler arasında sürekli değişim görülebileceğini belirtmiştir. Yani sonuç yerine değişimin dinamiklerine odaklanmak gerektiğine ve münferit faaliyetlerden ziyade kümeleşmiş olgulara endekslenmenin önemine vurgu yapmıştır.³²

Bu açıklamayla birlikte Pareto'nun bilimsel metodolojisinin politik analizlerindeki etkisini görmek artık daha kolay olmaktadır. Pareto ilerleyen bölümlerde detaylı şekilde incelenecek olunan ünlü 'elitlerin dolaşımı' ilkesini bilimsel açıklamasındaki 'değişim', siyaset anlayışını oluşturan elit-kitle ayırımını da 'kümeleşmiş olgular' temeline oturtmaktadır. Bununla birlikte denilebilir ki Pareto, modern siyasal dönemde yaşamış, doğa bilimleriyle hemhal olmuş bir düşünür olarak pozitivist bir anlayışa sahiptir.

Yalnızca Pareto değil, diğer klasik elitist düşünürler olan Michels ve Mosca da Pareto gibi modern dönem aydınları olarak görüşlerini bilimsel metotlarla ve sistematik bir şekilde açıklamaya çalışmışlardır. Çalışmaları, yeni bir toplumsal bilim anlayışının mihenk taşları olarak sunulmuştur ve incelemelerinin pozitif/bilimsel karakteri üzerinde durulmuştur.³³

Klasik elit teorisi şekillendiği dönem içerisinde özellikle Marksist düşünceyle pek çok kıyaslamaya tabii tutulmuştur. Bu kıyaslama bu çalışma açısından elit teorisinin siyaset anlayışına ışık tutma hususunda faydalı olabilir. Nitekim bilindiği üzere Marksizm'de siyaset, alt yapıya (ekonomik yapı) bağlı olarak değişen bir üst yapı kurumudur. Karl Marx'a göre ekonomi bir altyapı unsuru olarak, üst yapı unsurları olan siyaset, ideoloji ve felsefe gibi olgularla etkileşim içerisinde ve hatta onların belirleyicisi konumundadır. Diğer bir ifadeyle Marx siyaset için özerk bir alan oluşturmamış ve

³¹ Mutlu Arslan, "Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt:13, Sayı:50, Bahar: 2015, s. 76.

³² Vilfredo Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, çev: Kadir Zeki Tezer, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016, s. 12.

³³ Bottomore, a. g. e., s. 18.

fikriyatının temelini ekonomik indirgemeciliğe dayandırmıştır.³⁴ Bu sebeple Marx için ekonomik üretim güçleri siyasal olanı belirlemekte ve oluşturmaktadır.

Klasik elitist teorisyenlere bakıldığında ise siyasetin net bir şekilde belirleyici ve özerk bir alana tekabül ettiği görülmektedir. Nitekim elitist teorisyenlerin toplumun siyasal yapısı, yönetimde kimlerin olması gerektiği, yöneten kesimin hangi özellikleri haiz olduğu ve yönetici-yönetici olmayan unsurlar arasındaki ilişki gibi konulara siyaset eksenli/temelli ve siyaseti önceleyici bir şekilde sistematikleştirme çabası içerisinde oldukları görülmektedir.

1.2.Klasik Elitist Düşünürler

Klasik elitistler olarak nitelendirilen düşünürler Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca ve Robert Michels'tir. Bu düşünürler, siyasal iktidarın gücünü doğrudan veyahut dolaylı şekilde etkileyen, siyasal kararlara etkide bulunabilecek konumda bulunan kişi veya gruplar manasında 'seçkinler', 'elitler' topluluğuyla ilgilenmiştir.³⁵ Bu düşünürlerin her üçü de, yöntem farklılıkları olmasına rağmen, tarih boyunca bütün toplumlarda yönetim anlayışları, hükümet biçimleri, idare sistemleri ele alındığında karşılaşılabilecek en net olguya, tüm toplumlarda yönetim erkinin belirli bir azınlık grubun elinde olması gerçeğine vurgu yapmıştır.

Klasik elit teorisine göre toplum 'azlar' ve 'çoklar' olarak ikiye ayrılmakta, iktidar erkini tekelinde bulunduran 'azlar' her zaman 'çokları' yönetmektedir. Bu bahsedilen 'azlar' 'elit', 'çoklar' ise 'halk-kitle' kavramına denk düşmektedir.³⁶ Diğer bir ifadeyle elitist doktrinin temelinde, tüm toplumlarda ufak bir azınlık grubun toplum nezdinde en etkili ve kapsayıcı kararları alıcı bir mekanizma oluşturduğu anlayışı yatmaktadır.³⁷ Dolayısıyla denilebilir ki elitist teorisyenler açısından bütün toplumlar politik rejimlerine ne isim verirlerse versinler aslında oligarşik bir yapıdadırlar.³⁸ Daha doğrusu hukuken veya biçimsel olarak oligarşik olmaktan ziyade oligarşiye eğilimli yapıdadırlar. Nitekim

³⁴ Birsen Örs, *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*(Ahmet Bekmen), 4.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 198.

³⁵ Bottomore, a. g. e. , s. 11.

³⁶ Ali Arslan, "Sınıf Teorisinin Açmazları ve İktidar Analizinde Bir Alternatif Olarak Elit Teorisi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, ss. 363-382, 2006, s. 369.

³⁷ Geraint Parry, *Political Elites*, , London: George Allen & Unwin LTD, 1969, s. 30.

³⁸ Kapani, a. g. e., s. 123.

günümüzde oligarşik rejimlere çok az denk gelinebilmekte fakat oligarşiye eğilimli devlet ve rejim biçimlerine sıkça rastlanılmaktadır.³⁹ Ayrıca her ne kadar Marksizm karşıtı olsalar da toplumsal yapıyı ‘yöneten-yönetilen’ şeklinde iki ana gruba ayırdıklarından dolayı çoğulcu görüşten uzak, Marksist düşünceye yakın bir anlayış içerisinde olmuşlardır.⁴⁰

Aslında elitist teorinin temelleri eşitsizlik anlayışında yatıyor denilebilir. Kast, sınıf, mülkiyet tabanlı eşitsizliğe dayanan toplumsal kategorilerin yakın çağa gelene kadar normal kabul edildiği ve her yerde görüldüğü bilinmektedir.⁴¹ Burada amaç, her toplumda yönetim kademesini oluşturan sınıfın üstün/seçkin olduğuna ve yalnızca bu ‘seçkin’ sınıfın şahsi bencilliklerinden ve eksikliklerinden arınıp kamusal yararı sağlamaya yönelebileceklerine vurgu yapmaktır. Bu anlayış çerçevesinde gelişen klasik elit teorisi, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra siyasi tartışmalara damga vurmuştur.

Elitist teorisyenler, liberalizm ve sosyalizm arasındaki mücadelede, ortaya çıktığı andan itibaren bir anlam elde ederek, yalnızca toplumsal/siyasal yapıya yönelik tespitlerde bulunan siyasal bir zihin yapısı olmakla kalmamış; aynı zamanda determinist hüviyete sahip olma özelliği ve toplumu belli konulara yönlendirebilme niteliği sayesinde de ideolojik bir görünüm kazanmıştır.⁴²

1.2.1.Mosca ve Yönetici Sınıf

Klasik elitist düşünürlerden Gaetano Mosca, 1 Nisan 1858 yılında Sicilya, Palermo ‘da dünyaya geldi. Palermo Üniversitesi’nde hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Roma ve Torino üniversitelerinde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Mosca, 1908-1919 dönemleri arasında milletvekilliği yaptı ve ilerleyen dönemde Kral tarafından ömür boyu olmak üzere senatörlüğe atandı. Yedi sene boyunca bu görevde kaldıktan sonra emekli oldu ve akademik kariyerine devam etti.⁴³ Mosca, İtalya’da gazeteci ve bürokrat olarak ta çalışmıştır.

³⁹ Hasan Buran, ‘Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 14, S.1, ss. 69-97, 2009, s. 75

⁴⁰ Alan R. Ball, *Modern Politics and Government*, 5.e, London: Macmillan Press, 1993, s. 33.

⁴¹ İhsan Kurtbaş, ‘Bir Klasik Elitizm Eleştirisi ve Yeni Bir Elitizm Modeli Önerisi: ‘Güçlü Demokratik Elitizm Modeli’, *Turkish Studies*, Volume 12/3, ss. 385-412, 2017, s. 392.

⁴² Bottomore, a. g. e., s. 24.

⁴³ <https://www.britannica.com/biography/Gaetano-Mosca> (29.01.2018)

Gaetano Mosca, elit kavramını kullanmamış olmasına karşın sosyal bilimler nezdinde elit-kitle ayrımını ilk kez sistemleştiren siyasal bilimci olarak kabul edilir.⁴⁴ Siyaset bilimi açısından önem arz eden fikirlerini özellikle ‘Yönetici Sınıf’ (The Ruling Class) isimli eserinde açıklamıştır. Mosca, elitist teorinin genel muhtevası olarak kabul edildiği üzere, tarihsel süreç içerisinde günümüze kadar tarih sahnesinde yer almış bütün toplum biçimlerinde siyasal erke dolaylı veya doğrudan etki edebilen bir azınlık grubun, siyasal iktidara etki etme yetisine sahip olmayan ‘çoğunluk’ yani kitle üzerinde hâkimiyet kurduğunu belirtir. Bu azınlık grubu ise ‘yönetici sınıf’ olarak tanımlar:

‘ Bütün siyasal organizmalarda mevcut olan değişmez gerçekler ve eğilimler arasında bir tanesi en bariz şekilde, en alakasız bir gözle bile görülecek derecede açık ve nettir. Bütün toplumlarda- çok az gelişmiş ve medeniyetin aydınlık ışığına güçlükle erişebilmiş topluluklardan en gelişmiş, modern ve güçlü topluluklara kadar iki sınıf insan mevcuttur-yöneten bir sınıf ve yönetilen bir sınıf-. Her zaman nicelik olarak az olan ilk sınıf bütün politik işlevleri yerine getirir, yetkiyi/gücü elinde tutar ve bu yetkinin sağladığı tüm imkan ve üstünlüklerden faydalanır; buna karşılık nicelik olarak daha fazla olan ikinci sınıf birinci sınıf tarafından bazen göreceli olarak meşru bazen de yine göreceli olarak keyfi ve zora dayalı şekilde yönetilir ve kontrol edilir.’⁴⁵

Mosca görüldüğü üzere toplumda siyasal erke elinde bulunduran azınlık bir grubun geri kalan çoğunluk üzerinde etki sahibi olduğunu ifade ediyor. Peki, Mosca’nın sözünü ettiği ve çoğunluk üzerinde güç ve kontrol yetkisine sahip olan bu azınlık grup bu gücün kaynağını nereden almaktadır? Bu güce sebep olan unsurlar nelerdir? Bu sorulara Mosca, azınlığın bilgili-yetenekli ve bir amaç doğrultusunda örgütlenebilme özelliğini⁴⁶ göstererek cevap vermektedir:

‘ Tek bir amaç çerçevesinde organize olmuş az bir grubun organize olamayan çoğunluk(kitle) üzerinde etkisi kaçınılmazdır. Örgütlenmiş bir azınlık grubun egemenliği karşısında örgütlenemeyen bir çoğunluğa dâhil olan bütün bireyler azınlığa karşı direnemez. Bununla birlikte azınlık grupta sayıca az olduğu için örgütlenmesi daha kolaydır.’⁴⁷

Mosca’ya göre örgütlenme ve yetenek sahibi olma elitlere ait en önemli nitelikler olarak kabul edilir. Rejim sistemi ne olursa olsun yönetim görevini üstlenenlerin topluma hâkim politik kültür dışında görevin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip olmaları

⁴⁴ Mehmet Turhan, *Siyasal Elitler*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991, s. 30.

⁴⁵ Gaetano Mosca, *The Ruling Class*, New York and London: McGraw-Hill Book Company, 1939, s. 50.

⁴⁶ Mustafa Aydın, *Siyasetin Sosyolojisi- Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset-*, İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yayınları, 2006, s. 44.

⁴⁷Mosca, *The Ruling Class*, s. 53.

gerekir.⁴⁸ Yönetici bir azınlık gruptan bahsederken Mosca aynı zamanda bu grubun üzerinde, diğeri bir ifadeyle grubun başında bir ‘şef’ olmasının da açık bir olgu olduğundan bahsetmiştir. Kendi ifadesiyle ‘helm of the state’ yani ‘devletin dümeninde’ her daim bir idareci olduğunu ve tarihsel süreç içerisinde hükümet sistemleri özelinde bu idarecinin sıfatının bazen kral bazen feodal bey bazen de seçilmiş başkan ya da başbakan olarak karşımıza çıktığını belirtmiştir.⁴⁹ Aristo’nun çalışmalarına da atıfta bulunan Mosca’ya göre Aristo’nun kendisi de ister demokratik ister aristokratik olsun bütün toplumlarda yönetimin başında bir kişinin mevcudiyetinden bahsetmiştir.⁵⁰ Ancak belirtmek gerekir ki iktidarın veya gücün bir kişi tarafından temsil edilmesi, şahıs üzerinde yoğunlaşması Batı dünyası için yeni bir durum değildir. Asıl yeni olan, iktidarın tek kişinin elinde toplanmasının doğurduğu sonuçlardır.⁵¹

Her ne kadar bahsedilen bu birey devletin başı olsa da, tek başına bir anlam ifade etmemektedir. ‘Yönetici sınıf’ın desteği olmadan yönetme gücünü elinde tutamaz, sınıfın bütünüyle veyahut etkili bir kesimiyle bağlarını koparamaz veya onlarla ilişkisini sonlandıramaz. Bunu yaptığı takdirde artık yönetme erkini elinde tutamayacaktır. Böyle bir ihtimal mümkün olsa dahi toplumsal yapı en kısa zamanda yeni bir yönetici sınıf oluşturmaya zorlayacaktır.⁵²

Mosca’ya göre seçimle, miras yoluyla veya nadiren de olsa devrim sonucu yönetme erkini eline geçiren ‘yönetici sınıf’, toplumun tepesine çöreklenmiş, toplumla ilişki içerisinde olmayan ve sürekli baskı yoluyla idare eden bir grup olarak algılanmamalıdır. O özellikle ‘orta sınıf’ olarak tasvir edilen ve toplumun geri kalanıyla yönetici sınıf arasındaki bağlantıyı sağlayan, diğeri bir ifadeyle köprü görevi gören, sayıca daha fazla ve toplumun neredeyse bütün kesimlerinden insanların dahil olduğu bir topluluktan da bahseder. Mosca, böyle bir grubun varlığının olmaması durumunda toplumsal düzenin yok olacağını söylemektedir.⁵³ Bu orta sınıf, yönetici sınıfa yeni üye sağlamanın yanı sıra bir toplumun istikrarı için de çok önemlidir. Bu sınıfın ahlak,

⁴⁸ İlder Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, 4. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1996, s. 44.

⁴⁹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 50.

⁵⁰ Mosca, *The Ruling Class*, s. 52.

⁵¹ Maurice Duverger, *Seçimle Gelen Krallar*, İstanbul: Konuk Yayınları, 1974, s. 28.

⁵² Mosca, *The Ruling Class*, s. 51.

⁵³ Mosca, *The Ruling Class*, s. 404.

faaliyet ve zekâ düzeyi toplum için önem arz etmektedir.⁵⁴ Buna ilave olarak günümüz toplumlarında Mosca yönetici sınıfın tamamen tutunumlu ve organize olmadığını da belirtmektedir. O, ‘yönetici sınıf’, kavramıyla eş anlamlı olarak ‘yönlendirici azınlık’ kavramını da kullanmıştır ki bu kavram, içerisinde birlik ve toplu irade anlamını barındırmamaktadır.⁵⁵

Mosca yönetici azınlık içerisinde bulunan bireylerin geri kalan kitleden ayrılmasına sebep olan birtakım özelliklere değinmiştir. Maddi, entelektüel ve hatta ahlaki bir takım özelliklere sahip olmaları sebebiyle yönetici sınıf toplumdan ayrı bir yerde durmaktadır. Bir kısmı kendileri bu özellikleri edinmiş, bir kısmına da bu özelliklerden birisi olan ekonomik güç miras olarak bırakılmıştır.⁵⁶ Özellikle ilkel toplumlarda yönetici sınıfa girmenin diğer bir ifadeyle siyasal iktidarda söz sahibi olabilmenin yolu Mosca ‘ya göre askeri başarıdan geçmektedir. Askeri alanda başarılı olan, ‘cesaret sahibi, saldırı gücü ve dayanma direnci yüksek’⁵⁷ bireylere ‘yönetici sınıf’ın yolu açılmaktadır. Fakat gelişmiş medeniyetlerde askeri başarı yeterli olmamakta, maddi ve manevi birtakım niteliklerin gerekliliği de belirtilmektedir.⁵⁸

İlkel toplumlara yönelik açıklamalarında Mosca, bu gelişim süreci nihayete erdiğinde bir kısım bireylerin silahlı ve askeri organizasyonlarda nitelikli bir hale büründüğünü, geri kalan kitlenin de saban sürme ve kazma kürek gibi tarımsal işlere yoğunlaştığını belirtmiştir.⁵⁹ Bu durum toplumsal unsurlar arasında iş bölümü farklılaşmasını ve uzmanlaşmayı getirmiştir. İşbu süreç sonucunda yönetici sınıf kendisine özerk bir alan oluşturmayı başarmıştır.

Askeri başarı sayesinde siyasal yetki noktasında da itibar görmeye başlayan askeri-yönetici sınıf aynı zamanda toprak sahibi kesimi de oluşturuyordu. Az gelişmiş toplumlarda topraktan üretilen mahsuller zenginliğin göstergesiydi fakat medeniyet ilerledikçe, nüfus arttıkça yeni ‘tüketim şehirleri’ ortaya çıktı ve artık sosyal yapıda bariz

⁵⁴ Bottomore, a. g. e., s. 13

• Bkz: ‘directing minority’, Mosca, *The Ruling Class*, s. 116

⁵⁵ Alan Zuckerman, ‘The Concept "Political Elite": Lessons from Mosca and Pareto’, *The Journal of Politics*, Vol. 39, No. 2 (May, 1977), pp. 324-344, s. 333.

⁵⁶ Mosca, *The Ruling Class*, s. 53.

⁵⁷ Mosca, *The Ruling Class*, s. 64.

⁵⁸ Mosca, *The Ruling Class*, s. 53-54.

⁵⁹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 55.

bir değişiklik kendini göstermeye başladı. Askeri güçten ziyade zenginlik yönetici sınıfa girişin anahtarıydı. Artık cesur olanlar değil zenginler yönetiyordu.⁶⁰ Sosyal yapıdaki bu değişiklikle birlikte artık zenginlik siyasal gücü, siyasal güç de zenginliği üretmeye başlamıştı.⁶¹

Günümüz gelişmiş toplumlarında ise Mosca demokrasiyle birlikte seçim sisteminin gelmesinin bu gerçeği değiştirmediğini söylemektedir çünkü Ona göre *'demokrasiler zenginin fakir bir vatandaştan daha fazla politik hayatta etkili olmasına, ya da kongre temsilcilerinin üzerindeki finansal gücün etkisinin azalmasına engel olmamaktadır.*⁶² Artık yalnızca toprak sahibi olmak veya maddi zenginlik politik güç için yeterli etken değildir. Evet, ekonomik zenginlik siyasal gücün sonucu değil nedeni olarak kabul edilir keza siyasal güce giden yolda etkili olan bilgi birikimi, kaliteli eğitim gibi unsurlar zenginlerin daha kolay erişim sağlayabileceği alanlardır.⁶³ Özellikle gelişmiş olarak kabul edilen toplumlarda, uzmanlık bilgisi, bilim kültürü ve bütün dini öğretilerden uzak durma eğilimi (sekülerizm) niteliklerini haiz bireyler yönetici sınıf içerisine girme noktasında öncelikli pozisyonadadır.⁶⁴

Mosca'nın nezdinde yönetici sınıf kapalı bir grup değildir. Toplumsal yapıdaki iktisadi, içtimai ve kültürel değişimlerle orantılı şekilde yönetici sınıfın yapısında da değişiklikler görölmektedir.⁶⁵ Yönetici sınıfın mensupları bu değişimler sonucu bazen toplumun alt kesiminden yeni üyelerin alınmasıyla, bazen yeni kümelerin katılımıyla veyahut çok nadir olacak şekilde devrimler yoluyla yeni bir seçkin grubun yönetime gelmesi şeklinde değişim gösterebilir.⁶⁶ Toplumsal kümelere yabancılaşmış, bağını koparmış ve tamamıyla özerk bir alan oluşturma çabasına girmiş yönetici grupların toplum nezdinde birikmeye ve potansiyel devrime sebebiyet vereceği belirtilir. Fransız Devrimi bunun en güzel örneklerinden biridir. Fakat Mosca, alt sınıfların yetenekli

⁶⁰ Mosca, *The Ruling Class*, s. 56-57.

⁶¹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 57.

⁶² Mosca, *The Ruling Class*, s. 57-58.

⁶³ Mosca, *The Ruling Class*, s. 58.

⁶⁴ Mosca, *The Ruling Class*, s. 59.

⁶⁵ Kapani, a. g. e., s. 125.

⁶⁶ Bottomore, a. g. e., s. 14.

üyelerinin tedricen siyasal elit içine dâhil edilmesiyle devrimlerin önüne geçileceğine inanmaktadır.⁶⁷

İlerleyen bölümlerde görülecek olan Pareto'nun psikolojik etmenlerinden ziyade Mosca elit değişimini yeni toplumsal güçlerin yükselmesiyle açıklamaktadır.⁶⁸ Toplum yapısı içerisinde sosyolojik, ekonomik veya moral değerlerle ilgili herhangi bir köklü değişim rüzgârı, politik güç dengesinde değişikliklere sebep olacaktır.

*'Politik güç dengesinde değişimler meydana geldiğinde, devlet idaresinde yeni özelliklere sahip kişilere olan ihtiyaç belirdiğinde, eski yetenekler kıymetini kaybettiğinde veya dağılım dengesinde kaymalar olduğunda karşımıza çıkacak olan şey yönetici sınıfın oluşma şeklinin değişeceği gerçeğidir. Eğer ki toplumda yeni zenginlik/servet kaynakları gelişirse, eğer bilginin pratik önemi artarsa, eğer eski bir din kaybolursa ve yenisi ortaya çıkarsa, yeni fikir akımları yayılırsa, o halde yönetici sınıfta komple bir çöküşle veya alt üst oluşla karşı karşıya kalabilir.'*⁶⁹

Mosca, yönetici sınıfın toplumun geri kalanı üzerinde etkisini 'siyasal formül' aracılığıyla gerçekleştirdiğini savunur. Yönetilenler ile yöneticiler arasındaki ilişkinin yalnızca saf kuvvete dayalı değil, kitlelerin ideolojilere, sembollere ve duygulara tepki verdiğini varsayan kitle psikolojisine ve anlayışına bağlı olduğu elit teorinin spesifik bir varsayımıdır.⁷⁰ Özellikle Mosca yöneten-yönetilen ilişkisini oluşturabilmek ve istikrarlı bir şekilde sürdürebilmek için kuvvetten daha fazlasına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Nitekim yöneticilerin toplum üzerindeki hâkimiyetinin yalnızca fiziksel güce dayalı olmadığını aksine iktidarın temelini toplumun ikna edilmesinde yattığını belirten düşünürler bulunmaktadır. Hâkimiyet olgusu yalnızca bir toprağı veya ülkeyi askeri güçle ele geçirmekle oluşmamaktadır. Buna ilave olarak o toplumun onayını ve rızasını alacak, toplum üzerinde meşruiyet sağlayacak bir takım öğeleri de –siyasal formül- kullanmak gerekmektedir: *'Yönetmek demek iktidara el koyma hareketi demek değildir, sakın sakın iktidar olmak demektir.'*⁷¹

Mosca 'ya göre de insanlar otoriteden veya kuvvetten ziyade soyut ilkelere daha çok bağlılık hissetmektedir. Yönetici sınıfın kitle üzerinde egemenliğini pekiştirmesine

⁶⁷ Turhan, a. g. e., s.53.

⁶⁸ Turhan, a. g. e., s. 53.

⁶⁹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 65.

⁷⁰ Robert E. Dowse, John A. Hughes, *Political Sociology*, Norwich: John Wiley and Sons Ltd, 1980, s. 24.

⁷¹ Jose Ortega Y Gasset, *Kitlelerin Ayaklanması*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 160-161.

sebeup olan ideolojiye ve inanca dayalı söylemler ‘siyasal formülü’ oluşturmaktadır. ‘Milliyetçilik’, ‘milli irade’, ‘proletarya diktatörlüğü’ veya iktidarın tanrıdan geldiği düşüncesi gibi inanış biçimleri, Mosca’nın nezdinde kitle üzerindeki hâkimiyeti meşrulaştırma araçlarıdır ve bir nevi aldatmacadan ibarettir.⁷² Bu hususa çalışmanın ikinci bölümünde daha detaylı değinilecektir.

1.2.2.Pareto ve Elitlerin Dolaşımı

Vilfredo Frederico Damaso Pareto, 15 Temmuz 1848 yılında Fransa’nın Paris şehrinde dünyaya gelmiştir. Aslen İtalyan olan Pareto iktisatçı ve sosyolog olarak bilinir. Matematiği ekonomik analizlere eklemesiyle ve toplumsal yapıda elit-kitle ayırımına değinmesiyle ün yapmıştır. Torino Üniversitesinde fizik ve matematik öğrenimi gördükten sonra mühendis olmuş ve demir çelik sanayisinde özellikle de demiryolu işletmeciliğinde çalışmıştır. Aynı zamanda ekonomi üzerinde makaleler yazmaya devam etmiştir. 1877’den itibaren ekonomiyle ilgili tezlerini yayınlamaya ve 1894’te Lozan Üniversitesi’nde Leon Walras’tan boşalan ekonomi-politik kürsüsünde dersler vermeye başladı. 19 Ağustos 1923’te Cenova’da öldü.⁷³

Elitist teorisyenlerden Pareto, siyaset bilimi arenasında zekâsıyla ve iyi bir ansiklopedik bilgi birikimiyle diğer siyaset bilimcilere nazaran fazla dikkat çekmiştir.⁷⁴ Ayrıca ‘elit’ (seçkin) kavramını siyaset bilimi literatürüne ilk sokan düşünürlerden biridir.⁷⁵ O’nun görüşleri çoğu noktada Mosca’yla benzerlik göstermektedir. Pareto’nun nezdinde de doğal olarak elit teorisinin temel ilkeleri geçerlidir. Tarih boyunca tüm toplumlarda her zaman yönetici grup-yönetilen kitle ayırımının mevcudiyetinden bahseder. Fakat Mosca’nın aksine ‘yönetici sınıf’ yerine ‘siyasal elit’(seçkinler) kavramını kullanmıştır. Pareto ‘elit’ kavramını şu şekilde sistematik bir düzleme oturtmuştur:

‘Birey faaliyetlerinin bütün alanlarında her bireye yeteneğine istinaden tıpkı okul sınavlarından çeşitli notlar almada olduğu gibi bir derece verelim. Örneğin en iyi/üstün avukata 10 puan verirken müşteri bulamayan avukata da 1 puan verelim. Sıfır not almak için tamamıyla bir

⁷² Mosca, *The Ruling Class*, s. 70-72.

⁷³ <https://www.britannica.com/biography/Vilfredo-Pareto> (01.02.2018)

⁷⁴ Werner Stark, ‘In Search of the True Pareto’, *The British Journal of Sociology*, Vol. 14, No. 2, June 1963, pp. 103-112, s. 104.

⁷⁵ Kapani, a. g. e. , s. 127.

aptal olmak gerekir. Milyonlarca para kazanan bireye- ister dürüst ister kötü yollardan olsun- 10 verelim, binler kazanana 6, düşkünler yurduna düşmeden zar zor geçinenlere 1 puan vereceğiz. Düşkünlerin arasına katılmaktan kurtulamayanlara da sıfır vereceğiz. Kısacası birey faaliyetlerinin tüm alanlarında bu değerlendirmeyi yapalım. Bu işlem sonunda kendi faaliyet alanlarında en üstün derece notunu alanları bir sınıf içinde toplayarak onlara 'elit' adını vereceğiz.'⁷⁶

Belirtmek gerekir ki Pareto bu 'elit' (seçkin) kavramını çok fazla kullanmamaktadır. Kavramı yalnızca toplumsal düzendeki eşitsizliklere dikkat çekmek ve özellikle incelemek istediği 'siyasal elit' tanımlaması için başlangıç noktası amacıyla kullanır.⁷⁷ Pareto elit tanımlamasını bu şekilde yaptıktan sonra, bütün toplumlarda elit-elit olmayan ayrımını net bir şekilde görebileceğimizi söylemektedir. Bahsettiği faaliyet alanlarındaki başarıların elit gruba, elit olmayan çoğunluk nazarında üstünlük sağlayacağı aşikârdır. Düşünüldüğünde başarının elit-elit olmayan gruplar arasındaki oluşturduğu farklılıklardan ziyade grup içinde, yani aynı faaliyet alanı içerisinde dahi farklılaşmaya sebebiyet vereceği, üstünlük sağlayacağı bir gerçektir.

Elitler arasında da gruplaşmaya giden Pareto'ya göre elit tabakası yönetici elit ve yönetici olmayan elit olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplum yönetiminde ve siyasal iktidar nezdinde etkili olan, doğrudan veya dolaylı olarak önemli rol oynayan grup ' yönetici elit' tir ve üzerinde durulması, incelenmesi gereken grup Pareto'ya göre budur.⁷⁸ Yönetici elit içerisindeki kümelerin bütünü de siyasal hayata aynı oranda etkili değildir. Bu sebeple yönetici elit de kendi içerisinde siyasal iktidara doğrudan etkili olan, onu kullanan 'iç grup' ve iktidara etkisi olan 'dış grup' olarak ikiye ayrılabilir.

Mosca'nın yönetici sınıfında olduğu gibi Pareto'nun 'siyasal eliti' de kapalı ve içe dönük bir grup şekli arz etmemektedir. Daha önce bahsedildiği gibi siyaset bilimci olmasının yanı sıra bir mühendis olan Pareto, bilimsel metodolojisinin temelini oluşturan '*değişimin kaçınılmazlığı* ilkesini elit teorisine de uyarlamıştır. O, ünü her yere yayılmış '*tarih bir aristokratlar mezarlığıdır*'⁷⁹ sözüyle elit grubun tarihsel süreç içerisinde sürekli değiştiğinin ve yerini yenisine bıraktığının altını çizmiştir.

⁷⁶ Vilfredo Pareto, *The Mind and Society*, London: Jonathan Cape, 1935, s. 1422.

⁷⁷ Bottomore, a. g. e., s. 9.

⁷⁸ Kapani, a. g. e., s. 128.

⁷⁹ Pareto, *The Mind and Society*, s. 1430.

Temelde Mosca'yla aynı çizgi üzerinde yürümesine rağmen Pareto, Mosca'nın altını çizdiği yönetici sınıfta değişimlere veya yeni katılımlara sebebiyet veren toplumsal ve sosyo-ekonomik gelişmelerden ziyade siyasal elitin değişiminde daha çok psikolojik etmenlere önem vermiştir. Ayrıca elit değişimi teorisinde özellikle yetenekli bireylere ayrıcalık tanımıştır. Yetenekli ve kabiliyetli olan herkesin bu kadro içerisine girebilme imkânının olması halkçı bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.⁸⁰

Pareto, bireysel/toplumsal aktivitelerin/davranışların alt yapısını oluşturan psikolojik faktörlerle özel olarak ilgilenmiş ve şu iki yasayı öne sürmüştür:

-Birey faaliyetleri mantıksal düşünceden ziyade duygular etkisiyle şekillenir,

-Birey mantık dışı dürtülerle eyleme geçmeye müsait olsa da eylemlerini mantıksal prensiplere bağlamaktan hoşlanır.⁸¹

Psikolojik etmenlere olan özel ilgisi Pareto'nun insan davranışlarının temelinde yatan psikolojik faktörlerde sınıflandırmalara gitmesine neden olmuştur. Eylemlerin çeşitliliğiyle orantılı şekilde çok sayıda bulunan değişkenleri sınırlandırarak ana değişkenler elde etmiş ve bunları sınıflandırmıştır. 'Tortu' (residue) ve 'Türem' (derivation) şeklinde olmak üzere iki ana gruptan bahsetmiştir.⁸² Tortular insan eylemlerinin gözlemlenebilir hali, yani görülebilir davranışlardır. Türemler ise insanların eylemlerini meşrulaştırmak için icat ettikleri hikâyelerdir.⁸³ Yalnız burada belirtmek gerekir ki Pareto bu sınıflandırmalarla yeni bir teori geliştirmemiş, bu iki sınıflandırmayı çalışmasına yönelik ampirik göstergeler olarak kullanmıştır.⁸⁴

Türemler, Pareto tarafından 4 ana kategoriye ayrılmıştır: 1. Doğrulama, 2. Otoriteye başvurma, 3. Prensiplere başvurma, 4. Lafazanlık.⁸⁵ Türemleri kategori olarak ifade etmiş olmakla birlikte belirtmek gerekir ki Pareto bu kategorizasyonu elitlerle ilgili analizinde dikkate almamaktadır. Asıl önemli olan tortulardır. Pareto -elit dolaşımı

⁸⁰ Maurice Duverger, *Halksız Demokrasi*, İstanbul: Dördüncü Yayınevi, 1969, s.55.

⁸¹ Vilfredo Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması*, Çev: Merve Zeynep Doğan, Ankara: Doğubatı Yayınları, 2015, s. 11.

⁸² Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 11.

⁸³ Pareto, *Demokrasini Dönüşümü*, s. 24.

⁸⁴ Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 25.

⁸⁵ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 12-13.

teorisine temel oluşturmak amaçlı- toplumsal eylemlerin altında yatan 6 ana tortudan bahsetmektedir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

- 1.Uyuşma: Macera oluşturma ve başlama eğilimi.
- 2.Korunma: Güvenliği oluşturma ve sağlamlaştırma eğilimi.
- 3.Anlamlılık: Hissedilenleri semboller yardımıyla gösterme eğilimi.
- 4.Sosyalleşme: Ötekilerle ilişki kurma eğilimi.
- 5.Bütünlük: Kişinin kendi iyi imajını sürdürme eğilimi.
- 6.Seks: Toplumsal olayları erotik değer kalıplarıyla değerlendirmeye alma eğilimi.⁸⁶

Pareto için bu 6 ana tortudan ilk ikisi yani ‘macera eğilimi içeren uyuşma’ ve ‘güvenlik eğilimi merkezli korunma’ tortuları çok önemlidir. Ünlü elit dolaşımı teorisini bu iki ana tortu üzerinden şekillendirir. Macera eğiliminin kavramsal karşılığı kabaca ‘yenilikçiler’, korunma eğilimininki ise ‘konsolidatörler’ yani eski düzen savunucularıdır. Bu iki tipolojiden birincisi bir şeye sahip olmak amacıyla dışarı açılır, ikincisi ise mevcut sahip olduklarına sıkı sıkıya tutunmaya çalışır.⁸⁷

Günümüz toplumlarından örnek verilecek olduğunda, konsolidatörler hayatı her alanda garanti altına almaya çalışan, şahsi ve kurumsal korunmalar isteyen -sigorta gibi-, ücret garantili işlerde çalışmaya niyetli karakter tipleri olarak tanımlanabilir. Bunun karşılığı olarak yenilikçiler ise sürekli yeni arayışlar içerisinde bulunan, risk almayı seven, orijinal fikirlerle ön plana çıkmayı başaran tiplerdir. Tanımladığı bu iki tipoloji üzerinden Pareto elitlerin dolaşımını açıklamaktadır.

Yönetici sınıf yani siyasal elitler, Ona göre iki şekilde yönetim icra ederler. Elit gruba dâhil kümelerde psikolojik tortulardan ilki yani macera eğilimi ağır basanların yönetimi ‘tilkiler’ yönetimi olarak ifade edilir. ‘Tilkiler’ amaçlarını gerçekleştirmek için gerekirse aldatmaya ve hileye başvururlar. İkinci yönetim biçimi olarak ifade edilen

⁸⁶ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 12.

⁸⁷ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 12.

‘aslanlar’ yönetiminde ağırlıklı tortu korunma eğilimidir ve statükoyu koruma maksatlı gerekirse güç kullanırlar.⁸⁸

Pareto’nun ‘aslan’ ve ‘tilki’ nitelendirmesinin kökenleri Machiavelli’de görülmektedir. Machiavelli aslan ve tilki tipi davranış biçimleriyle şekillendirdiği yönetim sistemlerini kendi siyaset kuramıyla ilişkilendirerek, tilki karakterli liderlerin kurnazlık üzerine yoğunlaşacağını, aslan karakterli yönetimlerinde güç ve kuvvet endeksli idare metotlarını kullanacağını ifade etmiştir.⁸⁹ Pareto Machiavelli’den bayrağı devralarak, aslan-tilki tipolojisini geliştirmiş ve siyasal elit içerisine dâhil olan kümelerin idare biçimleri olarak tasvir etmiştir.

‘Tortu’, ‘tilki’, ‘aslan’ gibi kavramların açıklanmasının sebebi, Pareto’nun elit dolaşımının dayandığı temeller olmalarıdır. Elit oluşumu ve değişimi yalnızca ekonomik gücün- Marx’ta olduğu gibi- veya sosyo-politik değişimlerin- Mosca’da olduğu gibi- sonucu değildir. Pareto için en önemli etken psikolojik faktörlerdir. Diğer bir ifadeyle psikolojik etmenlerin zeminini oluşturan tortuların değişimidir. Siyasal elite hâkim olan baskın tortuların değişmesi ‘elit dolaşımını’ sağlamaktadır. Toplumsal hayatta baskın tortunun değişimiyle orantılı olarak yenilikçiler konsolidatörlerin, konsolidatörler de yenilikçilerin yerini alır.⁹⁰ Pareto bu elit değişimini 3 kategori altında inceler. Bunlar:

- 1.Kriz dönemlerine yaklaşıırken yükselen dini duyguların yoğunluğu,
- 2.Eski seçkinlerin düşüşü,
- 3.Yeni seçkinlerin yükselişidir. Yükselen veya yeni ortaya çıkan dini öğretiler toplumsal tabakalar arasında değişimi körüklemektedir. Eski seçkinlerin düşüşü insani ve fedakâr duyguların yükselişi olarak belirirken yeni seçkinlerin yükselişi güçsüzlerin kuvvetliye karşı başarı kazanması sonucu belirlemektedir.⁹¹

Bütün politik sistemlerde her zaman elinde güç yetkisi olmayan fakat bu yetkiye sahip olmak isteyen insanlar vardır.⁹² Siyasal erki kullanan elit grubun yanı sıra henüz

⁸⁸ Turhan, a. g. e. , s. 47.

⁸⁹ Armağan Öztürk, ‘Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi’ , *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:68, No:2, ss. 181-204, Ankara, 2013, s. 188.

⁹⁰ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 13.

⁹¹ Pareto, *Seçkinlerin yükselişi ve düşüşü*, s. 38-39.

⁹² John C. Donovan, Richard E. Morgan, Christian P. Potholm, *People, Power, and Politics: An Introduction to Political Science*, 2. B. , New York: Random House, 1986, s. 334.

muhtelif sebeplerden ötürü siyasal güce kavuşamamış, siyasal erki kullanma veya siyasal erke katılma yönünde varlık gösterememiş bu insanlara ‘potansiyel elit’ denilmektedir.⁹³

Nitekim Michels iyi veya kötü güç istencinin evrensel olduğunu ifade etmiştir:

’ İyi ya da kötülük için egemenlik arzusu evrenseldir. Bunlar, temel psikolojik gerçeklerdir... Buradan her insan gücünün ayrıcalıklarını genişletmeyi istediğini görüyoruz. İktidarı isteyen ve elde eden kişi, neredeyse her zaman onu pekiştirmek ve genişletmek, konumunu savunan surları çoğaltmak ve kitlelerin kontrolünden çekilmek için her zaman çaba gösterecektir.’⁹⁴

Gücü elinde bulunduran grupta güç elde etmek isteyen insanlar arasında mücadelelerin olması kaçınılmazdır. Potansiyel elite girilen mücadelede Pareto için özellikle önem arz eden durum konsolidatörlerin mevcut düzeni koruma maksadıyla fiziksel güç kullanma konusunda daha istekli olmalarıdır. Ona göre fiziki güç kullanımının gerekli olduğu dönemlerde güç kullanımındaki yetersizlik, karşı karşıya kalınan grup eğer yetenekli ise önemli sorunlara gebe olabilir. Yetenekli bireylere sahip ve iyi örgütlenmiş bir grup, fiziki güç yetkisini kullanamayan veya kullanma isteğini kaybeden büyük bir organizmaya karşı bile başarı elde edebilir.⁹⁵

Yenilikçi ve konsolidatörler arasındaki güç mücadelesinde yeni üyelerin - özellikle yenilikçiler arasından seçilmiş- seçkinlerin arasına katılmalarına müsaade edilmelidir. Nitekim çoğu zaman siyasal elitler yeni elitleri kendileri hazırlar, yetiştirir veya devşirmeye çalışır. Zira elitler, öncelikle kendi pozisyonlarını savunurlar ve buna ilave olarak yeni elitler oluştururlar.⁹⁶ Bu sayede mücadelenin şiddeti azaltılabilir veyahut tamamıyla önlenir.⁹⁷

Elit dolaşımının bu şekilde bireysel yönde gerçekleşmesi toplumsal denge açısından oldukça gerekli bir durumdur. Bu dolaşımın yeterli şekilde gerçekleşmediği dönemlerde toplumsal yapının işleyişinde sorunlar çıkacak ve nadiren de olsa devrimci bir ortamın oluşmasına zemin hazır hale gelecektir.⁹⁸ Bireysel yoldan gerçekleşmeyen

⁹³ Bülent Daver, *Siyaset Bilimine Giriş*, 5.b. , Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993, s.131.

⁹⁴ Robert Michels, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*, , Canada: Batoche Books Kitchener, 2001, s. 128.

⁹⁵ Pareto, *Seçkinlerin yükselişi ve düşüşü*, s. 14.

⁹⁶ I. William Zartman, ‘The Study of Elite Circulation: Who's on First and What's He Doing There?’, *Comparative Politics*, Vol. 6, No. 3, April 1974, pp. 465-488, s. 487.

⁹⁷ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Yüçüşü*, s. 14.

⁹⁸ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1975, s. 252.

dolaşım sonucu alt sınıflarda aşırı bir birikme oluşacağı bir gerçektir. Bunun sonucu olarak da elit dolaşımı bireysel bazda değil grup şeklinde gerçekleşecektir: ‘ *Devrimler, sosyal tabakanın üst sınıflarında – gecikme veya başka herhangi bir sebeple olursa olsun- birikme sonucu ortaya çıkmaktadır.*’⁹⁹

1.2.3. Michels ve Oligarşinin Tunç Yasası

Robert Michels, 9 Ocak 1876’da Köln’de doğmuş Alman asıllı İtalyan siyaset sosyoloğu ve ekonomisttir. Zengin bir Alman burjuvazi ailesi içerisinde dünyaya gelen Michels, hayatının büyük bir bölümünü İtalya’da eğitimle geçirdi. Eğitiminin karşılığı olarak Torino, Basel ve Perugia Üniversitelerinde akademik pozisyonlar elde etti. Onu elitist teorisyenler arasına sokan ünlü ‘Siyasal Partiler’ kitabı 1911’ de yayınlandı. 1936 yılında Roma’da hayatını kaybetti.¹⁰⁰

Michels, 20.yüzyılın başlarında Alman sosyal-liberal partisinin üyesi ve destekçisi olarak gördüğü politik manzarada, demokratik olarak iyi örgütlenmiş toplumlardaki örgütsel yapılanmaların dahi bir dizi elit ve oligarkın eline geçiş sürecini açıklamaya çalışmıştır. Siyasal partilerle ilgili çalışmasında öncelikle liderlerin kontrol gücünü sürdürmelerini sağlayan veya onlar tarafından kullanılan üyelik yaşı, ekonomik güç gibi araçları/mekanizmaları tanımlamamıştır. İkinci olarak fenomenler arası ilişkileri mantıksal bir düzlemde birbirlerine bağlayan ve açıklayan eğilimleri açıklamakta ve son olarak da ‘sosyolojik yasa’ şeklinde atıfta bulunduğu, tüm örgütlerde deneyimleri sonucu kesin olduğunu kabul ettiği oligarşik düzene yönelik açıklamalarda bulunmuştur.¹⁰¹

Michels, Mosca ve Pareto’nun yaptığı gibi toplumsal/siyasal hayattaki elit oluşumlarından ziyade siyasal partiler içerisindeki oligarşik yapıları incelemiş ve parti içi elit yapılaşmayı araştırmıştır.¹⁰² Çalışmaları genellikle demokratik toplumlardaki organizasyonlar/örgütler endeksli olmuş, örgüt içi hiyerarşik yapılanmayı ve bu yapılanmanın nedenlerini sonuçlarıyla beraber incelemeye odaklanmıştır. Çoğulculuk, siyasal katılım, fırsat eşitliği ve rekabet imkânı gibi özelliklere sahip olmasına rağmen

⁹⁹ Vilfredo Pareto, *The Mind and Society*, s. 1431.

¹⁰⁰ <https://www.britannica.com/biography/Robert-Michels> (3.02.2018)

¹⁰¹ Gordon Hands, ‘Roberto Michels and the Study of Political Parties’, *British Journal of Political Science*, Vol. 1, No. 2, April, 1971, pp. 155-172, s. 157-158.

¹⁰² Coşkun Can Aktan, ‘Demokrasiye Alternatif Bir Siyasal Sistem Önerisi: Demarşi’, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:7, No:1, 2015, pp.78-106, s. 84.

demokratik sisteme ait bütün kurum ve örgütlerde eninde sonunda gücü ve yönetimi elinde bulunduran bir kesimin oluştuğunu belirtmiştir. Ona göre meşruiyet kaynağı fark etmeksizin bütün örgütlerde bir grubun gücü elinde toplaması kesin sonuçtur. Michels'in kendisi hiç bu tanımları kullanmasa da bu kesinliğe '**oligarşinin tunç yasası**' denmektedir.¹⁰³ '*Seçilmişlerin seçenler üzerinde, vekillerin vekâlet verenler üzerinde, delegelerin delege edenler üzerinde egemenlik kurmasına sebep olan örgütlenmedir. Kim örgütlenmeden bahsediyorsa oligarşiden bahsediyor demektir.*'¹⁰⁴ Michels bu meşhur '**oligarşinin tunç yasası**'nın devlet de dahil olmak üzere bütün sosyal organizasyonlar için geçerli olduğunu belirterek aslında bir nevi elitist teorinin azınlık yönetimi ilkesine yeni bir isim koymuştur denilebilir.¹⁰⁵

Michels'in örgütleri baz alarak inceleme yapmasının sebebi, toplumsal hayatta nüfus arttıkça idare gerektiren tüm işlerde örgütlenmeye olan gereksinimin belirmesidir. Siyasal amaçlara yönelik faaliyette bulunan partiler, toplumsal aktiviteler endeksli dernek veya sosyal gruplar ve diğer bütün büyük örgütler aktif olabilmek için çeşitli örgütlenmeler şeklinde kurulurlar. Michels'e göre örgütlenmenin olduğu yerde de oligarşi ve bürokrasi kaçınılmazdır.¹⁰⁶

Siyasal rejim her ne olursa olsun Michels'in bu tespiti tüm rejim tiplerinde denk gelinebilecek bir olgudur. Monarşi, feodalizm, teokrasi, oligarşi, totalitarizm ve demokrasi de dâhil tarih sahnesinde vuku bulmuş bütün ideolojilerin ve politik rejimlerin kurumsal yapılarında mutlaka hiyerarşik yapılanmalara denk gelmektedir. Nitekim bu yadsınacak bir durum olarak kabul edilmemelidir. Bireylerin ilgilerinin odaklandığı faaliyet alanları çeşitlilik arz etmekte ve her bireyin maharetli olduğu alanlar birbirlerine kıyasla farklı olmaktadır. Yeteneği ve eğilimi doğrultusunda uzmanlaşmış ve kişisel gelişim noktasında yeterli seviyeye geldiği belirlenmiş bireylerin faaliyet alanlarında önderlik yapması işlerlik ve fonksiyon açısından olumlu bir durumdur:

'Demokratik rejimlerdeki siyasal partilerin oligarşi eğiliminin başlıca sebebi önderliğin teknik vazgeçilmezliğidir. Partideki iş bölümünün farklılaşmasıyla başlayan süreç liderlerin gücü elinde toplamalarıyla tamamlanır. Başlangıçta liderler kendiliğinden ortaya çıkar. İşlevleri

¹⁰³ Doğan Nadi Leblebici, 'Örgüt Kuramında Paradigmalar ve Metaforlar', *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2008, pp. 345-360, s. 350.

¹⁰⁴ Michels, *Political Parties*, s. 241.

¹⁰⁵ Hands, a. g. e, s. 157.

¹⁰⁶ Michels, *Political Parties*, s. 241

*etkisizdir fakat kısa bir süre sonra profesyonel liderler haline geliyorlar ve durumları stabil bir hal alıyor.*¹⁰⁷

Michels de toplumu ve özellikle örgütsel yapılanmaları yönetici-yönetici olmayan şeklinde iki gruba ayırmakla kendisine elitist teorisyenler arasında yer bulmuştur. Fakat bu ayırım Mosca ve Pareto'ya nazaran farklılık arz etmektedir. Michels için elit olmanın belirleyici etkeni, ne Pareto'nun psikolojik etmenleri ne de Mosca'nın siyasal/toplumsal değişimleridir. Onun için elit olmada kilit faktör bireylerin örgüt yapısı içerisinde ellerinde tuttukları makamlar ve o makamların getirdiği imkânların kullanılmasıdır.¹⁰⁸ Yani Michels, iktidarın ve gücün kullanımına önem atfetmektedir. Michels'in nezdinde elit olmak için örgütlerin yetkili kademelerinde bulunmak tek geçer akçe değildir, aynı zamanda makamlarda kalıcı olmak gereklidir.¹⁰⁹

Michels bu analizlerini Almanya'daki Alman Sosyalist Partisi'ni inceleyerek gerçekleştirmiştir. Kendisi de bir süre Alman Sosyalist Partisi bünyesinde bulunmuş ve o dönem dünyadaki en büyük sosyalist hareket olarak gördüğü bu partinin iç yapısına ve faaliyetlerine yönelik detaylı bir çalışma gerçekleştirmiştir.¹¹⁰ Yani yalnızca teorik analizlerle kalmamış ampirik çalışmalarla da savını güçlendirmiştir. Modern siyaset sahnesinden yola çıkarak muhafazakar ve liberal partilerin aslında hiç öyle olmadıkları halde sırf faydacı amaçlardan dolayı demokratik politikaları benimsediklerini söylemiş, bu sebepten dolayı sosyalist partilere yönelmiştir. 'Political Parties' isimli kitabında neden bu partilerin diğer partiler gibi oligarşik olduklarını veya bir süre sonra neden oligarşik olmak zorunda olduklarını incelemiştir.¹¹¹

Herhangi bir örgütsel yapıda siyasal ve ekonomik gücü elinde toplayan lider, aynı zamanda bilgi kanallarına da hâkim hale gelecektir. Örgütün hiyerarşik yapısı içerisinde bütün bilgiler doğrudan liderin elinde toplanacak ve örgüt üzerindeki hâkimiyeti keskinleşecektir.¹¹² Aynı zamanda kitle iletişim üzerinde de etkili hale gelecek, haberler artık her yerde parti faaliyetleriyle alakalı hale bürünecektir. Nitekim Michels'in önemle vurguladığı bu nokta günümüz teknolojiyle iyice ayyuka çıkmıştır. Küreselleşme

¹⁰⁷ Michels, Political Parties, s. 240.

¹⁰⁸ Turhan, a. g. e., s. 32.

¹⁰⁹ Turhan, a. g. e., s. 32.

¹¹⁰ Toker Dereli, 'Robert Michels, Demokrasi ve Oligarşinin Tunç Kanunu', *Çalışma ve Toplum*, 2008/4, pp.11-38, s. 14.

¹¹¹ Hands, a. g. e, s. 156.

¹¹² Parry, a. g. e., s. 43.

süreciyle birlikte kitle iletişim araçlarının da global hale bürünmesi, toplumlar üzerinde medyanın ne derece etkili hale gelebildiğini gözler önüne sermektedir. Kitle iletişim imkânlarını kendi lehine kullanabilen parti liderlerinin parti ve üyeler üzerindeki etkisi açık bir şekilde artmaktadır.

Liderin üyeler üzerindeki hâkimiyetini pekiştirici 3 özelliği vardır. Birincisi liderin, üyelerin kesintisiz itaatini sağlayacak seviyede bilgi birikimine sahip olmasıdır. Üst düzey bilgi her zaman lidere üyeleri üzerinde hâkimiyet sağlama noktasında kolaylık sağlamaktadır. İkinci özellik liderin üyelerle iletişim imkânı sağlayan araçlar üzerinde hâkimiyet kurması ve iletişim ağını kontrol altına alabilmesidir. Üçüncü özelliği ise siyaset alanındaki yetenekleridir. Lider diğer üyelere ve halkın geri kalanına nazaran hitabet konusunda daha yetenekli ve etkileyici konuşabilen kimsedir.¹¹³

Bu üç önemli özellik Michels'e göre liderlere üyeler ve toplum üzerinde hâkimiyet kurmalarını kolaylaştırmakta ve itaati sağlamlaştırmaktadır. Zira toplum böylesine güçlü özelliklere ve güçlü bir iradeye sahip insanları daima dinleme ihtiyacı duymaktadır.¹¹⁴ Fakat bütün bunların öncesinde lider ve parti için en önemli etken seçimden gelen güçtür. Parti içi oligarşik yapı, parti üyesi olmayan, partiyle herhangi bir bağı bulunmayan üyelere dahi ulaşmayı ve seçim başarısı kazanmayı hedeflemelidir.

Michels, tespitlerinin evrensel düzeyde geçerli bir kanun olduğunu partiler arası kıyaslamalarla göstermek istemiştir. Oligarşik yapı Ona göre bütün siyasal yapılarda bulunmaktadır. Fakat bu eğilimin olmamasının bekleneceği partiler demokratik, sosyalist ve devrimci işçi partileridir. Çünkü Michels'e göre bunların dışında kalan ideolojik yapıya sahip partilerde –örneğin muhafazakâr partiler- oligarşik özellik zaten çok açıktır.¹¹⁵ İşte Michels için durum tam da bu noktada kesinlik kazanmaktadır. Muhafazakâr partinin oligarşik bünyesiyle mücadele etmek için ortaya çıkan bu devrimci ve demokratik partilerde de eğer süreç içerisinde aynı oligarşik yapılaşmalar oluşuyorsa- ki oluştuğunu belirtiyor- bu, bahsettiği oligarşik eğilimin kesinliğini göstermektedir.¹¹⁶

¹¹³ Dereli, a. g. e. , s. 15.

¹¹⁴ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Hayat Yayınları, 1997, s. 106- 107.

¹¹⁵ Ergün Özbudun, *Siyasal Partiler*, 2. Basım, Ankara: Sevinç Matbaası, 1977, s. 8.

¹¹⁶ Özbudun, a. g. e., s. 8.

Nitekim o, rejimler demokratik dahi olsa eski soylu oligarşik kanın asla kaybolmayacağını, yeni yükselen sınıfların damarlarında dolaşacağını belirtmiştir.¹¹⁷

Siyasal partilerle ilgili Michels den sonraki süreçte en kapsamlı analizleri gerçekleştirdiği iddia edilen Maurice Duverger de kitabında partilerin oligarşik ve içine kapalı yapısına dikkat çekmiştir. Michels'in partilerin faaliyet ve davranışlarıyla ilgili konularda belirli ve sınırlı konularda kalmasının yanı sıra Duverger parti yapılanmasının neredeyse bütün fonksiyonlarını kapsayan genel bir parti teorisi ortaya atmaya çalışmıştır.¹¹⁸ O da, parti ve örgüt işlerinin genel olarak sürekli bir gizlilik içerdiğini ve işlemler hakkında kesin bilgiye ulaşamadığını, bir başka deyişle partilerin şeffaf bir yapıda olmadıklarını ifade etmiştir.¹¹⁹

¹¹⁷ Roberto Michels, *First Lectures in Political Sociology*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1949, s. 69.

¹¹⁸ Özbudun, a. g. e. , s. 10.

¹¹⁹ Maurice Duverger, *Siyasal Partiler*, 4.Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1993, s. 11-12.

II. BOLÜM

KLASİK ELİTİST TEORİ PERSPEKTİFİNDEN DEMOKRASİ TARTIŞMALARI

Çalışmanın bu bölümüne kadar bireysel olarak fikirleri açıklanmaya çalışılan elitist düşünürler metodoloji ve muhteva açısından farklılıklar göstermekle beraber ortak bir noktada buluşmaktadır. Mosca, Pareto ve Michels'in üçü de tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan modern demokratik sistemlerin eleştirisi üzerine odaklanmıştır. Demokratik rejimlerin iddia edilenin aksine halk yönetimi şeklinde uygulamaya geçirilemediğini, hatta daha da ileri giderek bu rejimlerin birer aldatmaca ve yalandan ibaret olduğunu ifade etmişlerdir.

Demokrasi eleştirileri arasında klasik elit teorisi önemli bir yer tutmaktadır. Bahsedildiği üzere klasik elitistler genel olarak toplumu 'yöneten azınlıklar' ve 'yönetilen çoğunluklar' olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Yönetilen çoğunluğun uzmanlaşmış ve örgütlenmiş azınlık üzerinde hiçbir zaman ve hiçbir şekilde kontrol sağlayamayacağını belirtmişlerdir. Dolayısıyla klasik elitistlere göre bu koşullar altında demokrasi ideali üzerinde ısrarla durmak gereksiz bir popülizmdir.¹²⁰

İdeolojik kabullerden bağımsız bir şekilde düşünüldüğünde elitist teorisyenlerin bu siyasal/toplumsal düzene yönelik tespitlerinin gerçeklik payı fazladır. Hem savunular hem de eleştirenler nezdinde büyük yankı uyandırmıştır. Gerek Pareto'nun vurgu yaptığı psikolojik faktörler, gerek Mosca'nın azınlık örgütlenmesine atfettiği önem, gerekse de Michels'in örgüt-oligarşi incelemeleri, çağdaşları ve kendilerinden sonra gelen siyasal bilimciler nezdinde yok sayılamamaktadır. İçerik ve metodoloji noktasında eleştirilere maruz kaldıkları doğrudur, ki bu husus çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanacaktır. Bu bölümde klasik elitist teorisyenlerin demokratik rejimlere ve ideallere yönelik eleştirileri incelenecektir.

¹²⁰ Kurtbaşı, a. g. e. , s. 394.

2.1. Halk (Çoğunluk) Yönetimine Karşı Elit (Azınlık) Yönetimi

Demokratik rejimler, ortaya çıkış tarihlerinden itibaren sürekli tartışmalara konu olmuştur. Gerçekten de demokratik rejimler ilkeleri gereği tam anlamıyla bir ‘halk yönetimi’ olma özelliğine sahip midir? Tarihsel süreç boyunca demokratik sistemler ilkeleri doğrultusunda bütünsel bir uygulamayı hayata geçirebilmiş midir? Parlamenter sistem uygulaması vatandaşlara, demokrasi doktrininde olduğu gibi iktidar gücünü verebilmekte midir? Demokratik rejimde iktidar gerçekte kimin veya kimlerin elindedir?¹²¹

Demokratik rejimler en basit tabiriyle halkın kendi kendisini yönettiği idare biçimi olarak tasvir edilmektedir. Bilindiği üzere demokrasi terimi halk anlamına gelen ‘demos’ ve yönetme-iktidar anlamına gelen ‘kratos’ kelimelerinden türemiştir.¹²² Demokrasinin tanımı noktasında Amerika Birleşik Devletleri’nin eski başkanlarından Abraham Lincoln’ün ünlü ‘Demokrasi halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesidir’ sözü konu açısından güzel bir örnektir. Demokratik rejimlerin, savunucuları tarafından toplumların siyasal idare mekanizmalarına katılmaları, kendileri üzerinde uygulanmak amacıyla alınan kararlara dâhil olmaları noktasında tarih boyunca görülmüş bütün siyasal rejimlerden daha gelişmiş ve daha fazla imkânlar sunan rejimler olduğu ifade edilmektedir.

Bu anlayış dünya genelinde –eleştirileri saklı olmakla birlikte- kabul görmüştür denilebilir. Objektif bir gözle bakıldığında modern çağda artık tüm devletler ve toplumlar siyasal sistem noktasında kendilerine ulaşılması gereken hedef olarak demokrasiyi belirlemişlerdir. Demokrasinin bu gücü çok sayıda insanın onu kabul etmesinden kaynaklanmaktadır.¹²³ Ülkelerin gelişmişlikleri artık rejimlerinin demokratik değerlere olan yakınlıkları derecesiyle ölçülmektedir. Fakat ünlü demokrasi teorisyenlerinden G.

¹²¹ Raymond Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976, s. 118.

¹²² H. Clay Jent, ‘Demos Kratos: Democracy, Old and New’, *The Social Studies*, Vol: LVIII, No: 6, pp.242-245, s. 242.

¹²³ Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 108.

Sartori bu noktada bir uyarıda bulunarak herkesin demokrasiyi meşruiyet sağlama amacıyla kullandığını, bunun da demokrasinin içini boşaltacağını ifade etmektedir.¹²⁴

Nitekim bu böyle de olmuştur. Liderler veya yönetici kadrolar kendi ideolojik rejimlerine demokrasi diyerek veya rejimin işleyişinde ortaya çıkabilen sorunlara ‘ileri aşamalarda elde edilecek demokratik sistemin sancıları’ şeklinde meşruluk kazandırmaya çalışmışlardır. Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ülkeleri, Çin ve Küba gibi tek parti yönetiminin bulunduğu ülkelerde lider kadro sürekli ileri aşamalarda demokrasiye geçileceğini ve içinde bulunulan aşamaların toplumun yararına olacak şekilde atlatılmasının tek çaresinin hegemonik parti yönetimi olduğunu ifade ederek rejimlerini haklı göstermişlerdir.¹²⁵ Bu meşrulaştırma çabaları da Sartori’nin dediği üzere demokrasi kavramının içini boşaltmaya sebep olmuştur.

Klasik demokrasi teorisi ele alındığında, siyasal denetimin doğrudan halkın elinde olduğu, toplumsal kararların halkın bütünü tarafından alındığı bir yönetim biçimiyle karşılaşılmaktadır. Fakat uygulama noktasında eksiklikler olduğu bilinen bir durumdur. Pratik noktasında teorideki tanıma en yakın uygulama Antik Yunan kentlerinde görülmüştür. Yunan kentlerinde siyasal kararlar halkın bizzat katılımıyla meclislerde alınmaktaydı. Fakat Antik Yunan’daki bu demokratik uygulamanın hayata geçirilebilmesinin altında modern dönem demokrasi değerleriyle bağdaşmayan bir takım olgular yatmaktaydı. Bunlardan en önemlileri, kölelerin, kadınların, yirmi yaş altı erkeklerin ve diğer şehirlerden gelen tüccarlar gibi yabancıların siyasal katılım hakkına sahip olmamalarıdır.¹²⁶ Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan bu grubun siyasal haklardan mahrum olması, meclislerde siyasal katılımında bulunacak yurttaş sayısını minimize ederek demokratik sistemi işler hale getirmiştir.

İlerleyen dönemlerde kent-devletler büyümüş, fetihler vesilesiyle büyük coğrafi sınırlara ve nüfus yoğunluğuna sahip devletler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ‘halk yönetimi’ gerek nüfus fazlalığından gerekse de monarşinin yaygınlaşmasından dolayı olanaksız hale gelmiştir. Demokratik rejimlerin gelişim sürecini anlatmak bu çalışmanın

¹²⁴ Efe Baştürk, ‘G.Sartori: Demokrasi Teorisine Geri Dönüş’, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl:16, Sayı:61-62, Kış-Bahar 2011, ss. 39-48, s. 40.

¹²⁵ Robert Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Ankara: Yetkin Yayınları, 1996, s. 332.

¹²⁶ Marilyn Katz, ‘Women and Democracy in Ancient Greece’, *Contextualizing Classics: Ideology, Performance, Dialogue*, Ed: Thomas M. Falkner, Nancy Felson, David Konstan, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, 1999, pp. 41-68, s. 41.

maksadı değildir fakat elitist teorisyenlerin eleştirilerini özellikle odakladıkları nokta temsili demokrasi düzenidir. Bu sebeple temsili demokrasi modeline de kısa bir şekilde değinmekte fayda vardır.

Bilindiği üzere temsili demokrasi modeli artan nüfus yoğunluğu dolayısıyla toplumdaki tüm bireyler adına siyasal karar alma mekanizmalarında aktif görev alacak olan temsilciler eliyle uygulanmaktadır. Temsili sistemlerde esas olan nokta, toplum tarafından seçilen temsilcilerin tüm toplum adına siyasal karar alma süreçlerine katılmasıdır.¹²⁷ Artan nüfus oranı temsil sistemini meydana getirmiş ve artık yönetimde çoğunluğu temsilen azınlık bir grup belirlemiştir. Fakat temsili demokrasinin gelişimini yalnızca nüfus yoğunluğuna bağlamamak gerekmektedir. Artan nüfus yoğunluğu önemli bir sebep olmakla birlikte tek başına temsili sistemi açıklamaya yetmemektedir.

Toplumsal faaliyetler yalnızca siyasal pratiklerden ibaret değildir. Ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler de bilindiği üzere toplum içerisinde büyük yer tutmaktadır. Popülasyonun büyük bir kısmı siyasal faaliyetlerden ziyade diğer sektörler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun en temel sebebi siyasal uygulamaların özel uzmanlık ve teknik bilgi gerektirmesidir. Evet, uğraşı alanı her ne olursa olsun bütün faaliyetler belirli bir uzmanlaşma seviyesini gerekli kılmaktadır fakat siyasal olana yönelik uzmanlaşma daha meşakkatli ve zor bir süreçtir. Eğer siyaset en basit anlamıyla ‘toplumsal düzeni idare etmeye yönelik faaliyetler bütünü’ şeklinde tanımlanabilirse, bireyin kendisini veya ailesini idare etmesiyle kıyas götürmeyecek bir olgudan bahsediliyor demektir.

Bu karşılaştırmadan maksat klasik elitistlerin eleştirilerine ışık tutmaktır. Toplumsal faaliyetlerden birisi olan politikanın klasik elitistler nezdinde her daim belirli bir azınlığın kontrolünde olmasının en önemli sebeplerinden birisi de bu uzmanlık bilgisidir. Elitistlere göre toplumsal gereklilikler derecesinde yetkin ve etkin uzmanlık bilgisine sahip bireyler siyasal iktidarı doğrudan veya dolaylı etkileyebilecek mevkilere diğer bireylere kıyasla daha kolay şekilde erişebilmektedir.

Özet olarak denilebilir ki, demokratik rejimler teori noktasında halkın bütününe siyasal hayata katılımını hedefleyerek ortaya çıkmıştır. İlerleyen dönemlerde nüfus

¹²⁷ Birsen Örs, ‘Siyasal Temsil’, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:35, Ekim 2006, ss. 1-22, s. 6-7.

yoğunluğunun artması ve sosyo-ekonomik bir takım sebeplerden dolayı toplumun siyasal hayata katılımı temsilciler aracılığıyla gerçekleşmeye başlamıştır. Temsilciler ise her daim sosyo-ekonomik imkânlar açısından yüksek standartlara sahip bireyler olagelmıştır. İşte klasik elitist teorisyenlerin demokrasi noktasında eleştirisi bu noktada yoğunlaşmaktadır. Yalnızca demokratik rejimler için değil aynı zamanda siyasal rejimi her ne olursa olsun bütün toplumlarda yönetimin belirli bir azınlığın elinde olduğunu belirten elitistler, halk yönetimi olarak savunulan demokratik rejimleri özellikle eleştirmişlerdir.

Toplumun geri kalanına kıyasla sosyo-ekonomik imkânları fazla olan bireyler, diğer bir ifadeyle elitler, iş bölümünün doğmasıyla üretime doğrudan katılmanın yükünden kurtulmuş ve idare görevini eline geçirmiştir.¹²⁸ Bu görevi elde etmelerine imkân sağlayan unsurlar genel olarak ekonomik güç ve doğurduğu sosyo-ekonomik faktörlerdir. Bu faktörlere ilave olarak klasik elitistler bireylerin yetenek sahibi olmalarına da önem atfetmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi Pareto'nun ünlü 'elit' tanımında bireylerin, hile veya aldatmaca da dâhil, işlerinde yetenekli ve başarılı olmaları onları elit kesim içine sokmaktadır.

Yetenekli, sosyo-ekonomik açıdan güçlü ve uzman bilgiye sahip bireyler, klasik elitist teorisyenler nezdinde 'elit', 'seçkin' bireylerdir ve egemen azınlığı oluşturmaktadır. Kapitalist toplumlar ele alındığında elitist teorisyenler nezdinde bu egemen azınlığın içerisinde iş adamlarını, büyük şirketlerin belirli sahiplerini, aydın ve bürokratları görmek mümkündür.¹²⁹ Özellikle şirket sahiplerinin politik idare tarafından alınan kararları etkiledikleri ve bunu üç şekilde gerçekleştirdikleri malumdur: memurlar üzerinde baskı, basın yoluyla propaganda ve bakanlar üzerinde dolaysız etki.¹³⁰

James Burnham kapitalist toplumdaki elitlerden bahsederken, Marksist ve elitist bakış açılarını orta noktada buluşturmuştur. Siyaseti toplumsal yapıya hakim olmak isteyen grupların arasında bir savaş olarak gören Burnham, bu elitist perspektifin yanına

¹²⁸Turhan, a. g. e. , s. 37-38.

¹²⁹ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 342.

¹³⁰ Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 131.

bir de bu hakimiyetin esas kaynağının üretim araçları üzerindeki kontrol olduğunu söyleyerek* tezine Marksist bir yaklaşımı da dahil etmiştir.¹³¹

Hayatının bir bölümünü serbest ticaret savunucusu olarak geçiren Pareto, ulusal refahı düşündüklerini öne süren elitlerin yalnızca kendi aç gözlülüklerini örtmeye yönelik hileli bir retoriğe sahip olduklarına inanıyordu.¹³² İktidar mevkilerinde kalma arzusunun toplumsal faydaya hizmet etme ilkesine üstün geldiğini gördü.¹³³ O, demokratik yönetimlerin aç gözlülüğün pençesine düştüğünü, toplumun yararı için olduğu söylenen ticaret ve siyaset faaliyetlerinin azınlık bir grubun çıkarı için plütokratik° bir şekilde büründüğünü, bu azınlık grubunda kitlelerin gözünü daha kolay boyayabilmek için demokrasi kisvesinin altına sığındığını fark etmişti.¹³⁴ Demokrasilerin ve özellikle temsili sistemlerin bu plütokratik yönetime yol açtığını gözlemledi. Pareto'ya göre demokratik rejimlerde temsil sistemiyle yönetim mekanizmasını elinde bulunduran egemen azınlığın öncüsünün halk olduğuna inanmak hatadır çünkü halk öncü değildir; yalnızca yöneticilerin dayanağı ve meşruiyet kaynağıdır.¹³⁵

Michels de, egemenliğini temsilcilerin eline veren, egemenliğini devreden kitlelerin bağımsız olamayacaklarını Rousseau'ya atıfla belirtmiştir.¹³⁶ Karl Mannheim bu hususta daha da ileri giderek demokrasilerin diktatörlükle sonuçlanabileceğini ifade etmiştir. O, diktatörlerin demokratik rejimlerde ortaya çıkabilme ihtimalinin daha yüksek olduğunu düşünmüştür. Zira Ona göre demokratik imkanlar vesilesiyle yeni oluşumlar ve yeni düşünceler ortaya çıkmakta, ortaya çıkan bu yeni grup/düşüncelerin acemilikleri siyasal sistemi adeta bir krize sokabilmekte ve bunun sonucu olarak diktatöryal bir yönetim ortaya çıkabilmektedir.¹³⁷ Raymond Aron da bu noktaya dikkat çekmiş ve şu veciz cümlesiyle olaya açıklık getirmiştir: '*Demokratik bir rejim ancak kitle liderlerinin daha az ihtiraslı olmaları halinde iyi işleyecektir.*'¹³⁸

* Detaylı bilgi için bkz. James Burnham, *The Managerial Revolution*, London: Putnam and Company, 1944.

¹³¹ Turhan, a. g. e. , s. 54.

¹³² Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 14.

¹³³ Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 140.

° İktidarın maddi imkânlar açısından güçlü kişilerin elinde bulunduğu oligarşik bir yönetim biçimi.

¹³⁴ Pareto, *Demokrasinin dönüşümü*, s. 37.

¹³⁵ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 76.

¹³⁶ Michels, *Political Parties*, s. 28-29.

¹³⁷ Karl Mannheim, *Essays on the Sociology of Culture*, New York: Routledge Press, 2003, s. 172.

¹³⁸ Raymond Aron, *Sınıf Mücadelesi*, Çev: Erol Güngör, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1973, s. 143.

Charles H. Powers, Pareto'nun kitabına yazdığı ön sözünde Onun egemen azınlık ve halk arasındaki ilişkiye yönelik tespitlerini şu şekilde ifade ediyor:

*'Politik sistemlerin, çoğunluğun varlığını sürdürmesini engelleyen azınlığın çıkarlarına hizmet etmesi Pareto'nun kafasını karıştırmıştı. Rüşvet yapılarının değişime başarıyla direndiğine karar verdi; çünkü reform hevesi sistemden az da olsa yararlananlar arasında bile hızla eriyordu. Çoğu insan sadece ödüller dağıttığı için statükoyu destekliyordu. Muhafifler üzerinde açık baskı pek gerekli değildi çünkü halk bir ayaklanmaya katılmak yerine küçük kişisel çıkarların peşinde koşmakla meşguldü.'*¹³⁹

Nitekim ilerleyen süreçlerde vuku bulan olaylar Pareto'yu doğrular nitelikteydi. Çoğunluğu oluşturan bireyler II. Dünya Savaşı'nı zenginlerin yararına kendilerinin zararına olarak görmeye başladılar.¹⁴⁰

Pareto 'küçük kişisel çıkarları peşinde koşan' halk çoğunluğunun, demokrasi gibi toplumun tüm bireyelerine siyasal katılma imkânı sağladığı savunulan bir rejimde dahi, yetenekli, zeki, gerektiğinde hile kullanma kabiliyetine sahip ve en önemlisi zengin bireylere karşı siyasal iktidar alanı içerisinde rekabet edemeyeceğini ifade etmektedir. Bireylerin sahip oldukları yeteneklere, zekâyâ ve servet miktarına, göre toplumsal bir grafik düzenlendiğinde üst sıralarda olan bireylerin aynı zamanda siyasal erk üzerinde de etkili olduklarını gözlemlemiştir.¹⁴¹ Fakat daha öncede bahsedildiği gibi Pareto'nun nezdinde siyasal elit yalnızca ekonomik güç ve onun getirdiği imkânlar çerçevesinde açıklanamaz. Mosca ve Michels'den farklı olarak Pareto, sosyo-psikolojik faktörlerin önemini birinci sıraya koymaktadır.¹⁴²

Ekonomik avantajlar önemli olmakla birlikte Pareto için elitler, insanlık tarihi boyunca değişmez olarak nitelendirdiği insan davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır¹⁴³ ve demokratik rejimlerde dâhil olmak üzere tarih boyunca kısa aralıklar dışında bütün siyasal rejimlerde insanlar bu azınlık elit grup tarafından

¹³⁹ Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 16.

¹⁴⁰ Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 34.

¹⁴¹ Bottomore, a. g. e. , s. 9.

¹⁴² Parry, a. g. e. , s. 45.

¹⁴³ M. Zahid Sobacı, *Elitler ve Siyaset, Siyaset Sosyolojisi* Ed: Ali Yaşar Sarıbay, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 98.

yönetilmişlerdir.¹⁴⁴ Zira bilindiği üzere toplumun büyük bir çoğunluğu politik konulara ilgisiz ve aktif politik yaşama katılma konusunda gönülsüzdür.¹⁴⁵

Demokratik rejimlerde temsil sistemi gereği hükümetin ve temsilcilerin gücü parlamentolarda toplanmaktadır. Seçimler aracılığıyla yönetme yetkisini halkın elinden alan temsilciler parlamentolar da topluma dair kanun ve yasa faaliyetlerini icra ederler. Fakat Pareto için parlamentolar, özgür seçim sistemiyle oluşmuş olsalar dahi yalnızca toplumun en üst tabakasını temsil etmekte ve bu üst tabaka hileyle veya kurnazlıkla kitleler üzerinde hâkimiyet kurmaktadır.¹⁴⁶ Nitekim siyasal tarih üzerinde incelemelerde bulunulduğunda, halkın halk için, halk tarafından bizzat yönetildiği bir yönetim biçimini görmek imkânsızdır. Klasik elitistlerin de belirttiği üzere rejimler demokratik özelliklere sahip olsalar bile her daim belirli bir azınlık çoğunluğu yönetmektedir ve bu sebepten dolayı oligarşik özellikler barındırmaktadır.¹⁴⁷

Klasik elitistlerden Mosca'ya bakılacak olduğunda da, tüm siyasal rejimlerde yönetimin belirli bir azınlığın elinde olduğu görülür. O, demokratik ilkelere karşı çıkmış, demokratik rejimlerin sanılanın aksine halk yönetimine dayanmadığını ve her daim örgütlenmiş azınlık bir grubun yönetim erkini eline geçirdiğini belirtmiştir.¹⁴⁸ Ünlü eseri 'The Ruling Class' da Mosca bu gerçeğe işaret etmiştir: *'Hepimiz biliyoruz ki kendi ülkemizde siyasal yönetim işleri, isteyerek ya da istemeyerek, her daim etkili azınlık bir grubun eline geçmektedir. Aynı şeyin komşu ülkelerimizde de geçerli olduğunu biliyoruz.'*¹⁴⁹

Pareto'nun psikolojik faktörlerinin aksine Mosca için en önemli etken azınlığın örgütlenebilme özelliğidir. Azınlık grubun örgütlenebilme özelliği sebebiyle toplumun çoğunluğunu oluşturan kesimin idare işlevini ele geçirmesinin mümkün olmadığını¹⁵⁰ belirtmiştir: *'Organize olmuş yüz kişilik bir grup, organize olamayan bin veya daha fazla kişiye karşı her zaman üstün olacaktır.'*¹⁵¹ Nicel olarak az, nitelik olarak yüksek

¹⁴⁴ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 34.

¹⁴⁵ Peter Bachrach, *Political Elites in a Democracy*, London and Newyork: Routledge: Taylor and Francis Group, 1971, s. 9-10.

¹⁴⁶ Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 84.

¹⁴⁷ Kurtbaş, a. g. e. , s. 402.

¹⁴⁸ Bottomore, a. g. e. , s. 11.

¹⁴⁹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 50.

¹⁵⁰ Zuckerman, a. g. e. , s. 339.

¹⁵¹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 53.

meziyetlere sahip ve en önemlisi belirli bir amaç doğrultusunda örgütlenebilmiş bir azınlık grubun demokratik ülkelerde dahi yönetimi eline aldığını görmek Mosca'nın nezdinde halk yönetimini imkânsız kılmaktadır.

Mosca da Pareto gibi, modern demokratik rejimlerin oligarşik bir yapıya evrilmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünmektedir. İktidarı elinde tutan bu azınlık grup ile zenginler, sermaye sahipleri, sanayiciler ve müteahhitler arasında sürekli ilişki bulunmakla birlikte çoğu zaman hiyerarşik bir bağlantı da görülebilmektedir. Bu grup politik hayatta bir grup ruhu edinmekte, daha fazla ayrıcalık elde etmek için kendilerini avantajlı konuma sokan özelliklerini muhafaza ederek tekelleşmektedir.¹⁵² Ayrıca dünyanın her yerinde görülebileceği üzere bu grup kaliteli bir eğitime, askeriyede veya Kilise'de yüksek makamlara ulaşabilme noktasında toplumun geri kalanına göre çok daha fazla şansa sahiptirler.¹⁵³ Servet sahibi olma yüksek makamlara erişebilmenin tek sebebi olmasa da önemli bir itici güçtür ve bireylere iktidarı doğrudan ya da dolaylı olarak etkileme imkânı sağlamaktadır. Bilindiği üzere para, mülk, makam-mevkii gibi unsurlar, toplumda bireylerin belirli maddi unsurlar üzerinde kontrol sahibi olabilme veya nüfuzlarının toplumda belirli bir istikamette hissedilmesine imkân sağlayan araçlardır.¹⁵⁴

Bununla birlikte daha önce bahsedildiği gibi Mosca 'siyasal formül' adını verdiği ideolojik ve kültürel etkileşim araçlarıyla yönetici sınıfın toplumsal yapı üzerinde sürekli hâkimiyet kurduğunu ve bu hâkimiyetini istikrarlı bir şekilde sürdürdüğünü belirtmiştir. İktidarı elinde bulunduran grup/sınıfın bu siyasal formülleri ustaca kullanmasına ve toplumun bu vesileyle istenilen şekilde yönlendirilmesine büyük önem vermiştir.¹⁵⁵ Pareto'nun toplumsal yaşam içerisinde bireylerin mantık dışı davranmaya meyilli olduklarını belirtmesinde olduğu gibi Mosca'da geleneksel veya rasyonel olmayan, metafiziksel öğelerin toplumsal yaşamdaki yerini ve toplum üzerindeki önemini iyi kavramıştır:

İnsanoğlu her biri farklı ve kendine özgü inançlar, duygular, alışkanlıklar ve ilgi alanları ile birbirlerinden ayrı sosyal gruplara ayrılmıştır. Bu şekilde bir gruba mensup bireyler ortak kardeşlik bilinciyle bir araya getirilmekte ve karşılıklı olarak itici olan tutkular ve

¹⁵² Mosca, *The Ruling Class*, s. 68.

¹⁵³ Mosca, *The Ruling Class*, s. 58.

¹⁵⁴ Karl Mannheim, *Essays on the Sociology of Knowledge*, London: Routledge and Kegan Paul, 1952, s. 240.

¹⁵⁵ Suzanne Keller, *Beyond The Ruling Class*, New York: Routledge- Taylor&Francis Group, 1991, s. 11.

*eğilimler tarafından bir arada tutulmaktadır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi siyasi formülün, içinde bulunduğu toplumsal grubun özel inançlarına ve en güçlü duygularına ve düşüncelerine dayalı olması gerekir.*¹⁵⁶

Yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere Mosca, toplumsal hiyerarşide üst katmanları ele geçiren yönetici sınıfın ‘politik formül’ vesilesiyle hâkimiyetini pekiştireceğini; dolayısıyla yönetim gücünün halkın çoğunluğundan ziyade yine bu azınlık grubun elinde olacağını ifade etmiştir. Ayrıca ideolojik, kültürel veya dini öğeleri bünyesinde barındıran ‘siyasal formül’, toplum nezdinde o derece etkili olabilmektedir ki, toplum kendi dezavantajına olsa bile çoğu zaman bu ideolojik hegemonyayı kabul etmekte ve içselleştirmektedir.¹⁵⁷ Siyasal formül bünyesinde bulunan ideolojik, kültürel norm ve standartlar, toplumsal yaşamda neyin önemli olduğunu fark etmeyi ve siyaseti ona göre şekillendirmeyi sağlamaktadır.¹⁵⁸

Yönetici sınıf politik hiyerarşinin başını her ne şekilde eline geçirirse geçirsün bunun bir önemi yoktur. Daha doğrusu siyasal formül bunu topluma unutturacaktır. Zira siyasal formül vesilesiyle yönetici sınıflar iktidarlarını meşrulaştırma noktasında çok başarılı olmaktadır.¹⁵⁹ Nitekim feodal sistem toprağın kutsallığına, monarşiler iktidarın Tanrıdan geldiği inancına, Fransız İhtilali eşitlik-kardeşlik anlayışına ve modern demokratik sistemler de hukukun üstünlüğüne dayandırılarak meşrulaştırılmıştır. Yönetici sınıfa mensup bireyler toplumun geri kalanına nazaran daha fazla eğitim almış olup bu bilgi düzeyi sayesinde soyut kavramlardan mantık türetme yeteneğine sahip olmuşlar ve dolayısıyla sembollerini yönlendirme, kitleye empoze etme konusunda başarılı hale gelmişlerdir.¹⁶⁰ Nitekim liderler için toplulukları kontrol etmenin en kolay yolu inanç oluşturmaktır.¹⁶¹

Klasik elitist teorisyenlerin bu tespitlerini dayandırdıkları olaylar doğrudur denilebilir. Neredeyse bütün toplumlarda önemli kararların belirli bir azınlık tarafından

¹⁵⁶ Mosca, *The Ruling Class*, s. 71-72.

¹⁵⁷ Eva Etzioni-Halevy, *Classes and Elites in Democracy and Democratization: A Collection of Readings*, New York-London: Garland Publishing, 1997, s. 5.

¹⁵⁸ David Held, *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, London: Polity Press, 1995, s. 180.

¹⁵⁹ Leonard Binder, ‘National İntegration and Political Development’, *The American Political Science Review*, Vol. 58, No. 3, September 1964, pp. 622-631, s. 624.

¹⁶⁰ Ali Yaşar Sarıbay, *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, 4.b, Ankara: Sentez Yayınları, 2014, s. 75.

¹⁶¹ Le Bon, a. g. e. , s. 107.

alındığı da bilinen bir gerçektir. Zira görüldüğü üzere kararlar ‘halk tarafından’ değil ‘halk için’ alınmaktadır.¹⁶² Güç hiçbir zaman demokrasinin ilkelerinde savunulduğu gibi milyonlarca insanın elinde toplanmamaktadır.¹⁶³

Belirtmek gerekir ki Mosca’nın tutumunda ilerleyen dönemde bir takım değişiklikler belirmiştir. Çalışmaları tamamen demokratik rejimlerin oligarşik bir şekle bürünmesi üzerine olmuştur. Demokrasilerin tamamıyla şaşalı sözler ve gizli/özel imtiyazlar barındırdığını ifade eden Mosca, ömrünün sonuna doğru özellikle İtalyan faşizmine tanık olduktan sonra demokratik rejimlerin vatandaşlara, daha önce görülmemiş şekilde pek çok konuda garanti verdiğini belirtmiştir.¹⁶⁴

Bir diğer klasik elitist teorisyen olan Robert Michels de Pareto ve Mosca gibi demokratik rejimlerin oligarşik bir yapı arz ettiğini ifade etmekte birlikte metodolojik olarak bir takım farklılıklara sahiptir. Örneğin Pareto ve Mosca’daki toplumsal analizlere ilave olarak Michels, elit-kitle ayrımının yalnızca toplumsal yapıyı değil aynı zamanda toplumsal yapıyı düzenleme amaçlı kurulan örgütleri de kapsadığını belirtmektedir.¹⁶⁵ Nitekim örgütlü yapı belirli bir hedef doğrultusunda bir araya gelmiş bireyler topluluğundan oluşmaktadır. Hedeflerin gerçekleştirilmesi de iş bölümünü ve uzmanlaşmayı meydana getirir. Daha doğrusu uzmanlaşma bir zorunluluk haline gelir. Bütün örgütlü yapılarda da hedefler doğrultusunda grubu ileriye götürecek uzman bilgiye sahip bireyler ön plana çıkmakta ve dolayısıyla bir nevi oligarşik yapı kaçınılmaz olmaktadır.

Michels’e göre demokratik sistemlerde siyasal partilerin, üyelerinin fikir/görüşlerini çok önemsemeyen küçük bir grup tarafından yönetilmesi kaçınılmazdır zira liderlerin partiyi yönetme ve yönlendirme yeteneği çok fazladır. Dolayısıyla sıradan üyelerin bu lider grubu kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirmek için uygulayabilecekleri çok fazla güçleri ve imkânları bulunmamaktadır.¹⁶⁶ Michels

¹⁶² Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 121.

¹⁶³ Raymond Aron, ‘Social Structure and The Ruling Class’, *The British Journal of Sociology*, Vol. 1, No. 1, March 1950, pp. 1-16, s. 9.

¹⁶⁴ Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 126.

¹⁶⁵ Kurtbaş, a. g. e. , s. 398.

¹⁶⁶ Robin T. Pettitt, Bending Michels' 'Iron Law of Oligarchy': Can Democracy Ever Be For 'Home Consumption' In Political Parties? , *Partisanship in Europe: Members, Activists and Identifiers European Consortium For Political Research Helsinki Joint Sessions*, 7-12 May 2007, s. 8.

demokrasiye samimiyetle inanan, bu doğrultuda faaliyet göstermeye çalışan örgütlü yapılarda -özellikle siyasal partilerde- bile oligarşik eğilimlerin mevcut olduğunu ve bu sebeple de siyasal partilerin demokratik bir yapılanmaya ulaşabilmesinin imkânsız olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁷

Örgütlenmiş yapılardaki oligarşik düzenin kaçınılmazlığını Michels üç ana etkene bağlamaktadır. Bunlardan birincisi teknik etkidir. Toplumun kendisini yönetmesine imkânsız gözüyle bakan Michels bunun sebebini teknik uzmanlıkla açıklamaktadır. Teknik uzmanlaşma bütün büyük örgütlerin bir süre sonra mecbur kalacağı bir durumdur. Çünkü niceliğin artması, yönetim işlevinde görevlerin çoğalması, görev dağılımı gibi unsurlar uzmanlaşmayı gerekli kılmaktadır. Michels aynı zamanda liderlerin gücünü pekiştirmek maksadıyla parti içi finansal manipülasyonlar, parti basınının kontrole alınması ve istifa taktiği gibi metotları kullandığını gözlemlemiştir.¹⁶⁸

*'Bütün geniş örgütlenmelerin sonucu olarak ortaya çıkan teknik uzmanlaşma bilgisi, liderliği zorunluğu kılmaktadır. Kararlılığın ve uzmanlaşmanın sonucu bütün güç toplulukların elinden alınarak liderlikte toplanır. Böylece başlangıçta yalnızca kolektif iradenin yürütme kolunda bulunan liderlik artık bağımsız bir güç haline gelir.'*¹⁶⁹

İkinci etken kültürel unsurları içerir. Michels için entelektüel birikimin önemi yadsınamaz derecededir. Kültür-bilgi birikimiyle yığınlar arasından sıyrılan liderlerin, yönetilenler nezdinde kolayca vazgeçilemeyecek bir pozisyona ulaştığını belirtir.¹⁷⁰ Bilindiği üzere bu durum toplumsal hayatın her alanında geçerli olabilmektedir. Toplum içerisinde siyasal katılma düzeyi, siyasal olana dair eğilimi ve eğitimi düşük bireyler toplumun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Eğitilmiş ve belirli bir seviyede kültürel birikime sahip olan bireyler genel olarak toplumsal hayata dair pek çok alanda öne çıkmaktadır.

Üçüncü olarak Michels psikolojik etmenlerden bahsetmektedir. 'Yığın' olarak tanımladığı toplumun büyük bir bölümünü oluşturan kesimin her daim güçlü, istikrarlı ve kontrolü elinde tutabilecek liderlere olan ihtiyacından bahsetmektedir:¹⁷¹

¹⁶⁷ Ergun Özbudun, 'M. Duverger'in 'Siyasal Partiler'i ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler', *AÜHF Dergisi*, C.XXI, 1964, pp. 23-51, 1964, s. 25.

¹⁶⁸ Gordon Hands, a. g. e. , s. 162.

¹⁶⁹ Michels, *Political Parties*, s. 25.

¹⁷⁰ Turhan, a. g. e., s. 32.

¹⁷¹ Turhan, a. g. e. , s. 33.

*'Politikanın, idare/yönetmenin getirdiği sorunlarla ilgileceek, sorumluluk alacak birilerinin varlığı çoğunluk için her zaman memnuniyet vericidir. Kitlesel olarak örgütlenmiş işçi partilerinde bile yönlendirme ve rehberliğe büyük ihtiyaç duyulmaktadır.'*¹⁷²

Dolayısıyla liderlere bu derecede olan ihtiyaç onların gücünü ve iktidarını sağlamlaştırmaktadır.¹⁷³

Michels 'sosyolojik fenomenler' şeklinde betimlediği olguların, incelemelerini tam anlamıyla kanıtladığını belirtiyor: *'Sosyolojik fenomenler, toplumun "egemen" veya "siyasi" bir sınıf olmadan var olamayacağını yanı sıra ve egemen sınıfın, sıklıkla kısmi bir yenilenmeye tabi olmalarına rağmen, insan gelişimi tarihi boyunca kalıcı ve dayanıklı tek güç olduğunu belirtir.'*¹⁷⁴ Son değerlendirmeleri ise şu şekilde gerçekleştiriyor:

*'Tarihin demokratik akımları, birbiri ardına gelen dalgalara benziyor. Her seferinde de aynı kumsala vuruyorlar ve hep yenileniyorlar. Bu sürekli gösteri hem sinir bozucu hem cesaret verici oluyor. Demokrasiler, başlangıçta çetin bir mücadele içerisine girdikleri aristokratik ruha belirli bir evreye ulaştıklarında yavaşça benzemeye başlıyorlar. Bundan sonra da hain ilan edilip yeni gelenler tarafından karalanmaya başlıyorlar. Büyük çarpışmalar ve utanç verici iktidar sürecinden sonra eski yönetici sınıfla bir araya gelerek bir sonuca varıyorlar. Bundan sonra bir kez daha demokrasi ilkesiyle ortaya çıkan yeni muhaliflerin saldırılarıyla karşılaşıyorlar. Bu oyun sona ermeden bu şekilde devam ediyor.'*¹⁷⁵

Klasik elitist teorisyenlerin üçü de görüldüğü üzere demokratik rejimlere karşı eleştirel bir tavır sergilemişler ve demokratik ilkelerin teoride olduğu şekilde uygulamaya dökülmesinin imkânsız olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre insanoğlu bir kere Taş Devri'ni atlatıp daha karmaşık medeniyet şekline ulaştığında yönetici azınlık grubun çoğunluk üzerindeki hakimiyeti, biçimsel olarak farklılıklar gösterse ve bazıları diğerlerine göre daha iyi biçimde gerçekleşse de- nitekim Mosca İtalyan faşizmine tanık olduğunda tutumunu yumuşattı- toplum doğasının kaçınılmaz bir özelliği haline gelmiştir.¹⁷⁶ Dolayısıyla klasik elitistlerin nezdinde demokratik sistemlerde dahi çoğunluk (halk) yönetiminin yerine her daim azınlık (elit) yönetimi mevcuttur.

¹⁷² Michels, *Political Parties*, s. 38.

¹⁷³ Ergun Özbudun, *Siyasal Partiler*, 2.Basım, Ankara: Sevinç Matbaası, 1977, s. 9.

¹⁷⁴ Michels, *Political Parties*, s. 233.

¹⁷⁵ Michels, *Political Parties*, s. 245.

¹⁷⁶ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 344.

2.2. Yöneten-Yönetilen Ayırımının Gerekliliğine Yönelik Tartışmalar

Klasik elitist teorisyenler insanlık tarihi boyunca bütün toplumlarda rejim ne olursa olsun toplumsal yapının yöneten-yönetilen şeklinde ikiye ayrıldığını ifade etmişlerdir. Peki, elitist teorisyenler nezdinde bu yalnızca bir durum tespiti mi yoksa olması gereken midir? Klasik elitist teorisyenler yönetici bir azınlığın çoğunluk üzerinde böyle bir gücü ve etkisi olmasını nasıl karşılamaktadır? Bu bölümde bu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

Tarih boyunca insanların bir araya geldikleri, topluluk halini aldıkları her yerde bir önderin, liderin, yöneticinin yani bir yönlendiricinin olduğunu görmek mümkündür. İnsanlar toplumsal yaşama geçtikleri andan itibaren böyle bir liderin/yöneticinin gereksinimini hissetmişlerdir. Bilindiği üzere topluluk halinde yaşamının belirli koşulları ve gereksinimleri vardır. Toplumsal yaşama geçilmesiyle birlikte gerek güvenlik gerek gıda ve barınak gibi kolektif yaşamın temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında birtakım iş alanları ortaya çıkmış, bu iş alanlarının çok olması da yönlendirmeyi gerekli kılmıştır. Topluluklar kendilerini, bu noktada iş alanlarını idare edecek, toplumsal nizamı kontrol edecek liderlere/yöneticilere teslim etmişler ve idare gücünü onların eline vermişlerdir. Le Bon bu hususu şu şekilde açıklamıştır:

‘ Canlı varlıklardan birkaçı bir araya gelir gelmez, bunlar ister insan ister hayvan kalabalığı olsun içgüdüsel olarak bir önderin egemenliği altına girerler. İnsan topluluklarında önderler büyük bir rol oynarlar.’¹⁷⁷

İnsanlar birlik halinde yaşamaya başladığı andan itibaren önderlerini belirlemeye ve itaat etmeye başlamışlardır. Eski çağlarda kabile yaşamlarında yaşı büyük olan kabile üyeleri önderlik yaparken ilerleyen zamanlarda liderlik kıstasları da değişmeye başladı. Gücünü Tanrıdan aldığını ifade eden krallar/monarklar, dini hakimiyeti elinde bulunduran dini liderler, gücünü topraktan alan feodal beyler ve günümüzde meşruiyetini halktan aldığı söylenen demokratik liderler. Temeli ve zemini ne olursa olsun toplumsal yaşama geçildiği andan itibaren yönetici ihtiyacı açık bir şekilde belirmiştir. Zira yöneticinin olmadığı yerde kargaşa ve kaos hüküm sürmektedir.

¹⁷⁷Le Bon, a. g. e. , s. 106.

Klasik elitist teorisyenler de toplumsal yaşama hâkim olan bu kural üzerinden hareket etmişlerdir. Toplumsal hiyerarşide insanların üzerinde onları yönetecek ve yönlendirecek, gerekli nitelikleri haiz liderlerin olması gerektiğini açık şekilde belirtmişlerdir. İşte elitist teori açısından burada önemli olan nokta nitelik hususudur. Toplum hayatında düzeni sağlayacak yöneticinin/önderin gerekliliğinden bahsederken elitistler için bu liderlerin birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Elitistlerin etkilendiği düşünürlerin en önemlilerinden birisinin ünlü Antik Çağ filozofu Platon olduğundan daha önce bahsedilmişti. Elitistlerin politik iktidara yönelik görüşlerinin Platon’la çoğu yerde paralellik gösterdiği de malumdur. Platon ünlü filozof-kral tipolojisinde devlet reisinin her daim bir filozof olması gerektiğini söylemiştir. Buradaki amaç idareciliğin erdem, uzmanlık, kaliteli bir eğitim, kültür birikimi ve yetenekli olmak gibi bir takım nitelikleri gerektirdiğini belirtmektedir.¹⁷⁸ Diğer bir ifadeyle Platon idarecilik nadir bulunan özelliklere sahip ender insanlar tarafından icra edilmelidir demektedir.

Bu durum toplumun bütünü kapsayan idari mekanizmalar çerçevesinde görülebilmekle birlikte toplum içerisindeki birçok faaliyet nezdinde de geçerli olabilmektedir. Örneğin iş alanı her ne olursa olsun bütün kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen toplantılarda görünüşte her birey eşit söz hakkına sahiptir. Fakat herhangi bir karar alınacağı zaman konuya yönelik teknik bilgisi, tecrübesi, kabiliyeti yüksek bireyler, geri kalanlar üzerinde hâkimiyet kurma hususunda bir adım öne geçmektedir. Dolayısıyla kişisel seçkinlik özelliklerini gösterebilen bu bireyler grubun idarecisi/öncüsü olma pozisyonuna erişebilmektedir.¹⁷⁹

Toplumun geri kalanına nazaran üstün ve farklı özelliklere sahip olmak bireyleri öncü ve egemen sınıfın üyeleri haline getirmektedir. Tıpkı Machiavelli ’de olduğu gibi klasik elitist teorisyenlerin üçü de, çabalamanın, zekânın, aç gözlülüğün, ihtirasın ve gereken yerde de acımasız olmanın bireylerin önder olabilmeleri için gerekli nitelikler olduğunu söylemiştir.¹⁸⁰ Yönetilenler ise birçok toplumda bu özelliklere sahip bireylerin

¹⁷⁸ Kurtbaş, a. g. e. , s. 402.

¹⁷⁹ Âmiran Kurtkan, ‘Demokrasi Fırsat Eşitliği ve Seçkinler’, *Sosyoloji Konferansları*, [S.l.], n. 18, p. 51-68, 2011, s. 52. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuoskon/article/view/1023006426>

¹⁸⁰ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 341.

hakimiyeti altına girmeye meyilli olmaktadır zira Mosca 'ya göre 'Bu azınlık grubun üyeleri toplum içerisinde bir takım kabul ve saygı görmüş özelliklere sahiptir.'¹⁸¹

Yönetici sınıf, toplumun geri kalanını yöneten azınlık bir gruptur. Mosca 'ya göre bu yalnızca siyasal/toplumsal bir tespit değil aynı zamanda olması gerektir. O, kalıtsal veya sonradan edinilmiş nitelikleri sayesinde toplum kademelerinin üst kısmına yükselmiş böyle etkili bir grubun yönetme erkini elinde bulundurmasını gerekli görür.¹⁸² Azınlık grubun organize olma özelliğine değinen Mosca, organizasyonun yanında bir de azınlık grubun homojen bir yapı arz ettiğini belirtmiştir. Fakat buna karşın kitlelerin heterojenlik ve çeşitlilik gösterdiğini de ifade etmiş, homojen azınlık grupların toplumun gelişimine yönelik karar alma noktasında daha pratik ve hızlı bir şekilde hareket edeceğine değinmiştir.

Pareto'ya göre yönetilenler risk almayı sevmemekte, biat etmeye ve uyum göstermeye meyillidir.¹⁸³ Pareto'nun nezdinde toplumun çoğunluğunu oluşturan bireyler zayıf insanlardır ve korunmaya ihtiyaç duyarlar, bunu da iktidardakilerden beklerler.¹⁸⁴ Yöneticinin gerekliliği 'topluluğun aciziyetinden ve yetersizliğinden' kaynaklanmaktadır. Zira daha önce bahsedildiği üzere Pareto bireyleri mantık dışı güdülerle hareket eden organizmalar olarak tanımlamakta ve bu niteliğiyle, daha doğrusu niteliksizliğiyle bireylere idari mekanizmada hiçbir şekilde yer vermemektedir. Pareto kendisi bu şekilde ifade etmesede halk çoğunluğunu niteliksizliğinden dolayı adeta koyun sürüsüne benzetmekte ve bu sürünün çobanı olarak seçkinleri belirlemektedir.¹⁸⁵ Onun nezdinde ancak seçkinler sürüyü yönetecek ve yönlendirebilecek nitelikleri haizdir.

Michels politik partiler üzerine yaptığı incelemeleriyle örgütlü yapılarda her daim oligarşik bir düzenin oluşmasını mutlak bir sonuç olarak görmüş ve toplumun büyük çoğunluğunun bu düzeni kabul etme noktasında mecbur olduğunu belirtmiştir. O, 'Parti organizasyonunun oligarşik ve bürokratik eğiliminin teknik ve pratik bir gereklilik meselesi olduğu tartışmasızdır. Örgütlenme ilkesinin kaçınılmaz ürünüdür.'¹⁸⁶ diyerek

¹⁸¹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 53.

¹⁸² Bottomore, a. g. e. , s. 14.

¹⁸³ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 341.

¹⁸⁴ Pareto, *Demokrasinin Dönüşümü*, s. 71.

¹⁸⁵ Çağatay Sarp, 'Paretoyu Okumak: Mantıklı Olmayan Davranış ve Seçkinler Teorisi', *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 2, Temmuz 2013, ss. 91-113, s. 111.

¹⁸⁶ Michels, *Political Parties*, s. 27.

kaçınılmaz sona varmış. Dolayısıyla ‘*insanların çoğunluğu, ebedi bir vesayet altında, nicel olarak az bir grubun hâkimiyetine boyun eğme noktasında trajik bir mecburiyete göre önceden belirlenmiştir ve oligarşik yapının tabanını/temelini oluşturmaktan dolayı hoşnut olmak zorundadırlar.*’¹⁸⁷ Michels bu hoşnutluğu ise elit grubun sahip olduğu nitelikler dolayısıyla mecbur görmektedir. İktidar noktasında önemli mevkileri elde etmiş bu nitelikli bireylerin/seçkinlerin toplumun geri kalan çoğunluğu üzerinde sürekli bir hâkimiyeti mevcut olacaktır zira ‘*Toplumun büyük bir bölümü kültür, ekonomi, fizik ve psikoloji alanında yetersiz düzeydedir.*’¹⁸⁸

Toplumun çoğunluğu kendilerini yönetecek olgunluğa ve bilgi birikimine erişemeyeceği için toplum bu karar alıcı grup tarafından idare edilmelidir.¹⁸⁹ Ayrıca her ne kadar yakınmalar olsa da, çoğunluk her zaman işleri halledecek ve sorumluluk yüklenecek birilerini bulma konusunda heveslidir. Organize olmuş işçi partilerinde bile Michels’e göre kitleler yönlendirilme ihtiyacı hissetmekte ve bu ihtiyacı karşılayan bireylere adeta bir ‘kahraman’ gözüyle bakılmaktadır.¹⁹⁰

Sosyo-ekonomik unsurlara gerek kalıtım gerekse kendi imkânları dâhilinde sahip olan bireyler toplum içerisinde bir adım öne geçecek ve idari mekanizmaları eline geçirecektir. Çağın sorunlarının hızlı ve pratik çözümlere olan gereksiniminden dolayı da ayrıca Michels uzman yönetici grubun varlığını gerekli görmektedir. Ulusal ve uluslararası faaliyet alanlarına yönelik karar alma süreçlerinin aktif ve hızlı bir şekilde sonuçlanması için sürekli toplumun görüşüne başvurmak tamamıyla zaman kaybı olmakta ve sorunların çözümünü ertelemekte, dolayısıyla uzmanlaşmış yönetici kadroya gereksinim açıkça ortaya çıkmaktadır.¹⁹¹

Politik hayat üzerinde, uzmanlaşmış veya en azından tecrübe sahibi olmuş bireylerin etkisinin daha fazla olmasının gerekliliğine vurguyu Mannheim da görmekte mümkündür. O, demokratikleşme sürecinin henüz başlamadığı veya yeni başladığı dönemlerde siyasal karar alıcıların az çok homojen elit gruplardan oluştuğunu ve kitlelerin etkisinin az olduğunu belirtmiştir. Onun nezdinde siyasal idare mekanizmasına

¹⁸⁷ Michels, *Political Parties*, s. 233.

¹⁸⁸ Michels, *Political parties*, s. 19.

¹⁸⁹ Berch Berberoğlu, *Political Sociology: A Comparative/ Historical Approach*, NewYork: General Hill, 1990, s. 12.

¹⁹⁰ Michels, *Political Parties*, s. 38.

¹⁹¹ Michels, *Political Parties*, s. 31-32.

uzun süreler hakim olan bu homojen grupların meselelere dair tecrübeli olma durumu toplum açısından faydalıdır.¹⁹²

Antik Çağ filozoflarından Aristo, dünyaya geldiği andan itibaren bir kısım insanların bağlı olmak bir kısmının da yönetici olmak için seçilmiş olduklarını söylemektedir.¹⁹³ Başka bir ifadeyle yöneten-yönetilen ayrımının kesinliği ve gerekliliğine vurgu yapmıştır. Buna paralel olarak klasik elitistlerin nezdinde de toplumun çoğunluğu demokratik rejimlerde dahi olsa yönetime etkide bulunacak mevkilere erişemeyecektir ve aynı zamanda erişmemelidir. Yöneticilik, belirli bir takım nitelikleri gerekli kılmaktadır ve toplum içerisindeki bireylerin çoğu bu özelliklere sahip olamamaktadır. Bu sebeple idare mekanizması her daim elit/seçkin gruba ait olmalıdır.¹⁹⁴

Politik iktidarın yetenekli ve üstün özelliklere sahip bireylerin tekelinde olması siyaset bilimi çerçevesinde sürekli savunulan bir olgu olmuştur. Platon'dan Machiavelli'ye, Saint Simon'dan Nietzsche'ye kadar birçok düşünür bu konuda fikir beyan etmiştir. Bu düşünürlerin arasına Ortega y Gasset de eklenebilir. **Kitlelerin ayaklanması** isimli eserinde Ortega y Gasset seçkin insanları şu şekilde betimlemiştir:

*'Kişi, yaşamı ilerledikçe, insanların çoğunluğunun yalnız dıştan gelen bir gerekliliğe tepki olarak dayatılanın ötesinde bir çaba gösterme yeteneğinden yoksun olduğunu gözlemlemekten usanır. O nedenle ki, ömrümüzde tanımış olduğumuz, içten gelme, cömertçe bir çaba gösterme yeteneğine sahip olan birkaç kişi, giderek deneyimimizde tek başlarına kalırlar, anıtlarırlar. İşte seçkinler, soylular, tepkisel değil, etkin olanlar yalnızca onlar, yaşamayı sürekli bir gerilim, arsız bir idman olarak anlayan kişilerdir.'*¹⁹⁵

Seçkinlerin kişisel özellikleri ve hayat boyunca gösterdikleri çabadan dolayı Gasset idari mekanizma üzerinde birinci derecede hak sahibi olduklarını vurguluyor. Gasset'e ilave olarak Raymond Aron da her ne kadar elit gruplar sürekli bir değişim ve yenilenme içerisinde olsa da, birbirleriyle iş birliği içerisinde oldukları zaman bir toplumun varlığını sürdürebileceğini ve gelişebileceğini ifade etmiştir.¹⁹⁶

¹⁹² Mannheim, *Essays on the Sociology of Culture*, s. 172.

¹⁹³ Akt: Bottomore, a. g. e. , s. 134.

¹⁹⁴ Kapani, a. g. e. , s. 111.

¹⁹⁵ Jose Ortega Y Gasset, a. g. e., s. 95-96.

¹⁹⁶ Aron, *Social Structure and The Ruling Class*, s. 129.

Seçkinler kuramının ortaya atıldığı dönemlerde dünya tarihi boyunca ilk defa bu kadar büyük ölçekli bir savaş meydana gelmişti. Birinci Dünya Savaşı süreci, devletleri sosyolojik ve ekonomik açıdan büyük sıkıntılar içerisine sokmuştu. Savaşın getirdiği yıkım sebebiyle siyasi tartışmalar askıya alınmıştı. Uluslararası rekabet ve savaş dolayısıyla, toplumlar nitelikli ve çözüm üreten yöneticilere gereksinim duymuş, dolayısıyla liderlerinde önemi artmış, elitlerin zemini sağlamlaşmıştı.¹⁹⁷ Michels durumu şu şekilde açıklıyor:

‘ Liderler, kararları kabul etmekten başka görevleri olmayan kitleler üzerinde yönetimlerini oligarşiye çevirdiler. İktidarlar bu güç suiistimalini, sorunların esaslarını, iş gücü piyasasını, ekonomiyi ve siyaseti daha iyi bildiklerini iddia ederek haklı çıkartmaktadır. ’¹⁹⁸

Görüldüğü üzere klasik elitist teorisyenler toplumsal yapıda yöneten-yönetilen veya elit-kitle ayrımını toplum için yararlı kabul etmiş ve ancak bu şekilde sistemin işlerliğinin sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

2.3.Mutlak Eşitsizlik ve Demokrasinin Uygulanabilirliği

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde klasik elitistler nezdinde demokratik rejimlerin çoğunluğun değil azınlığın hâkimiyetinde uygulanan bir yönetim biçimi olduğu ifade edildi. Bunu müteakiben idari mekanizmaların azınlık bir grubun elinde olmasının yalnızca bir durum tespiti mi yoksa olması gereken bir olgu mu olduğuna dair tartışmalara da değinildi. Çalışmanın bu bölümünde klasik elitist teorisyenlere göre toplum yapısı içerisinde mevcut olan eşitsizliklere ve dolayısıyla demokrasinin uygulanma noktasındaki sorunlara değinilecektir.

Günümüz toplumlarında anayasaya bağlı çoğulcu bir anlayışla faaliyet gösteren demokratik rejimlerin, tarih boyunca görülmemiş olan ideal ve mutlak fırsat eşitliğini iddia etmesine rağmen sağlayamaması bilinen bir gerçektir. Sosyo-kültürel açıdan gelişmiş birçok ülkede dahi fırsat eşitliği uygulanamamakta, fırsatlardan her daim sosyal ve ekonomik güçleri olan bireyler faydalanmaktadır.¹⁹⁹ Bu bireyler idari mekanizmayı

¹⁹⁷ Bottomore, a. g. e., s. 120-121.

¹⁹⁸ Michels, *Political Parties*, s. 92.

¹⁹⁹ Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 123.

eline geçirmekte ve halkın üstünde bir tabaka oluşturmaktadır. Yani bir azınlık hâkimiyeti meydana çıkmaktadır.

Klasik elitistler demokrasinin ilkelerini, bu ilkelere ulaşmak için çabalamayı veya demokrasiye dair olumlu bütün düşünceleri yadsımışlar ve aldatmacadan ibaret görmüşlerdir. Onların nezdinde demokratik rejimleri olumlayıcı yaklaşımlar hâkimiyet realitesini gizlemeye, yönetilen kesimlerin mutlak itaatini sağlamaya yönelik kullanılan argümanlardır. Dolayısıyla demokrasi teorisinin pratik bir karşılığında bahsetmek imkânsızdır.²⁰⁰ Eğer ki birey hak ve özgürlüklerine bu denli vurgu yapan, imkânlar sunan bir rejimde dahi böyle bir durum söz konusuysa, tüm insanlık tarihi boyunca mutlak bir eşitsizliğin var olduğundan bahsetmek olanaklı hale gelmektedir. Zira demokratik rejimler, soyluların ve zenginlerin egemenliğine karşı toplumun bütününün- özellikle alt sınıfların-siyasal hayata katılımını hedefleyen bir öğreti olarak ortaya çıkmış²⁰¹ fakat pratikte bu hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Nitekim elit teorisi de bu eşitsizlik olgusu üzerinde ısrarla durmuş ve demokrasinin temel sütunlarından birisi olan eşitlik ilkesine karşı bireylerin doğal yetenekler, sosyal imkânlar vesilesiyle eşit olamayacağını vurgulamıştır.²⁰² Mosca, Pareto ve Michels'in 'elitist' olarak nitelenmesine vesile olan 'elit/seçkin' kavramları doğal olarak 'biyolojik yetenek itibariyle' eşitsizlik anlayışına dayanmakta ve bu sebeple de demokrasiyle en temel noktada bir zıtlasma içerisine girmiş bulunmaktadır.²⁰³

Demokrasinin uygulanma noktasındaki sorunlara yönelik örnekleri çoğaltmak mümkündür. Örneğin düzenli aralıklarla gerçekleştirilen seçim uygulamasında kendilerini yönetecek olanları seçmesi istenen vatandaşların siyasal organizasyonlar, örgütler, partiler ve aktörlere dair bütün enformasyonlara hâkim olabilmesinin olanaksızlığı malumdur.²⁰⁴ Zira politik aktörler tüm faaliyetlerini şeffaf bir şekilde gerçekleştirmemektedir. Bu duruma örnek olarak Raymond Aron, Fransa'da yöneticilerin neyi yapabilecekleri veya yapamayacaklarını, gerçek veya gizli ajandalarını tam anlamıyla şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşmadıklarını gösteriyor.²⁰⁵

²⁰⁰ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 338.

²⁰¹ Bottomore, a. g. e. , s. 125.

²⁰² Sobacı, a. g. e., s. 103.

²⁰³ Kurtkan, a. g. e. , s. 63.

²⁰⁴ Aktan, a. g. e. , s. 83.

²⁰⁵ Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 146.

Eşitsizliğin ekonomik boyutuna bakacak olduğumuzda servet dağılımındaki eşitsizlikler ve sosyo-ekonomik etmenlerin sebebiyet verdiği farklılıklar dolayısıyla toplumun çoğunluğu, demokratik rejimlerde dahi idare mekanizmasında kendisine yer bulamamaktadır. Pareto toplumların gelir dağılımını incelediğinde müzik yetenekleri, zekâ seviyeleri gibi bir takım kişisel özellikleri diğer bireylerden üstün olan kişilerin, gelir dağılım eğrisinde de üst basamakları işgal eden bireyler olduğunu fark etmiş, aynı şekilde siyasal erke sahip olma noktasında da ortalama aynı bireylerin üst sıralarda olduğunu görmüştür.²⁰⁶ Diğer bir ifadeyle Pareto, ekonomik güç ve siyasal etki arasında doğru orantılı bir ilişki tespit etmiş ve ekonomik eşitsizliğin siyasal erke olan etkisini göstermiştir. Aynı zamanda bireysel yetenek ve kabiliyetlere de vurgusu bilinmektedir: *‘Bir kimya fabrikasındaki on bilgisiz kimyager, başarılı ve yetenekli bir tane kimyagere kesinlikle denk değildir.’*²⁰⁷

Klasik elitistler toplumsal yapıdaki eşitsizliklere vurgu yaparak demokratik değerlerin uygulanabilirliğine olanak vermemektedir. Tüm bireylerin siyasal hayata etki etme noktasında eşit haklara sahip olması teorik açıdan doğrudur fakat pratikte bu hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. İdari mekanizmanın üst basamaklarındaki bireyler ele alındığında, neredeyse bütün toplumlarda, kişisel ilişkileri ve sosyo-ekonomik gücü yüksek bireylerin olduğu görülmektedir. En basit olarak ekonomik gücü zayıf bireylerin siyasal mekanizmaya katılımı parti üyeliğinden ileriye gidememektedir. Yerel veya genel seçimlerde aday olabilme imkânı neredeyse sıfırdır. Aday olabilmek için gereken ödeme/bağış noktasında zorluk yaşamaktadır. Seçim çalışmaları için gerekli harcamaları sağlayamamakta, gerekli ilişkilere sahip olmadığı için profesyonel destek alamamaktadır. Dolayısıyla siyasi kariyeri başlamadan bitmeye mecburdur.

Yönetici kadrolara dikkatle bakıldığında isimlerin sürekli sabit kaldığı, -isimler değişse bile yeni gelenlerin yine aynı örgütsel kadrolardan yetiştiği- yalnızca makamların değiştiği görülebilmektedir. Michels parti veya sendika olsun bütün örgütlü yapılarda üyelerin örgütün yönetim kadrosuna hep aynı kişileri seçtiklerini belirtmektedir.²⁰⁸ Aynı zamanda bütün tarihsel süreçte, gelişimin bütün evrelerinde ve insan aktivitelerinin bütün

²⁰⁶ Bottomore, a. g. e., s. 9.

²⁰⁷ Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 79.

²⁰⁸ Kurtbaş, a. g. e., s. 398.

dallarında bu yönetim kadrosunun en tepesinde olacak şekilde bir liderin mevcudiyetine vurgu yapmıştır.²⁰⁹

Michels'in liderin kaçınılmazlığına dair vurgusu bireyler arası eşitsizliğe yönelik ön kabulünden kaynaklanmaktadır. Eşitsizliğin doğurduğu sonuçlar vesilesiyle bazı bireylerin diğerlerine nazaran engelleri birer birer aşır güçlü mevkilere erişebildiğini, diğerlerinin ise böyle bir güce sahip olamadığını ve olamayacağını belirttikten sonra, toplumun büyük bir çoğunluğunun lider kaçınılmazlığını kabul etmesinin de bir mecburiyet olduğunu belirtiyor. Ona göre '*parti veya sendika üyeleri, tüm idareyi yürütmek veya kontrol etmek fikrinden vazgeçmek zorundalar ve bu görevleri maaşlı ve nitelikli özel bireylere bırakmak zorundalar.*'²¹⁰

Toplumsal yapıda siyasal iktidara erişim noktasında engel oluşturan eşitsizliklerin en önemlisi belki de ekonomik etkenlerdir. Servet ve gelir eşitsizlikleri bireylerin siyasal hayata katılımı noktasında belirleyici bir faktördür.²¹¹ Zengin bireylerin siyasal bir partinin veya hükümetin üst basamaklarını kolayca tırmanabildiği görülmektedir. Maddi imkanı yüksek bireyler siyasal yaşamda iletişim araçlarını kontrol ederek, siyaset çevreleriyle diyalog halinde bulunarak veya bir takım danışma kurullarıyla etkileşime girerek etkili olabilmekteyken yoksul bireyler bu özelliklerin hiçbirisine sahip olamamaktadır.²¹²

Ekonomik gücün siyasal arenada getirdiği imkânların yanı sıra eğitim konusuna da ayrı bir parantez açılması gerekmektedir. Özellikle gelişmiş olarak kabul edilen Batı ülkelerinde siyasal iktidara etki edebilecek konumlarda bulunan bireylerin büyük bir çoğunluğunun belirli bir takım okullarda veya enstitülerde eğitim gördükleri gözlemlenmiştir.²¹³ Aynı şekilde bu bireylerin çocukları da bu eğitim kurumlarında öğrenim görmektedir. Eğitim sistemindeki bu ayrışma toplumun bir kesimiyle diğer kesimi arasına aşılması zor duvarlar örmekte ve seçkin konumlara seçilecek bireylerin farklı ve üst düzey eğitim almalarını sağlamaktadır. Sonuç olarak seçkin konular için

²⁰⁹ Michels, *Political Parties*, s. 28.

²¹⁰ Michels, *Political Parties*, s. 27.

²¹¹ Bottomore, a. g. e. , s. 131.

²¹² Bottomore, a. g. e., s. 131.

²¹³ Elize S. Brezis, *The Effects of Elite Recruitment on Social Cohesion and Economic Development*, December 2010. <https://www.oecd.org/development/pgd/46837524.pdf> (16.02.2018)

gerekli olan üst düzey eğitime yine ekonomik açıdan güçlü ve imkân sahibi bireyler ulaşabilmekte, toplumun büyük bir kesimi bundan mahrum kalmaktadır.

Mosca, demokratik rejimlerde imkânların tüm bireylere eşit şekilde sunulduğu tezine karşılık olarak, imkânlardan her daim bu azınlık grubun faydalandığını ifade etmektedir:

‘Akademik dereceler, bilimsel eğitimler, özel yetenek sınavları ve yarışmalar, toplum içerisinde yetenekli bireyleri ayırt etmek için bir geçiş aşamasıdır. Fakat bu sınavlar için gerekli olan uzun süreli eğitimin masraflarını karşılayabilme imkânına toplumun büyük çoğunluğu sahip değildir. Çoğunluğun bu işleri yoluna sokmak için gerekli noktalarda bağlantıları ve maddi güçleri yoktur. Toplumun yalnızca belirli bir kesimi bu imkânlara kalıtım yoluyla sahip olmuştur.’²¹⁴

Mosca, fırsat eşitliği ve rekabet imkânı sunduğu belirtilen demokratik rejimlerde kalıtsal yolla elde edilmiş imkânlar veya bahsedilen sosyo-ekonomik faktörler vesilesiyle siyasal iktidara doğrudan veya dolaylı etki edebilecek mevkilere ayrıcalıklı bir azınlığın erişebildiğini anlatmaya çalışmaktadır. Demokratik rejimlerin her ne kadar geniş tabanlı oy kullanma yöntemiyle toplumun her bir ferdine politik hayata katılma noktasında aynı fırsatları sunduğu söylene de, Mosca demokratik seçimlerde başarı elde etmiş bireylerin bu imkânlara sahip olan bireyler arasından çıktığını da net bir şekilde gözlemlemiştir.²¹⁵ Fakat şunu da belirtmek gerekir ki elitistler seçkin grup arasında doğmanın toplumun geri kalan bireyelerine nazaran politik hayatta avantaj sağladığı fikrine katılmakla birlikte, kalıtsal olarak kazanılan bu avantajların korunması noktasında süreklilik gösterememe ihtimallerinin olduğunu belirtmişlerdir. Doğuştan sosyal imkânlara sahip olamayan bireyelerin yeteneklerini geliştirmeleri vesilesiyle seçkin tabakanın içine dâhil olabileceklerini ifade etmişlerdir.²¹⁶ Çoğunluk içerisinde de bu yönetici sınıfa dahil olabilecek bireyeler ortaya çıksa da sonuç olarak bu bireyeler de siyasal erki elinde bulunduran azınlık grubun içine dahil olacaklar ve yönetim yine bir azınlık grubun elinde olacaktır.

Elitistler nezdinde demokratik fırsat eşitliğinin aslında eşitsizliğe doğru evrildiğinin bir başka göstergesi de Raymond Aron’un bahsettiği gibi, üst düzey

²¹⁴ Mosca, *The Ruling Class*, s. 61.

²¹⁵ Mosca, *The Ruling Class*, s. 61-62.

²¹⁶ Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, s. 253.

makamları ele geçirmiş bireylerin birbirleriyle bağlantılı durumlarıdır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde üst düzey yöneticiler genellikle özel sektörden gelirler ve görevleri bittiğinde tekrar eski yerlerine geri dönerler. İngiltere' de parlamento üyeleri ile servet sahibi iş adamları arasında özel ilişkiler bulunmaktadır.²¹⁷ Genel olarak bütün toplumlar için geçerli bir durumdur bu. Siyasal yöneticiler, iş çevreleri ve askeri önderler arasında bütün toplumlarda görülebilecek bir iktidar ağı bulunmaktadır.

Elitist teorisyenlerin demokrasinin uygulanma noktasındaki eleştirisi iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan birincisi yukarıda anlatılan eşitsizlikler bahsidir. Bireylerin temel anlamda eşitliğini vurgulayan demokrasi fikriyle elitistlerin eşitsizlik fikri kökten bir çatışma içerisindedir. İkincisi ise azınlık fikrinin demokratik çoğunluk yönetimi anlayışıyla çelişmesidir.²¹⁸

Elitist kuramcılar, toplumu yöneten-yönetilen şeklinde iki gruba ayırarak demokrasiye karşı durdular. Azınlık bir grubun çoğunluk üzerindeki hakmiyetini açıklamaya çalıştılar ve bunun gerekliliğini savundular. İnsanlar arasındaki eşitsizliklerin bu azınlık yönetimini doğurduğunu belirterek, buradan hareketle eşitsizlik var olduğu sürece –ki onlara göre tarih boyunca var oldu ve bundan sonrada olacak- demokratik ilkelerin ve rejimlerin uygulanmasının mümkün olmadığını ispata çalıştılar.²¹⁹ Marksist anlayışın aksine sınıfsız bir toplumun imkânsızlığına vurgu yaparken aynı zamanda elit grupların kapalı ve içe dönük bir grup olmamaları gerektiğini ifade ettiler. Bu sebeple elitist teorisyenlerin demokratik rejimlerle birlikte Marksist teoriye de karşı olduğu belirtilmiştir.

Elitistler öncelikle sürekli değişim ve dolaşım halinde bulunan elit grupların varlığının Marksistlerin iddia ettiği gibi kapalı ve içe dönük bir egemen sınıfın oluşmasına engel olacağına, aynı zamanda da her toplumda bir azınlık grubun var olduğunu ve olacağını göstererek de sınıfsız bir toplumun imkânsızlığına vurgu yapmışlardır.²²⁰ Bununla birlikte demokrasi karşıtı düşünürlerin bireylerin özgürlük alanının genişlemesi sonucu kitle hareketlerinin artması ve kitlelerin yönetimi ele geçirme korkusuyla hareket

²¹⁷ Aron, *Social Structure and The Ruling Class*, s. 9.

²¹⁸ Bottomore, a. g. e. , s. 19.

²¹⁹ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1987, s. 278.

²²⁰ Bottomore, a. g. e., s. 21.

ettikleri dolayısıyla aslında demokrasiyle değil Marksizm ile mücadele içerisinde oldukları iddia edilmiştir.²²¹

2.4.Klasik Elitist Teoriye Yöneltilen Eleştiriler

Tarih boyunca toplumlar birçok idare sistemi altında yönetilmişlerdir. Fakat tarihin ilerleyen sürecinde meydana çıkan bir takım gelişmeler sonucu demokratik rejimler diğerlerine nazaran tüm dünya nezdinde kabul görmüştür. ‘Ulaşılması gereken bir ideal’ mottosuyla egemen sınıfların mutlak hâkimiyetini ortadan kaldırmak, toplumun bütününe siyasal hayata katılımını sağlamak maksadıyla ortaya çıkan demokratik rejimler, elitist teorisyenler nezdinde herhangi bir azınlık yönetimi rejiminden farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla elitistler demokratik rejime yönelik eleştirel bir tutum takınmışlar ve demokratik rejimlerin imkânsızlığına vurgu yapmışlardır.

Elitistlerin demokrasiye yönelik bu eleştirileri siyaset bilimi tartışmaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Demokrasiyi savunanların gözünde elitistler her ne kadar sistematik veya kapsamlı bir analiz gerçekleştirmemiş olsalar da, demokrasi savunucuları elitistlerin çalışmalarından sonra demokrasi anlayışlarını revize etmek zorunda kalmışlardır. Çalışmanın son bölümünde bu konu detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu bölümde klasik elitist teorisyenlere ve onların fikirlerine yönelik eleştirilere odaklanılacaktır.

Klasik elitist teorisyenlerin her üçü de daha önce bahsedildiği üzere toplumsal yapının tarih boyunca siyasal rejim her ne olursa olsun yöneten ve yönetilen şeklinde iki gruba ayrıldığını ispata çalışmıştır. Toplumlar da daha önceden bahsedilen bir takım niteliklere sahip azınlık bir grubun her daim çoğunluk üzerinde hâkimiyet kurduğunu ifade etmişlerdir. Elitist teoriye yönelik eleştiriler bu noktada gerçekleşmektedir. Eleştirenler, toplumdaki yöneten-yönetilen yapısının her zaman kesin ve net çizgilerle belirlenmiş olamayacağını ve bu elit grubun her daim türdeş bir yapı şeklinde oluşmayacağını belirtmişlerdir.²²²

²²¹ Bottomore, a. g. e., s. 22.

²²² Kurtbaş, a. g. e., s. 394.

Eleştirilerden bir kısmı Pareto'nun elit dolaşımı kuramına yönelik gerçekleşmiştir. Eleştiriler Pareto'nun elit dolaşımı kuramında, dolaşımın elitler ile elit olmayanlar arasında mı yoksa elit gruplar arasında mı gerçekleştiğine dair net bir açıklaması olmadığı noktasında yoğunlaşmıştır.²²³ Pareto elit dolaşımını açıklarken soylu ve seçkin bireylerin elit gruplar içerisinde olmasına rağmen çocuklarının aynı statüde olmama ihtimalinin bulunduğunu belirtiyor. Zira elit olabilmek bir takım nitelikleri gerekli kılmaktadır. Bu sebeple toplumun alt tabakasını oluşturan –yönetilen çoğunluk içerisinde olan- bireylerin yetenekli, hırslı ve çaba içerisinde oldukları zaman elit grup içerisine girebileceğini ve dolaşımın bu şekilde sağlanacağını belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle elit- elit olmayan arasındaki dolaşıma vurgu yapmıştır. Fakat aynı zamanda Pareto elit gruplar arasındaki dolaşıma da değinmiş, elit gruba hâkim olan sosyo-psikolojik faktörlerin değişimine bağlı olarak gruplar arası dolaşımında gerçekleşebileceğine değinmiştir.

Mosca ise politik sistemlerin demokrasi, monarşi, aristokrasi şeklinde sınıflandırılmalarına karşı çıkmaktaydı. Çünkü onun nezdinde sistemin hiçbir ayırt edici özelliği yoktu. Politik sistemlerden bağımsız bir şekilde tüm toplumlarda toplumsal yapı azınlık-çoğunluk şeklinde ikiye ayrılmaktaydı. Eleştirenler Mosca'nın bu görüşünün o dönemki İtalyan politik düzeninden beslendiğini söylemekte ve dolayısıyla onun siyaset anlayışının sınırlı kaldığını ifade etmektedirler. Yönetici sınıf teorisi mevcut düzeni tabir caizse deşifre etmek için güçlü bir içeriğe sahip olmakla birlikte detaylı bir açıklanmaya ve tanımlanmaya ihtiyaç duymaktaydı nitekim o dönem İtalya'da yönetimi elinde bulunduran grup küçük ve kolay tanımlanabilir bir durum arz etmekteydi fakat bu bütün toplumlarda böyle olmak zorunda değildi.²²⁴

Klasik elitist teoriye bir eleştiri de Marksizm üzerinden gelmiştir. Bilindiği üzere elitist teorinin demokratik rejimlerle birlikte Marksizm'e yönelik eleştirileri mevcuttur. Marksistlerin kapalı egemen sınıf anlayışına ve tarihin sonunda sınıfsız bir toplum oluşacağına dair inancına net şekilde karşı çıkmıştır. Aynı zamanda Marksist sınıfsız toplum anlayışının zorunlu olması noktasındaki determinizme karşı eleştirilerde bulunmuşlardır. Fakat eleştirenler elitistlerin de aynı determinizme kapıldıklarını söylüyor. Netice de elitist kuramcılarının en temel savlarından birisi toplumların tarih

²²³ Turhan, a. g. e. , s. 46.

²²⁴ Zuckerman, a. g. e., s. 332-333.

boyunca yöneten bir azınlık ile yönetilen çoğunluk şeklinde ikiye ayrıldığı ve bunun zorunlu olduğudur.²²⁵ Yani elitistler de Marksistler gibi belirlenmiş bir zorunluluktan bahsetmektedir.

Buna ilave olarak ayrıca ‘*yalnızca seçkin bir sınıfın kamu yararı sağlamaya yönelebileceği*’ anlayışı, Marksist düşünürler nezdinde ‘işçi sınıfın’ ‘egemen sınıf’ hâkimiyetine yönelik başkaldırı potansiyeline ket vurmayı amaçlamaktadır. Bilindiği üzere Marksizm toplumsal yapıyı işçi-egemen sınıf ayrımıyla şekillendirmiş ve üretim güçlerine hâkim olan egemen sınıfın, işçilerin emeğinin artık değerini toplayarak haksız kazanç elde ettiğini, bu kazanç sayesinde zenginliğinin sürekli arttığını ve bunun sonucu olarak siyasal erkte söz sahibi olduğunu ifade eder. Sürecin sonunda iki sınıf arasındaki eşitsizliğin geldiği boyut, işçi sınıfını ‘proletarya devrimi’ gerçekleştirecek potansiyele eriştirecektir.

İşbu noktada Marksist düşünürlere göre elitist teorisyenler devreye girerek, toplumsal yapıdaki farklılıkların, diğer bir ifadeyle sınıflı toplum anlayışının kamusal fayda açısından mecburi olduğunu belirtmişler, siyasal erke sahip olması gereken belirli bir ‘seçkin grubun’ varlığını toplum adına yararlı görmüşlerdir. Bu sayede de Marksistler tarafından ‘kitle’ korkusuyla eleştirilmişlerdir. Bu eleştirilerden ziyade elitistlerin maksadının sistematik bir siyaset bilimi oluşturmak değil, sosyalizme ve gelişmekte olan işçi hareketine temel kaynak oluşturan Marx’ın kuramına karşıtlık olduğunu belirten düşünürler de bulunmaktadır.²²⁶

Elitistler ile Marksist düşüncenin çatışma içerisinde olduğu bilinmektedir. Fakat bu iki akımın ortak bir noktası da bulunmaktadır. Marksistler ile elitist düşünürlerin ortak noktası şudur ki iki akıma göre de devletin yönetim gücü, idari mekanizmalar bir azınlık grubun elindedir. Fakat Marx, devletin yönetim organının burjuvazinin işlerini gören ve onların çıkarları doğrultusunda hareket eden bir kurum olduğunu belirtmiş ve elitistlerin aksine bunu toplumsal açıdan sömürü olarak görmüştür.²²⁷ Yani Marx azınlık yönetimini kabul etmemekte ve toplum adına faydalı görmemektedir.

²²⁵ Bottomore, a. g. e., s. 22-23.

²²⁶ Bottomore, a. g. e., s. 25.

²²⁷ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 343.

Elitistlere bir eleştiri de Bottomore'dan gelmektedir. Ona göre elitist teorisyenler toplumu yöneten-yönetilen şeklinde ikiye ayırarak bunun bilimsel bir yasa olduğunu savunmuşlar fakat ilerleyen dönemde demokrasiyi elitler arasında bir yarışma/rekabet olarak tanımlayıp uzlaşma çabası içerisine girmişlerdir.²²⁸ Bottomore'un eleştirilerinde haklılık payı olmasına rağmen şunu da belirtmek gerekir ki, bu eleştiri elitist teorisyenlerin tamamını kapsamamaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi yalnızca Mosca İtalyan faşizmine tanık olduktan sonra bu uzlaşma çabası içerisine girmiş, Pareto ve Michels katı bir şekilde demokrasi karşıtlığına ve demokrasinin pratik uygulamasının imkânsızlığına vurgu yapmışlardır. Ayrıca demokratik ilkelerle uzlaşma çabası içerisine girme çabaları demokratik elitizm anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Klasik elitist teorisyenlerin demokrasi karşıtlığı net olarak bilinmektedir.

Karl Mannheim, elitist teorisyenlerin fikirlerine hak vermekle birlikte bir takım noktalara şerh düşmektedir. Örneğin Mannheim elitistlerin aksine demokrasilerde yönetilen çoğunluğu oluşturan bireylerin yöneten azınlık tarafından tamamıyla hakimiyet altına alınması durumuna karşı çıkıyor. Demokratik rejimlerde dahi siyasetin elitlerin elinde şekillendiğini belirttikten sonra bunun toplumu anti-demokratik yapmayacağını; zira yönetenlerin siyasete direkt etkisi olmasa bile belirli aralıklarla arzularını duyurma imkânına sahip olduklarını belirtiyor.²²⁹ Mannheim şöyle devam ediyor: ‘ *Demokratik rejimlerin avantajı, elitler ile halk arasındaki mesafeyi daraltmasıdır. Demokratik toplumlardaki elitlerin kitle nezdinde bir geçmişi vardır ve bu kitleler üzerindeki etki için önemlidir.* ’²³⁰

Robert Dahl elitist teoriyi soyut ve bilimsel bakış açısıyla eleştiriyor. Ona göre elit teorisi, toplumda açık bir şekilde görünen yöneticiler bir elit grup oluşturmadığında, bu yöneticilerin arkasında başka birer grubun olacağını, eğer böyle bir grubun da olmadığı kanısına varılırsa bu sefer bunların da arkasında başka bir grubun var olacağını ve elit grubu oluşturacağını söyleyerek kendisini her daim revize edebilmektedir.²³¹ Bir başka ifadeyle Dahl’ a göre elit teorisi eleştiriye ve reddedilmeye açık kapı bırakmamakta, teorisini ampirik delillere dayandırmamaktadır. Dolayısıyla Dahl’a göre elit teorilerini

²²⁸ Bottomore, a. g. e., s. 158.

²²⁹ Mannheim, *Essays on the Sociology of Culture*, s. 179.

²³⁰ Mannheim, *Essays on the Sociology of Culture*, s. 200.

²³¹ Robert Dahl, ‘A Critique of The Ruling Elite Model’, *The Sociology of Elites*, Volume 1, ed: John Scott, Brookfield: Edward Elgar Publishing, 1990, s. 61.

doğrulamak veya yanlışlamak pek mümkün olmamakta çünkü teoriler o kadar yüksek düzeyde bir genelleme içermektedir ki, elde edilebilecek herhangi bir kanıt teorisinin tamamıyla yanlışlanmasının önüne geçebilmektedir. Bunun sebebi de elit teorisinin bünyesindeki kavramların açıklık ve kesinlik arz etmemesidir.²³²

‘Yüksek genellik düzeyleri ve kavramsal belirsizlikleri nedeniyle azınlık tahakkümü teorilerinin muhtemelen ne doğrulanabilir ve ne de yanlışlanabilir olduklarıdır. Sonuçta bu teorilerin geçerliliği hakkındaki yargılarımız muhtemelen esas olarak, dünya hakkındaki önsel görüşlerimize ne kadar uyduklarına bağlı olmaktadır...’²³³

Kavramsal belirsizliklerin yanında elitlerin bölünmüş olduğu ve demokrasi tarihinde görülebileceği gibi faaliyetlerinden sorumlu tutuldukları gözlemlenmiştir.²³⁴ Dahl ayrıca muhaliflere parti kurma ve siyasal seçimlere katılma hakkı, adil ve özgür seçimlerin varlığı ve seçimleri kazananların devleti yönetecek olması gibi özelliklerinin demokratik sistemde seçmen çoğunluğunun tercihlerine yönelik politikalar oluşmasını sağlayacak ve tahakküm oluşumunu engelleyecek unsurlar olduğunu belirtmektedir.²³⁵ Özellikle Michels’in örgütlerin oligarşik bir yapıya dönüşümünün kaçınılmaz olduğuna yönelik vurgusuna karşı çıkmış, siyasal partilerin oligarşik oldukları kabul edilse bile, rekabet halindeki partilerin sistemi oligarşik bir hale getirmeyeceğini belirtmiştir. Buna örnek olarak modern dönemin sanayi ve ticaret firmalarını gösteren Dahl, bu firmaların toplum içerisindeki en oligarşik yapılanmalar olmasına rağmen elitist/iktisatçı Pareto’nun dahi rekabet içerisindeki bu oligarşilerin bir tekel oluşturmadığını belirttiğini ifade etmiştir. Çünkü Dahl’a göre tekelleşmeyi önleyen rekabettir.²³⁶

Sartori de bu noktada Michels’i eleştirmiştir. Michels’in kavramları net bir şekilde açıklamadığını belirten Sartori, onun ‘bürokrasinin tunç kanunuyla’ ‘oligarşinin tunç kanununu’ karıştırdığını söylemiş ve çok fazla örgüt biçimi olduğu için kesin hükümlerle hepsinin anti-demokratik olmadığını söylemenin hata olacağını, ayrıca ‘partiler demokratik değildir’ demekle ‘demokrasi demokratik değildir’ sonucuna ulaşamayacağını ifade etmiştir.²³⁷

²³² Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 346.

²³³ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 348.

²³⁴ David Spitz, *Antidemokratik Düşünce Şekilleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, s. 140.

²³⁵ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 351.

²³⁶ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 351-352.

²³⁷ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 82.

*'Michels demokrasiyi siyasal örgütlerin içinde aradı. Fakat orada nasıl bulabilirdi ki? ...Bu durumda gerçek sorun Michels'in bıraktığı yerde başlamaktadır. Bir örgütün içine bakacağımız yerde ayrı ve birbirleriyle yarışan örgütler arasındaki ilişkileri görmeğe çalışalım.'*²³⁸

Bu noktada Michels eleştirmenler nezdinde net bir yanılığa düşmektedir. Demokratik sistemlerdeki partilerin iki önemli niteliği, demokratik bir devlet kurmayı amaçlayan partiler ve demokratik bir içyapıya sahip olan partiler arasında ayırım yapamadığı ve devlet düzeyinde demokrasinin kendi içinde demokratik olmayan partiler arasındaki rekabet sonucu da elde edilebileceğini göremediği konusunda eleştirilmiştir.²³⁹

Klasik elitist teorisyenler nezdinde demokratik rejimler çoğunluğu önemseyen, ortak yararı amaçlayan bir anlayışla ortaya çıktılar fakat kapalı kapılar ardında bir takım grupların çıkarlarını önceleyen bir şekle büründüler. Dolayısıyla demokratik rejimlere yönelik olumlu yaklaşımlar gerçeği yansıtmamaktadır. Fakat Raymond Aron bu noktada elitistlere bir eleştiri getiriyor. O, mevcut rejimleri hiçbir zaman mevcut olamamış ideal rejimlerle kıyaslamının hata olduğunu belirtmektedir. Anayasaya bağlı çoğulcu şekilde işleyen demokratik rejimlerde ortak amaçlar çerçevesinde gruplaşmış kadroların bulunması sistemin demokratik olmasına engel değildir. Önemli olan nokta bu grupların demokrasinin müesseselerinin işlerliğini engelleyecek faaliyetler içerisinde olup olmamalarıdır.²⁴⁰

Aron'un mevcut-ideal rejim kıyaslamasının gereksizliğine yaptığı vurgu bir takım açıklamaları gerekli kılmaktadır. Bilindiği üzere siyasal rejim sistemleri belirli ilkeler üzerinde şekillenmektedir. Pratik hayata uygulanabilirliği noktasında başlangıç noktası olarak rejimlerin zeminini oluşturan ilkelerden beslenilmektedir. Örneğin çalışmanın konusuyla alakalı olarak demokratik rejimlerin inşa edildiği ilkeler demokrasiyi demokrasi yapan kurallardır. Pratik siyasal hayata uygulanması noktasında kıstas olarak bu ilkelerin alınması gereklidir ve bu ilkelere olan uyumu seviyesinde bir rejim demokratik olarak addedilmektedir. Aron'un dediği şekilde mevcut rejimleri ideal olanlarıyla kıyaslamının gereksiz olduğu kabul edildiği zaman, elde demokratik uygulamaları değerlendirebilecek veri kalmamakta, rejimin demokrasi mi yoksa başka bir siyasal rejim mi olduğu noktasında karışıklığa düşülmektedir. Buna ilave olarak eğer

²³⁸ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 83

²³⁹ Hands, a. g. e., s. 156.

²⁴⁰ Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, s. 185.

mevcut rejimlerle ideal rejim kıyaslaması gereksiz olarak kabul edilirse bu sefer de siyasal rejimlerin tamamıyla bir ütopya, ulaşılması imkânsız fikirler bütünü olarak ortaya çıktığı görülür. Zira eğer uygulamaya geçirilemeyecekse demokrasi fikrinin ortaya çıkmasının ve yüzyıllar boyunca üzerine bu kadar çaba sarf edilmesinin ne anlamı kalmaktadır?

Elit teorisinde azınlık bir grubun ekonomik güç noktasında yüksek düzeyde, gelir dağılımında üst sıralarda ve farklı bir yaşam tarzına sahip olduğu, dolayısıyla da toplumun büyük bir kesimiyle arasına sınır çizdiği bilinmektedir. Buna ilave olarak elitist teorisyenler bu azınlık grubun aynı şekilde siyasi gücüde elinde bulundurduğunu ve bu sebeple mülkiyet haklarını nesilden nesle aktarmakta sıkıntı çekmediklerini belirtirler. Elitist teorisyenlere bir eleştiri de bu noktada gelmektedir. Modern demokratik sistemlerde azınlık bir grubun ekonomik güce sahip olmasının karşısında vatandaşların da oy kullanma hakkı sayesinde siyasal hayata katılma ve hatta iktidar olma imkânı vardır.²⁴¹

Elitist teorisyenlerin siyasal iktidarın her daim azınlık bir grubun elinde olduğuna veya bütün siyasal rejimlerin ve örgütlerin oligarşik bir eğilim gösterdiğine yönelik açıklamaları doğru kabul edilmekle birlikte eleştirenler nezdinde bir takım şerhler düşmeyi gerekli kılmaktadır. Elitlerin siyasal güce sahip olduğu bir gerçektir fakat demokratik bir toplumda, yani demokratik değerleri sahiplenmiş ve demokrasi kültürü yerleşmiş toplumlarda elitler komuta kademelerinde olsalar dahi iktidarını keyfi biçimde kullanma ve yetkilerini abartma gibi bir pozisyon içine giremeyecektir.

Demokratik değerleri sindirmiş toplumlarda elitler idare mekanizmasını ele geçirseler dahi eleştirenler nezdinde yönetilen topluluk üzerinde mutlak bir hâkimiyet kuramamaktadırlar. Yönetilenler her zaman önderlerini görevden alabilecek veya genel çıkara uygun hareket etmeye zorlayacak şekilde faaliyetlerde bulunabilirler.²⁴² Keza demokratik rejimlerin en ayırt edici özelliklerinden birisi de şu an için iktidar mevkiinde bulunan bir elit grubun her an muhalefet pozisyonuna geçme veya siyasal arenadan

²⁴¹ Bottomore, a. g. e., s. 43.

²⁴² Bottomore, a. g. e., s. 120.

silinme olanağıdır. Fakat elitistlere göre de iktidar el değiştirse dahi yine bir azınlık grup iktidarı tekeline alacak ve bu tarihin sonuna kadar döngüsel şekilde devam edecektir.

III. BÖLÜM

KLASİK ELİTİST TEORİNİN DEMOKRASİ TARTIŞMALARINA ETKİLERİ

Klasik elit teorisi demokrasi idealinin en önemli sütunlarından birisi olan çoğunluğun/halkın yönetimi ilkesini derinden sarsmış ve toplumların demokratik rejimde dahi bir azınlık grup tarafından yönetildiğini iddia etmiştir. Dolayısıyla elit teorisi demokratik değerlere karşıt bir pozisyon içerisinde olmuş ve demokrasinin kesinlikle işlerlik kazanamayacağını, uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Nitekim onlara göre her toplumda görülebilen azınlığın çoğunluk üzerindeki hakimiyeti, elit olarak tanımladıkları grupların her daim önemli mevkileri elde etmesi, halkın büyük bir kısmının siyasal hayatta tamamiyle edilgen kalması demokrasiyle ve demokratik değerlerle bağdaşmayan bir durum arz etmektedir.

Demokrasi savunucuları elitistlerin demokratik rejimlere karşı bu eleştirilerini reddedememekle birlikte tam anlamıyla kabul de etmemişlerdir. Bir kısım demokrasi savunucularına göre elitistlerin haklı oldukları birçok nokta vardır. Fakat onlara göre elitistlerin görmekte sıkıntı yaşadıkları husus, siyasal hayatta elitlerin var olmasının veya elitlerin siyasal iktidarı elinde tutan pozisyonlara hâkim olmasının demokratik değerlerle bağdaşmayan bir durum oluşturmamasıdır. Tam aksine demokratik rejimlerde iktidarı elinde bulunduran elit grupların demokratik sistemin sigortası olduğunu iddia etmişlerdir. İşbu anlayış demokrasi ve elit teorisini birbiriyle uzlaşmaz ve tamamiyle zıt iki kutup olarak görmektense, ikisinin varlığının birbirini tamamlayıcı olduğuna vurgu yapmıştır.

Bir kısım düşünürler de mevcut toplumsal sistemde elitlerin varlığını ve idari mekanizmaya etkilerini kabul etmekle birlikte bu yapılaşmayı demokrasiyle bağdaşır görememekte, olumlayamamaktadır. Klasik elitist teorisyenlerin aksine elitlerin varlığını gerekli ve mecbur görmemekte, demokrasi savunucularının aksine de elitlerin mevcudiyetinin toplumsal yapı adına bir sigorta görevi görmesi fikrine karşı çıkmaktadır. Bu bölümde bu düşünürlere ve fikirlerine yönelik tartışmalar gerçekleştirilecektir.

3.1. Joseph Schumpeter: Demokratik Elitizm

Demokratik elitizm; yani demokrasi anlayışıyla elit teorisinin bileşimi olarak adlandırılabilir. Bu siyasal öğretinin öncülüğünü Joseph Schumpeter yapmıştır. Schumpeter, klasik demokrasi teorisini incelemiş ve demokrasi ile elit teorisi arasında ilişkilendirmelerde bulunarak klasik demokrasi teorisini yeniden tanımlamaya çalışmıştır. O demokrasiyi bir ideal, bir amaç olmaktan ziyade bir yöntem olarak kabul etmiş ve demokrasiyi siyasal iktidarın meşruiyetini sağlayan bir siyasal düzenlemeler bütünü olarak tasvir etmiştir.²⁴³

Schumpeter, 8 Şubat 1883 tarihinde Avusturya'ya bağlı Moravia eyaletinin Triesch köyünde ailenin tek çocuğu olarak dünyaya geldi.²⁴⁴ Orta sınıfın üstü bir aileye mensuptu. Babası elbise imalatçısı ve fabrikatördü. Schumpeter henüz çocuk yaşlardayken babasını kaybetti ve annesi Habsburg ordusundan emekli bir generalle ikinci evliliğini yaptı. Bu evlilik Schumpeter'e Viyana aristokratlarıyla iletişime geçebilme ve ünlü Viyana Üniversitesi'nde eğitim alma imkânı sağladı. Schumpeter iyi bir şekilde eğitimini tamamlayarak Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Latince ve Yunanca eğitimi aldı. 1919 yılında Avusturya Cumhuriyeti'nde kısa süreliğine de olsa Maliye Bakanlığı yaptı. Bakanlıktan sonra Viyana'da ünlü bir bankada müdürlük yaptı. 1932'den öldüğü tarih olan 1950'ye kadar Harvard Üniversitesi'nde profesörlük yaptı.²⁴⁵

Schumpeter yukarıda bahsedildiği gibi klasik demokrasi anlayışıyla elit teorisini ortak bir noktada buluşturmuştur. Elitist teorisyenlerin dediği gibi politik karar alma mekanizmasını elitlerin ele geçirmesi durumu Schumpeter'in nezdinde demokrasiye tamamıyla zıt bir durum değildir. O, kamu adına karar alma mekanizmalarına hâkim olma noktasında rekabet imkânı tanıyan rejimleri demokratik olarak kabul etmekte ve halkın rolünün klasik anlayıştağının aksine politikaları değil politikaları uygulayacak olanları

²⁴³ Sobacı, a. g. e. , s. 104.

²⁴⁴ <https://www.britannica.com/biography/Joseph-Schumpeter> (4.03.2018)

²⁴⁵ Ömer Demir, 'Joseph A. Schumpeter: Hayatı, Eserler ve Katkıları', *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl:1995, Cilt:50, S:1, ss. 155-172, s. 156-157.

belirlemek olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁶ Bunun sebebi olarak ta halkın çoğunluğunun politik karar alma noktasında yeterli bilgi-birikim seviyesine erişemediği ve erişmesinin de mümkün olmadığı belirtilmektedir. Politik karar alma mekanizmaları her daim uzman bilgiye sahip ve bireysel yetenekleri ileri derecede olan bireyler tarafından kontrol altında tutulmalıdır.

Schumpeter demokrasiye yeni bir anlam kazandırmıştır. Elitist teorisyenlerin demokrasiye yönelik ağır eleştirilerinin büyük bir kısmını kabul etmesi onu bu düşünceye sevk etmiş ve demokrasiyi, halkın kendi kendini yönetmesi şeklindeki klasik anlayıştan ayırarak, halkın kendisini yönetecek olan elitleri seçmesi şeklinde okumuştur.²⁴⁷

Schumpeter'in bu demokrasi anlayışı 'rekabetçi demokrasi' olarak da adlandırılmaktadır. Bu anlayış demokrasiyi, elitlerin veya elitlerin demokratik sistemde siyasal mekanizmaları elde etmesine yönelik araçsal kurumlar olan siyasal partilerin birbirleriyle rekabeti olarak tarif etmektedir. Rekabet kavramı bilindiği üzere genel olarak ekonomik faaliyetler kapsamında kullanılmakla birlikte Schumpeter'in düşüncesinde kavram politik bir anlam da kazanmıştır. Modern demokrasinin kapitalist düzenle birlikte ortaya çıktığı ve onunla bir bağı olduğu anlayışı kabul görmektedir. Bunun sebebi de tıpkı ekonomik amaçlı birbirleriyle rekabet eden şirketlerde olduğu gibi demokrasinin de seçmenlerin oyları için siyasal partilerin birbirleriyle yarıştığı bir sistem olarak tasvir edilmesidir.²⁴⁸ Nitekim ünlü bir politikacıya atfedilen şu söz konuyu net bir şekilde açıklamaktadır: '*İş adamlarının anlamadıkları, onların petrolle uğraşmaları gibi benim de seçmenlerin oylarıyla uğraşıyor olmamdır.*'²⁴⁹

Burada amaç, çalışma metodu olarak demokratik partilerin kar amacı güden ekonomik girişimcilere benzediğini, tıpkı özel sektörde en çok kazanç getiren ürünlere yoğunlaştığı gibi politik partilerin de özel amaçları doğrultusunda en çok oyu getirecek politikaları uygulamaya daha çok hevesli olacağını belirtmektedir.²⁵⁰ Nitekim Mosca da toplumun yöneten elit üzerindeki etkisinden bahsetmiştir: '*Siyasal örgütlenme türü ne*

²⁴⁶ Menderes Çınar, 'Demokrasi', Ed. Yüksel Taşkın, *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, 3.B, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 225.

²⁴⁷ Turhan, a. g. e. , s. 33.

²⁴⁸ Bottomore, a. g. e. , s. 121.

²⁴⁹ J. Schumpeter, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1971, s. 235.

²⁵⁰ Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper & Row Publishers, 1957, s. 295.

*olursa olsun yönetilen kitlelerin uygulanan politikalara karşı yükselen hoşnutsuzluğunun yönetici sınıf üzerinde etkisi görülmektedir*²⁵¹

Rekabetçi demokrasi anlayışının Schumpeter'e göre önemli bir artışı da diktatörlük veya mutlak monarşilerde olduğu gibi hiçbir zaman mutlak liderlik pozisyonuna müsaade etmemesidir. Demokratik ilkeleri ve yöntemleri içselleştirmiş şekilde işleyen demokratik sistemlerde rekabetçi demokrasinin temel unsuru olan rekabet ilkesi gereği liderlik hiçbir zaman mutlak bir seviyeye erişemeyecektir. Rekabet seçmen oyları üzerinden döndüğü sürece partiler ve liderleri, her daim seçmeni hoş tutacak ve istekleri karşılayacak şekilde politikalar gütmek zorundadır. Dolayısıyla her daim mevcut liderden daha faydalı olacağına inanılan yeni liderler/gruplar ortaya çıkma ihtimali ve bunun rekabet ortamında gerçekleşmesi, mutlak ve kesintisiz liderliği engellemektedir.

Schumpeter'in nezdinde halkın görevi, klasik demokrasi anlayışının aksine, hükümeti veya hükümeti meydana getirecek bir ara kurumu belirlemektir. Dolayısıyla demokratik sistem, kişilerin politik karar mercilerine ulaşmak üzere vatandaşın oyu için rekabet sonucu bu mercileri elde ettiği bir sistemdir.²⁵² Bu görüşe göre artık demokrasi halkın hükmetmesi demek değildir. Demokrasi yalnızca halkın kendisini idare edecek kişileri seçme veya reddetme şeklinde uygulanan araçsal bir yöntemdir.²⁵³

Bu şekilde ifade ettiği demokratik sistemin başarılı şekilde uygulanması için Schumpeter 4 koşuldan bahsetmektedir. Bunlar;

- 1) politikanın insan malzemesi kaliteli olmalı,
- 11) siyasal kararın etki alanı çok yaygınlaşmamalı,
- 111) hükümet yerleşik bir bürokrasinin hizmetlerini koordine ve komuta edebilmeli ve
- 1v) rekabet halindeki elitler birbirlerini hoş görerek her türlü sahtekârlığa ve hileye karşı durmalıdır.²⁵⁴

²⁵¹ Mosca, *The Ruling Class*, s. 51.

²⁵² Schumpeter, a. g. e. , s. 204-205.

²⁵³ Schumpeter, a. g. e. , s. 233.

²⁵⁴ Bottomore, a. g. e. , s. 127.

Schumpeter'in insan malzemesinin nitelikli olmasına yönelik vurgusu önemlidir. Keza bir demokraside vatandaşın her daim istedikleri veya hak ettikleri nitelikte bir yönetici kadronun oluşması mümkün olmayabilmektedir. Bu sebeple Schumpeter yeterli seviyede nitelikli politikacıların oluşmasında en garantili yolun, bu politikacıların *'elemanları tabii olarak politikaya yönelmiş ve sıkı bir seçici işlemin ürünü olan sosyal bir tabakadan'* ortaya çıkması olduğunu söyler.²⁵⁵ Bununla birlikte tıpkı Pareto'nun elit dolaşımında olduğu gibi bu tabakaların tam anlamıyla kapalı ve içe dönük olmaması, toplumun bütün kesimlerinden bireyleri bünyesine kabul edecek ve potasında eritecek nitelikte olması gerektiğini belirtir.²⁵⁶

Demokrasinin Schumpeter'e göre başarılı olma şartlarından ikincisi olan *'siyasal kararların etki alanının çok yaygınlaştırılmaması'* hususunu Schumpeter bir takım örneklerle açıklamaktadır. Hükümet nezdinde alınan kararların bir takım sınırlamalara tâbi olması gerektiğini belirtir. Parlamenter sistemde başbakanın bir anayasa ek maddesiyle istediği her konuda karar alma imkânına sahip olduğu doğrudur fakat parlamentoların da bir takım sınırlandırmaları kabul etmeleri gerekmektedir.²⁵⁷ Biraz daha açmak gerekirse Schumpeter'e göre parlamento, toplumsal alana dair her konu üzerinde kanun koyucu nitelikte olmamalı, özerk ve yerel uygulamaların sayısı artırılmalı, devlet birçok konuda gözcü pozisyonuna çekilmelidir.

Üçüncü şart, yani iyi yetişmiş ve nitelikli bir bürokratik yapının kontrolü, demokratik sistem için önemli unsurlardan birisidir. Schumpeter'e göre iyi bir demokraside hükümet, kamusal hizmete dair tüm konularda iyi bir hazırlığa ve yetişmişliğe sahip, uzman bilgisi üst seviyede olan aktif ve grup halinde organize şekilde çalışabilen bir bürokratik yapıya sahip olmalı ve onların hizmetlerine ulaşabilmelidir.²⁵⁸ Hatta bu bürokratik yapı bir nebze bağımsızlığa sahip olmalı, gerekirse politikacıları eğitecek kadar kuvvetli olmalıdır.²⁵⁹

Schumpeter'e göre iyi bir demokrasinin işlerliği için gerekli olan koşullardan sonuncusu *'demokratik kendini kontrol etme'* şeklinde ifade edilir. Onun bu tanımdan

²⁵⁵ Schumpeter, a. g. e. , s. 245.

²⁵⁶ Schumpeter, a. g. e. , s. 245.

²⁵⁷ Schumpeter, a. g. e. , s. 246-247.

²⁵⁸ Schumpeter, a. g. e. , s. 249-250.

²⁵⁹ Schumpeter, a. g. e. , s. 250.

maksadı, parlamento veya seçmen gruplarının sahtekâr ve hilekâr bireylerin tekliflerine ve kandırmacalarına dayanacak, direnç gösterecek kadar yüksek ahlak seviyesine sahip olması durumudur.²⁶⁰ Buna ilave olarak özellikle parlamentodaki politikacılar her istedikleri zaman hükümeti devirmeye ya da sarsmaya yönelik faaliyetlerde bulunanlara karşı büyük direnç göstermelidir. Aksi takdirde politika uygulama ve işleme koyma noktasında büyük sorunlar yaşanacaktır.

Demokrasiler seçkinler arası rekabet sistemi olarak tanımlandığında, başka bir ifadeyle sistem salt rekabete indirildiğinde, rekabetin doğası gereği yıkıcı sorunlarla karşılaşılma riski bulunmaktadır. Zira böyle bir sistemde halk yalnızca kendi çıkarlarını maksimize etmeyi düşünen bireyler, politikacılar da halkı tıpkı bir müşteri şeklinde gören girişimciler olarak karşımıza çıkmakta ve iki grup arasında ortak bir anlayışa/birleşime şahit olmak zorlaşmaktadır.²⁶¹ İşte Schumpeter yukarıdaki dört koşulu bu rekabetin olası yıkıcı etkilerini engellemek ve demokrasinin iyi işlerliğini sağlamak amacıyla belirlemiştir.

Demokratik elitizm modelinde halkın görevinin idarecileri seçmek olduğu belirtilmişti. Halk bir kere kendisini yönetecek olan idarecileri seçtikten sonra artık onların faaliyetlerine çok fazla müdahale etmemelidir. Parlamento dışındaki bireyler olarak kendileri ile seçtikleri politikacılar arasındaki iş bölümüne riayet etmeli, iki seçim arasında politikacılara yönelik fazla seviyede güven eksikliği yaşamamalı ve idarecileri seçtikten sonra artık politik uygulamaların kendilerinin değil seçtikleri politikacıların işi olduğunun bilincinde olmalıdır.²⁶²

Bununla birlikte kaos veya büyük karışıklıkların meydana geldiği dönemlerde demokratik faaliyetlerde bir takım kısıtlamalara gidilebilmesi normal kabul edilir. Zira kaos ortamında tek, yetkili ve güçlü bir iktidara olan ihtiyaç belirlemektedir. Bilindiği üzere eski Roma'da bu tarz durumlarda yetkinin devlet ve toplumun lehine kullanma maksadıyla tek elde toplanması 'diktatörlük' olarak adlandırılmaktaydı. O dönemki diktatör kavramıyla günümüz diktatör kavramı bir takım farklılıklar arz etmekte fakat yine de yetkinin tek elde toplanması noktasında benzerlikler içermektedir. Amerikan

²⁶⁰ Schumpeter, a. g. e. , s. 252.

²⁶¹ Menderes Çınar, 'Demokrasi', ed. Yüksel Taşkın, a. g. e. , s.225.

²⁶² Schumpeter, a. g. e. , s. 253.

başkanlarının günümüzde buna benzer yetkileri vardır. Kargaşa dönemlerinde Amerikan başkanları tıpkı eski Roma’da olduğu gibi önemli yetkileri elinde toplayabilmektedir.²⁶³ Fakat demokratik elitizm açısından burada önemli olan husus bu tekелci idarenin belirli bir süreyle kısıtlanması ve nizam sağlandıktan sonra demokratik prensiplere geri dönüşünün sağlanmasıdır.

Özet olarak demokratik elitizm modeli; tarih boyunca tüm toplumların azınlık bir grup tarafından yönetildiğine ve dolayısıyla halk yönetimi olan demokratik rejimin imkânsızlığına vurgu yapan elit teorisini, demokratik ilkelerle birleştiren, elitlerin varlığının demokrasinin zıttı değil tam aksine sigortası olduğunu belirten bir siyaset anlayışıdır. Demokratik değerleri içselleştirmiş elit grupların varlığı demokrasiye yönelik saldırıları engelleyecek potansiyeldedir. Elitler sistemin sigortası ve meşruiyet zeminidir. Bankerler, mühendisler, teknisyenler ve sanayiciler gibi üst tabaka bireylerin toplumdan ve siyasal hiyerarşiden uzaklaştırılması toplumsal düzeni ve üretkenliği sekteye uğratacaktır.²⁶⁴

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki demokratik elitizm modelinde rekabet ve katılım arasında dengeli bir ilişki kurmanın önemi büyüktür. Eğer ki ikisi arasında denge sağlanamıyor ve ikisinden birisini tercih etme gereksinimi oluşuyorsa demokratik elitizm modelinin tercihi her daim rekabetten yana olacaktır. Zira sistem ne kadar rekabete açıksa o derece demokratik olacaktır.

3.2. Robert Dahl: Poliarşi

Çağın ünlü demokrasi teorisyenlerinden Robert A. Dahl, 17 Aralık 1905’te Amerika’nın Iowa eyaletinde dünyaya geldi. Üniversite öğrenimini 1936’ da Washington Üniversitesi’nde tamamladıktan sonra 1940’ da Yale Üniversitesi’nde doktorasını bitirdi. II. Dünya Savaşı süresince Amerikan ordusunda hizmet verdi ve seçkin hizmet madalyası kazandı. Savaştan sonra Yale Üniversitesinde 1986 yılına kadar siyaset bilimi profesörü olarak çalıştı. 5 Şubat 2014 tarihinde hayatını kaybetti.²⁶⁵

²⁶³ Schumpeter, a. g. e. , s. 255.

²⁶⁴ Raymond Aron, ‘Social Class, Political Class, Ruling Class’, *Class, Status and Power: Social Stratification in Comparative Perspective*, 2. Edition, ed: Reinhard Bendix, Seymour Martin Lipset, New York: The Free Press, 1966, s. 202.

²⁶⁵ <https://www.britannica.com/biography/Robert-A-Dahl> (11.03.2018)

Robert Dahl, Platon'dan bu yana yönetimde ehil kişilerin olması gerektiği anlayışına, bir başka ifadeyle elit teorisine yönelik eleştirel bir tutum içerisinde. Platon'un *Koruyucular* olarak adlandırdığı ve genelin iyiliği için iktidarda olmaları gerektiğini söylediği ehil kişiler mevzusu demokrasi tarihi boyunca sürekli tartışmalara sebebiyet vermiştir. Dahl'a göre bu fikri savunular sıradan insanların kendilerini idare etme noktasında yetersiz kalacaklarını belirtmişler ve ehil, yani elit bireylerin toplumun iyiliği noktasında sıradan insanlara nazaran daha üstün olduklarını iddia etmişlerdir.²⁶⁶

Aslında üzerinde tefekkür edildiğinde toplumsal faaliyetlerin neredeyse tümünde alanında otorite olarak kabul edilen bireylerin söylem ve tavsiyelerinin daha fazla dikkate alındığı görülecektir. Sağlıkla ilgili hususlarda doktorların, eğitimle ilgili konularda eğitimcilerin veyahut spor faaliyetlerinde sportif kimlikli bireylerin düşünceleri toplum nezdinde kabul görmektedir ve böyle olması da gerekmektedir. Fakat siyasi karar alma noktasında ehil kişilerin idarede etkin söz hakkına sahip olması durumu neden bu denli tartışmalara sebep olmuştur? Eğer ki bütün faaliyet alanlarında işin ehli ve otoritesi sayılacak bireyler her daim ön planda kabul görüyorsa aynı itibar neden siyasi önderlerde tartışma konusu olabilmektedir?

Robert Dahl'ın bu tartışmalardaki pozisyonu nettir. O, istisnai bir takım durumlar haricinde devletin kanunlarına bağlı olan bütün vatandaşların, yönetime katılmada ve kararlarda söz sahibi olma noktasında yeterince nitelikli olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade eder. Uzman bilgisini tabii ki önemser fakat bunun idari mekanizmada bireylerin diğer vatandaşlarının önüne geçmesine sebebiyet verecek bir olgu olmadığını belirtir: *'Uzmanlardan yardım almak bir şeydir, uzmanların ve seçkinlerin sizin uymak zorunda kalacağınız kanunlar ve politikalar belirleme gücüne sahip olmaları bambaşka bir şeydir.'*²⁶⁷

Vatandaşların yönetime katılması bahsi açılmışken Dahl'ın demokratik sisteme yönelik tespitlerine değinmek gerekmektedir. Dahl, demokrasi tartışmalarındaki en önemli sorunun ideal ve mevcut demokrasi tanımları arasındaki etkileşimden kaynaklandığını belirtmektedir. Yapılması gerekenin öncelikle demokrasinin ideal ve mevcut anlamları arasındaki farkın bilincine varmak olduğunu söylemektedir. İdeal

²⁶⁶ Robert Dahl, *Demokrasi Üzerine*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010, s. 82.

²⁶⁷ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 83.

demokrasi Dahl'a göre bir başarı değil bir amaçtır ve Onun çalışmanın ilerisinde açıklanacak olan demokrasi modeli 'poliarşiler', bu amaca giden yolda demokrasiye en yakın kurumsal düzenlemeler bütünü oldukları için bir araç olarak kabul görmelidir.²⁶⁸

Bununla birlikte neden demokrasiyi desteklemek gerektiğine dair açıklamalarda bulunmaktadır. Tarih boyunca pek çok siyasal rejimin mevcudiyeti malumdur fakat bunların arasından neden öncelik demokrasi olmalıdır? Dahl bu soruya cevabını 10 madde şeklinde vermektedir:

- 1) *Demokrasi zalim ve kötü otokratların yönetimi ele geçirmesine engel olmaya yardımcı olur,*
- 2) *Demokrasi vatandaşlara demokratik olmayan rejimlerin sağlamadığı ve sağlayamayacağı birçok temel hakkı sağlamayı garanti eder,*
- 3) *Demokrasi vatandaşlara alternatiflerinden daha fazla kişisel özgürlük alanı sağlar,*
- 4) *Demokrasi insanların kendi temel çıkarlarını korumalarına yardımcı olur,*
- 5) *Sadece demokratik bir hükümet insanların kendi kaderlerini tayin etme, yani kendi seçtikleri kanunlar uyarınca yaşayabilmeleri için azami fırsat tanıyabilir,*
- 6) *Sadece demokratik bir hükümet ahlaki sorumlulukların yerine getirilebilmesi için azami fırsat tanıyabilir,*
- 7) *Demokrasi, insani gelişimi mümkün olan herhangi bir alternatifinden daha çok destekler,*
- 8) *Sadece demokratik bir yönetim göreceli olarak daha çok siyasal eşitlik sağlar,*
- 9) *Modern temsili demokratik rejime sahip ülkeler birbirleriyle savaşmaz,*
- 10) *Demokratik bir yönetime sahip ülkeler demokratik olmayanlardan daha zengindir.*²⁶⁹

Robert Dahl'ın nezdinde bu 10 maddelik özellikleriyle demokrasi, insanlar için diğer alternatiflerden çok daha iyi bir seçenektir. Bu avantajların yanı sıra demokrasinin

²⁶⁸ Robert Dahl, 'Further Reflections on The Elitist Theory of Democracy' , *The American Political Science Review*, Vol. 60, No. 2, June 1966, pp. 296-305, s. 302.

²⁶⁹ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 57-70.

diğer rejimlerden ayırt edilmesine neden olacak bir takım şartları da sağlaması, belirli bazı kurumlara sahip olması gereklidir. Dahl bu şartları şu şekilde sıralar:

- Seçimle belirlenmiş kurumlar,
- Özgür, adil ve sık sık yapılan seçimler,
- İfade özgürlüğü,
- Alternatif bilgilenme kaynakları,
- Kurumsal özerklik,
- Vatandaşların dâhil edilmesi.²⁷⁰

Dahl bu altı kurumu modern demokrasileri eski geleneksel demokrasilerden ayırt eden özellikler olarak nitelendirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde demokratik olarak nitelendirilebilecek rejimlerde dönem dönem ilk beş maddeye denk gelinebileceğini fakat altıncı maddeye yani ‘vatandaşların siyasal hayata genel oy prensibiyle katılım hakkı kazanmasına’ rastlanılmadığını belirtmiştir. 20.yüzyıla kadar demokrasi veya cumhuriyet olarak bilinen yönetimlerde genel oy prensibi teori ve pratikte kabul görmemiş ve bu sebeple genel oy prensibinin kabulü modern demokrasi ile ilk demokrasiler arasındaki ayrımın temel noktası olmuştur. Dolayısıyla daha önce bu altı kurumsal özelliğe sahip olmayan demokrasilerle bu özellikleri haiz modern demokrasileri ayırt edebilmek için Dahl, 20.yüzyıl demokrasilerine ‘poliarşi’ demiştir.²⁷¹ Poliarşi kavramı Yunanca ‘çok’ ve ‘yönetmek’ anlamına gelen kelimelerin bileşiminden oluşmuştur ve ‘çoklu yönetim’ olarak ifade edilmektedir.²⁷² Bununla birlikte poliarşinin üç gelişme evresi geçirdiğini belirtmiştir. Bunlar Amerikan ve Fransız devrimleriyle başlayan 1776-1930 arası dönem, 1950-59 arası dönem ve son olarak 1980ler ve devamı olan dönem.²⁷³

Bu dönemseller ayrımları yaparken Dahl kıstas olarak genel oy prensibi ve tam teşekküllü seçim sistemlerini ele almıştır. Ayrıca Ona göre poliarşiler tarihsel süreç içerisinde toplumsal bir takım özelliklerle birlikte gelişmiştir. Bunlar; kişi başına görece

²⁷⁰ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 99.

²⁷¹ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 101.

²⁷² Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 104.

²⁷³ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 297-298.

yüksek bir gelir, üst düzeyde kentleşme, hızla azalan kırsal nüfus, mesleki çeşitlilik, yaygın okur-yazarlık seviyesi, eğitim seviyesinin nitel ve nicel yüksekliği, ulusal ve uluslararası faaliyetlerde bulunabilen özerk firmalar ve üretim ilişkileridir.²⁷⁴

Çoklu yönetim ve genel oy prensibine değindikten sonra yeni bir mesele karşımıza çıkmaktadır. Küçük ölçekli organizasyonlarda genel oy veya etkin katılım prensibine yönelik herhangi bir sorunla karşılaşılmazken ölçeğin büyüdüğü durumlarda etkin katılım ve vatandaşların dahli ilkeleri nasıl gerçekleştirilecektir? Dahl bu noktada uygulanabilir tek çözüm olarak-Ona göre her ne kadar kusurlu da olsa- '*vatandaşların idare mekanizmasının başına geçecek bireyleri seçmeleri ve bir sonraki seçimde onları görevden uzaklaştırarak yaptıklarından sorumlu tutmaları*'²⁷⁵ ni görmektedir. Yani temsili sistemden bahsetmektedir.

Örnek olarak Amerika üzerinden giden Dahl, Amerika'da koloni ve eyaletlerin milli meclislerde delegeler aracılığıyla temsil edilmesinin bir tecrübe kazandırdığının ve artık nüfus ölçeğinin artmasının demokrasileri temsil sistemine zorladığının altını çizmiştir.²⁷⁶ Nitekim daha önceden de bahsedildiği üzere nüfus yoğunluğunun artması temsili sistemi zorunlu kılmıştır. Düşünüldüğünde milyonlarca sayıya ulaşan vatandaşların tamamının siyasal kararlara katılmasının mümkün olmayacağı görülmüştür. Temsili sistemlerde seçimle de olsa diğer rejimlerde olduğu gibi vatandaşlara nazaran güçlü ve etkili liderler ortaya çıkmaktadır. Burada önemli olan nokta vatandaşların bilgili ve erdemli bireyleri seçip seçmeyeceği hususudur. Riski ortadan kaldıracak olan şey bireylerin demokratik kültürü yeterince içselleştirmiş olmasıdır. Aynı zamanda liderlere de görev düşmektedir. Çağdaş temsili demokrasilerin güvenliği toplumun ortak yararlarını keşfetme ve uygulama noktasında aktif olarak çalışan yüksek sorumluluk sahibi liderlerde yatmaktadır.²⁷⁷

Demokrasinin işlerliği noktasında avantajlara sahip olarak görülen temsili sistemin Dahl'a göre karanlık bir tarafı vardır. Temsili sistem altında idare olunan vatandaşların önemli kararlara yönelik müdahilliği bulunmamaktadır. Karar alma yetkisini seçimler vasıtasıyla seçilmişlere verirler. Fakat bu yetki dolaylı yoldan

²⁷⁴ Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, s. 317-318.

²⁷⁵ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 107-108.

²⁷⁶ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 109.

²⁷⁷ Dahl, 'Further Reflections on The Elitist Theory of Democracy', s. 300.

bürokratlara, hâkimlere ve devlet memurlarına da verilmekte yani karar alma ve uygulama süreçleri bu merkezler etrafında şekillenmektedir. Dahl bu durumu ‘politik ve bürokratik seçkinlerin pazarlığı’ olarak adlandırmış ve karar alma süreçlerinin bu seçkinlerin çıkar hesapları ve karşılıklı etkileşimleri sayesinde oluştuğunu belirtmiştir.²⁷⁸ Vatandaşların siyasal hayata katılımını sağladığı iddia edilen demokratik rejimlerde görüldüğü üzere Dahl’ a göre yetki devri tek aşamalı olmakla kalmamakta, vatandaş ve siyasal karar alma mekanizması arasına birden çok kurum ve grup girme ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Bu durum içerisinde birtakım riskleri barındırmaktadır. Liderlerin/elitlerin vatandaşlar tarafından seçildiği demokrasilerde bile sistemin bu elit grup/kurumlar eliyle oligarşiye veya despotizme dönüşme ihtimali her zaman olagelmıştır. Nitekim Mosca, Pareto ve Michels bu sebepten dolayı demokrasilerin imkânsızlığına vurgu yapmıştır.²⁷⁹ Tam bu noktada Dahl’a göre modern poliarşilerde seçkinler hiçbir zaman despotik bir hüviyet kazanamazlar çünkü seçkinler arasındaki rekabet her daim seçkinler üzerinde bir kontrol/denetim sağlamaktadır.²⁸⁰

Dahl’ın elitist teorisyenlerin demokrasiye yönelik eleştirilerine karşı çıktığı malumdur. Özellikle kavramsal açıklık noktasında eleştirilerde bulunur. Elitist teorisyenlerin hipotezlerini bir takım ampirik testlere tabi tutmak istemiş fakat elitistlerin ‘yönetici elit’ kavramını atfettikleri seçkin gruplara yönelik kesinlik içeren tanımlamaları olmadığı düşüncesiyle, bir diğer ifadeyle ‘kavramsal bulanıklık’tan dolayı testlerin başarısız olacağını belirtmiştir.²⁸¹ Dahl, toplumsal yapıdaki elit mevcudiyetine katılmakla birlikte yönetimin tek bir elit grup etrafında şekillenmediğini, elit grupların siyasi sistem içerisinde birbirleriyle rekabet halinde olduğunu belirtir.

Dahl’ın nezdinde toplumda yalnızca siyasal elitler değil aynı zamanda bürokratik ve ekonomik elitler de bulunmaktadır. Toplumsal yapıya tek bir elit grup hâkim değildir. Dolayısıyla merkezileşmiş bir çekirdek gruptan bahsetmekte mümkün değildir. Etnisite, dini inanç ve sosyal sınıf olarak farklılıklar barındıran grupların birbirleriyle etkileşime girmesi, siyasal irade üzerinde birçok farklı baskı grubu oluşmasını sağlayarak sistemi

²⁷⁸ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 128-129.

²⁷⁹ Dahl, ‘Further Reflections on "The Elitist Theory of Democracy’ , s. 296.

²⁸⁰ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s. 129.

²⁸¹ Dahl, ‘A Critique of the Ruling Elite’ , s. 467.

çoğulcu/rekabetçi hale getirmekte ve iradenin oligarşiye eğiliminin önüne geçmektedir.²⁸² Düzenli yapılan seçimler de bu elit gruplar arasındaki rekabetin denetleyicisi ve mutlak hakimiyetin engelleyicisi olmaktadır.²⁸³

Dahl aynı zamanda elitler arası güven ortamından da bahsetmektedir. Poliarşilerin etkin işlemesi yalnızca yukarıda bahsedilen şartlara bağlı değildir. Bununla birlikte toplumsal yapıda çeşitli faaliyet alanlarına hâkim elit/seçkinler arası rekabetin yok edici düzeyde olmaması, karşılıklı ilişkilerin pozitif olması gerekmektedir. Tabii bu durumun bir de diğer tarafı vardır. O da şudur ki bu elitler arası ilişki tam bir eklemlenme şeklinde oluştuğu takdirde de siyasetin özerkliği ortadan kalkma riskiyle karşı karşıya kalır ve aynı zamanda elitler arası rekabet, dolayısıyla da çoğulculuk ortadan kalkar.²⁸⁴ Bu sebeple poliarşik bir demokrasiyi yani çoğulcu ve elit rekabetine dayalı düzeni devam ettirebilmek için siyasi, bürokratik ve ekonomik elitler arası mesafeyi belirli bir seviyede tutmak gerekmektedir.

Özet olarak denilebilir ki Dahl'a göre, toplumsal yapı içerisinde yalnızca tek bir elit grubun mevcudiyetinden bahsetmek hata olacaktır. Toplum içerisinde birçok elit grubun var olması, bu gruplar arası rekabete sebebiyet verecektir. Bu elit gruplar da toplumsal yapının bir yansıması olduklarından dolayı farklılıklar barındırmaktadır. Bu farklılıklar ve gruplar arasındaki rekabetin oluşturduğu denge, demokrasiyi mümkün kılmakta ve hiçbir elit grup tek başına iktidar olamayacağı için birbirleriyle etkileşim içerisinde olmak ve geçici koalisyonlar oluşturmak zorundadır.²⁸⁵

Sonuç olarak Dahl eşitsizliğin dağıtılmış olduğunu, dolayısıyla herhangi bir birey veya grubun kaynakların/gücün tamamına hakim olamayacağını ve tüm iktidarı hakimiyeti altına alamayacağını vurgulamakta, dağıtılmış kaynakların hakimiyetlerini ellerinde bulunduran grupların birbiriyle yarışma içerisinde demokratik sistemi yürüteceğini belirtmektedir.²⁸⁶

²⁸² Ali Farazmand, 'The Elite Question: Toward a Normative Elite Theory of Organization', *ADMINISTRATION & SOCIETY*, Vol. 31 No. 3, July 1999, pp. 321-360, s. 333.

²⁸³ Armağan Öztürk, 'Schumpeter, Sartori ve Dahl Özelinde Demokratik Elit Teorileri Perspektifi Üzerine Düşünceler', *Düşünen Siyaset Dergisi*, Sayı: 28, 2012.

²⁸⁴ Öztürk, a. g. e.

²⁸⁵ Kışlalı, a. g. e. , s. 279.

²⁸⁶ Turhan, a. g. e. , s. 33-34.

3.3.Giovanni Sartori: Seçimli Poliarşi

Dönemin diğer ünlü demokrasi teorisyenlerinden Giovanni Sartori, 13 Mayıs 1924'te İtalya'nın Floransa kentinde dünyaya gelmiş önemli bir siyaset bilimcidir. İtalyan Siyaset Bilimi Derneği ilk başkanı ve İtalyan Politika Bilimi İncelemesi dergisinin kurucu/editörüdür. 1946'da politika ve sosyal bilimler bölümünü bitirdikten sonra sosyoloji, felsefe ve yönetim alanlarında ders vererek akademik hayatına giriş yapmıştır. Özellikle demokrasi, partiler, parti sistemleri, siyaset teorisi, anayasal mühendislik ve karşılaştırmalı yöntemler konularına olan katkıları siyaset bilimini zenginleştirecek derecede fazladır. Çalışmalarının sonucu olarak Sartori, akademi dünyasına ismini altın harflerle yazdırmasına vesile olacak dokuz onur derecesi ve birçok üst düzey kurumdan başarı ödülleri almıştır. 4 Nisan 2017'de hayatını kaybetmiştir.²⁸⁷

Sartori özellikle demokrasi teorisine yönelik çalışmalarıyla ünlenmiştir. Onu bu dönemin en önemli demokrasi teorisyenlerinden birisi yapan unsurların başında ideal demokrasi kuramıyla çağımızda mevcut bulunan demokratik modeller arasındaki ilişkiye odaklanması ve tartışmaları ampirik düzeye taşınması, diğer bir ifadeyle demokrasiyi siyaset felsefesinden siyaset teorisine geri döndürmesi gelmektedir.²⁸⁸ Fakat amacı meseleyi salt pratik boyuta indirgeyip demokratik ideallerden vazgeçmekte değildir; aksine ikisi arasındaki etkileşime yoğunlaşmıştır.

İdeal demokratik değerler ile mevcut demokratik rejimler arasındaki farklılıklar dolayısıyla oluşan tartışmalarda Sartori, gerçek demokrasilerin ideal olanı yansıtmadığı, çeliştiği ve hatta yalanladığı iddiasıyla ortaya çıkan elitist düşünürlere karşı çıkanlar olduğunu belirtmiştir. Bu karşı çıkan demokrasi savunucuları demokrasiye yönelik bu eleştirilerin sebebinin, mevcut rejimlerin ideal olanla bağdaşmaması değil, inanılan değerlerin farklılığı, diğer bir ifadeyle ideolojik ön kabullerin varlığı olduğunu söylemişlerdir.²⁸⁹

Demokrasiyi eleştirenler bilindiği üzere elitist düşünürler olan Mosca, Pareto ve Michels'tir. Sartori bu üç düşünürün demokrasiye yönelik eleştirilerinde gerçeklik

²⁸⁷ <https://www.cambridge.org/core/journals/italian-political-science-review-rivista-italiana-di-scienza-politica/in-memoriam-giovanni-sartori> (13.03.2018.)

²⁸⁸ Baştürk, a. g. e. , s. 39.

²⁸⁹ Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, s. 50.

algılarına odaklanmış ve elitistlerin ideal demokratik değerlerin rolünü küçümsediklerini, değerlerin gerçek durumdan ayrı ve bağımsız olduğunu, gerçek durum üzerinden yürütülen tahminlerle teori çıkarılamayacağını farkında olmadıklarını belirtmiştir.²⁹⁰

Sartori ayrıca elitist düşünürlerin aksine bir toplumda yönetici grupların varlığının demokrasiyle veya demokratik herhangi bir değerle çatışmayacağını düşünmüş hatta bu değerleri içselleştirmiş elit grupların varlığını sistemin adeta bir sigortası olarak görmüştür. Zira Onun nezdinde bir toplumdaki demokratik ilkelere bağlı lider/elit grupların varlığı toplumun anti-demokratik bir hegemonya altına girme riski karşısında önemli bir güvencedir.²⁹¹ Demokrasi olan ile olması gereken arasındaki hassas dengenin kopması sonucu tehlikelere her daim açık olacağından uygulanması çok güç ve cüret isteyen bir rejimdir. Bu yüzden onu mükemmeli isteyen aşırııcılardan ve oligarşik yönelimlerden korumak için uzman ve sorumlu elitlere ihtiyacı vardır.²⁹²

*'Güçlü ve yetenekli azınlıkların demokrasilerin bütünleyici bir unsuru oluşu bir zorunlu kötülük değil, fakat bu sistemlerin kaderini tayin eden bir faktördür. Demokrasi taraftarı elitler, sistemin bir kusuru değil fakat esaslı bir garantisidir. Demokrasiyi ne kadar çok inceleysek onun ne kadar karışık ve nazik bir durumda olduğunu o kadar çok anlarız. Demokrasinin yaşamasını sağlayacak yolları daha çok aradıkça, demokratik bir toplumun sorumlu ve güvenilebilir azınlıklar kendisini bu amaca adanmış ölçüde halk için bir hükümet ortaya çıktığını ve kendisini kabul ettirdiğini daha çok anlıyoruz.'*²⁹³

Sartori'ye göre eski feodal anlayışa sahip bir tahakkümün oluşma ihtimalinden dolayı elitlerin mevcudiyetini güvensiz ve korku verici bulmak tam bir anakronizmdir ve asıl tehdidi perdelemektedir. Onun nezdinde asıl tehdit, hükmetmeye karşı olarak ortaya çıkan ve önderliği istemeyen aşırılık (anarşizm) tehlikesidir.²⁹⁴

*'Sonuç olarak demokrasinin formülü şudur, ya da şu olmalıdır: İktidarı ne ortadan kaldırmak, ne ona pasif bir şekilde boyun eğmek, fakat onu harekete geçirip işletmek, bu işleme sırasında önderleri kontrol etmek ve iş başına sorumlu ve muktedir önderler getirmek.'*²⁹⁵

²⁹⁰ Sartori, a. g. e. , s. 52.

²⁹¹ Kapani, a. g. e. , s.121.

²⁹² Giovanni Sartori, *Demokrasi Kuramı*, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayın No 23, Ankara: Türk Matbaacılık Sanayi, s. 79.

²⁹³ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 79.

²⁹⁴ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 79-80.

²⁹⁵ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 80.

Sartori demokrasinin diğer rejimlerden ayırt edilebilmesi için sınırlandırılması gerektiğini belirtir. Demokrasinin kurumlara ve kurumsal anlayışa indirgenemeyeceğini ve onun 'halkın yönetimi' gibi ucu açık bir tanımla ifade edilemeyeceğini belirtmektedir. Böyle yapıldığı takdirde herkesin sırf halkın bir parçası olduğu için demokrat sayılacağını ve demokrasi kavramının bireysel olarak vatandaşlar tarafından farklı algılanması sonucu kaotik bir durumla karşılaşılacağını söylemektedir.²⁹⁶

Sartori tarih boyunca bütün siyasal rejimlerde olduğu gibi demokrasinin de gelişme evresinde içerisindeki bir kısım kusurları ortaya çıkardığını belirtmiş ve bu kusurun en önemlisi olarak 'dikey otorite ve liderlik' hususunu ifade etmiştir.²⁹⁷ Kullanılan kavram ne olursa olsun- otorite, liderlik, yönetme, hükmetme, tahakküm- tüm rejimlerde bir azınlıktan bahsetmek mümkündür. Özellikle elitistlerin ifade ettiği gibi demokrasilerde bile azınlığın yönettiği çoğunluğun ise yönetildiği bir durum ortaya çıkabilmektedir diyen Sartori, bu argümana karşı çıkan ve sert biçimde bütün elit teorilerine eleştirilerde bulunan hassas demokrasi savunucularının bu konudaki gerçek ve gerekli tespitleri gözden kaçırdıklarını belirtmiştir.²⁹⁸ Bütün toplumlarda yönetici bir grubun mevcudiyeti ne salt demokrasi karşıtı ne de demokratik bir vakıadır. Önemli olan anti-demokratik amaç/hedef içinde olmamaktır.²⁹⁹

Sartori, yöneten azınlığı toplumun geri kalanından ayırt edebilmek için toplumsal nizamda dikey yapılanma içerisinde tabir caizse 'en tepe'ye yerleşmiş olan gruplara bakmak gerektiğini, iktidarın genellikle bu en tepedeki iktidar sınıfında toplandığını belirtmektedir.³⁰⁰ Fakat bazı toplumlarda dikey yapılanmanın net bir şekilde görülemediği, 'en tepe'den ziyade birçok 'tepe'nin bulunabildiği durumlarda da her katmana yönelik tepeleri belirlemek ve bunlar üzerinde hakimiyet sağlayan sınıfların yönetim üzerinde etkili azınlık gruplar olduklarını ifade etmek gerekir.³⁰¹

Bütün tartışmaların ötesinde Sartori, azınlık ve çoğunluğun çeşitli şekil ve seviyelerde yer değiştirdiğini ve her ikisinin de karar alma noktasında birlikte yer alabildiğini belirtmiş, dolayısıyla demokrasinin iktidarı ne azınlığa ne de çoğunluğa

²⁹⁶ Öztürk, a. g. e.

²⁹⁷ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 63.

²⁹⁸ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 64.

²⁹⁹ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 74.

³⁰⁰ Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, s. 155-156.

³⁰¹ Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, s. 156.

verdiğini, iktidarı sırayla ikisine de dağıttığını ifade etmiştir.³⁰² Burada ki maksat iktidarı sırayla veya aynı anda hem azınlıklara hem de çoğunluklara dağıtmak, iktidarın tümünün çoğunluk veya azınlık elinde toplanmasını önlemektir.³⁰³ Fakat azınlık noktasında bir takım sınırlamalara da gitmiştir. Eğer bu azınlık grup kapalı bir durum arz ediyorsa, iktidarını veraset yoluyla elde ediyorsa anti demokrasiyle, eğer ki ‘yönetici azınlık önderlerin oluşum sürecinin sonunda ortaya çıkan ‘çokçul elitler’in bir poliarşisi durumundaysa ve bir kast ayrımı yerine serbest dikey bir hareket varsa’ demokrasi ile karşı karşıya olduğunu belirtir.³⁰⁴

Sartori, Dahl’ın poliarşi tanımlamasını ele almış ve kendi demokrasi tanımı olan ‘seçimli poliarşi’yi geliştirmiştir. Poliarşiyi tek başına yeterli görmeyerek seçimli poliarşi demenin daha uygun olacağını ifade etmiştir. Zira Ona göre Dahl’ın göremediği nokta, bazı poliarşik sistemlerin genel oya dayanmamış olmasıdır.³⁰⁵ Böyle durumlarda sistem demokratik değil yarışmalı olur ve elit-halk etkileşiminden ziyade elit-elit ilişkisi ortaya çıkar.³⁰⁶ Bir başka ifadeyle poliarşilerde elitler arası rekabet/kontrol ilişkisi ortaya çıkarken elitleri kontrol etme noktasında sıkıntılar yaşanılabilir. Vatandaşların elitleri kontrol edebilmesi, sınırlandırabilmesi ve etkileyebilmesi için elitler arasında seçim yapma hakkına sahip olması gerekmektedir.³⁰⁷ Bu sebeple Sartori seçimli poliarşi tanımını geliştirmiştir:

‘Seçimli poliarşi tanımlaması Dahl için gereksizdir çünkü onun poliarşi kavramı, tanımı itibariyle zaten özgür ve yarışmacı seçimleri içermektedir... Şimdi poliarşi anlamsal açıdan ‘oligarşi’nin karşıtı olan bir kavramdır. Bu nedenle poliarşi kavramı tek başına ancak parçalanmış, çoğalmış, yayılmış ve dahası açık iktidar gruplarına dönüşmüş bir oligarşiyi anlatır. Kaldı ki seçimli poliarşi gereksiz bir adlandırma değildir, seçimsiz bir poliarşi de pekâlâ düşünülebilir. Örneğin Ortaçağ dünyası bir özellik: açıklık, dışında poliarşi tanımının içine yerleştirilebilir... Öyleyse bir siyasal sistem genel oya dayanmaksızın da poliarşi olabilir... Her iktidar biriminin elinde dar veya az bir iktidar kalacaktır. Bunun içinde seçimsiz bir poliarşi liderler arasında karşılıklı sınırlama ve denetimi önemli ölçüde gerçekleştirecek, kartelleşmeyi önleyecektir. Ama bu yine de demokrasiden çok uzak olan bir şeydir... Önemli olan liderleri sınırlayacak, denetleyecek, etkileyecek

³⁰² Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 77.

³⁰³ Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, s. 145.

³⁰⁴ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 77-78.

³⁰⁵ Giovanni Sartori, ‘Anti-Elitism Revisited’, *Government and Opposition*, Vol:13, No:1, Winter 1978, pp.58-80, s. 78.

³⁰⁶ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s.84.

³⁰⁷ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 84.

*olan demos'un onları seçmek için tam ve sınırsız yetkiye sahip olması-seçimlerin düzenli aralıklarla yapılmasıdır. Kendi kendilerine ne oligarşi ne de poliarsi yarışmacı demokrasi teorisi bakımından anlamlı ve önemli olacak bir yarışma içermemektedirler. İşte bunun için 'seçimli poliarsi' diyoruz.*³⁰⁸

Burada kastedilen durum seçimler vesilesiyle değişen elit yönetimleri değildir. Böyle olduğu takdirde yalnızca elitler değişecek yönetim aynı şekilde kalacaktır ve Sartori'nin kastettiği model tam anlaşılammış olacaktır. Sartori'nin asıl anlatmak istediği, bu modelin dinamik bir hüviyet barındırdığı, yani sürekli elit oluşturduğu ve bu elit grupların vatandaşların istek/meyilleri doğrultusunda hareket edecek olmalarıdır. Sistem yöneticileri bu anlayışa itecektir. Sürekli olarak gelecek olan seçimlerin sonuçları elitlerin bu istekleri karşılayabilme oranına göre şekillenecektir. Politikacılar seçmenlerin gelecek oylarını olumlu/olumsuz şekilde etkileyebilecek eylemlerine dikkat edecektir.³⁰⁹ Bu sebeple Sartori salt elit karşıtlığı içerisine girmemiş, 'mümkün olan en iyi demokrasiyi kurma amacına yardım eden' elitleri sistem için bir ihtiyaç olarak görmüştür.³¹⁰

Sartori, demokrasiye yönelik tartışmalarda en önemli sorunun kavramlardan kaynaklandığını belirtmektedir. Sürekli gelişen ve değişen toplumlar tarih ilerledikçe farklı değer yargılarına sahip olmuş ve dolayısıyla demokrasinin 'ideal' değerlerine olan yaklaşımlarda farklılaşarak önemli bir sorun haline gelmiştir. Kavramsal olarak demokrasinin 'halk yönetimi' olarak anlaşılmasının doğurduğu muğlaklığın bu sorunlara sebebiyet verdiğini belirtmiş, bu muğlaklıktan dolayı demokrasi kavramının yalnızca meşrulaştırıcı bir hale büründüğünü ifade etmiştir. Bu sebeple demokrasi üzerine tartışmalar hala devam etmekte ve evrensel demokrasi idealleri üzerinde uzlaşmaya varılamamaktadır.³¹¹

Bu noktada Sartori demokrasiyi salt halk egemenliği anlayışından arındırmak istemiştir. Zira demokrasi halk yönetimi olarak algılandığında mesele yalnızca iktidar üzerinden tartışılmaktadır. Fakat o, tartışmaların içerisine rıza, onay ve sorumluluk gibi kavramları dâhil etmiş, dolayısıyla Ona göre artık halkın üzerindeki yönetim meşruiyetini kuvvetten değil, halkın onayından ve rızasından almakta ve artık iktidar değil 'otorite'

³⁰⁸ Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, s. 169-170.

³⁰⁹ Robert Dahl, *Who Governs?*, Connecticut: Yale University Press, 2005, s. 93.

³¹⁰ Sartori, *Demokrasi Kuramı*, s. 86.

³¹¹ Baştürk, a. g. e. , s. 40.

olmaktadır.³¹² Keza bilindiği üzere iktidar kavramı güç ve baskıyı çağrıştırmakta fakat otorite rızaya dayalı bir yönetim şekli oluşturmaktadır. Sartori için önemli olan iktidarın tek merkezde toplanmasını engellemek ve gücün dağıtılmasını sağlamaktır. Gücün tek elde toplanamayacak şekilde dağıtılması, sistemin oligarşiye evrilmesinin önündeki en büyük engeldir.

3.4.Charles Wright Mills: İktidar Eliti

Charles Wright Mills, 28 Ağustos 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Teksas eyaletinin Waco semtinde doğdu. Babası sigortacıydı fakat annesi çalışmıyordu. Öğrenim hayatına Teksas Üniversitesi'nde başladıktan sonra doktorasını Wisconsin Üniversitesi'nde tamamladı. 1946' da Kolombiya Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi'ne katıldı. Hans H. Gerth ile birlikte Marx'ın teorilerini Amerika Birleşik Devletleri'nde popüler hale getirdi. Bununla birlikte Mannheim'ın bilgi sosyolojisi teorilerini entelektüellerin politik düşüncelerine ve davranışlarına da uyguladı. Özellikle Amerika'daki elitler üzerine odaklandığı 'İktidar Seçkinleri' çalışmasıyla ünlendi. 20 Mart 1962'de New York'ta öldü.³¹³

C.W. Mills de her daim bir azınlık oluşumunun mevcut olduğuna vurgu yapmıştır. Bunun sebebi ister elitist teorinin temeli olarak kabul edebileceğimiz Platon'un filozof-kral anlayışında olduğu gibi 'bilgili' bireye daha fazla yetki ve güç verilmesi olsun, isterse de soyluluğa ya da servete veya yeteneğe dayalı olsun.³¹⁴ Sebebi ve dayanağı ne olursa olsun Mills'in odak noktası toplumsal yapı içerisindeki elit gruplar ve onların toplum üzerindeki etkisi olmuştur.

Öncelikle işçiler ve işçi kurumları üzerine çalışmalar yaptığı söylenen Mills, daha sonra orta sınıflara yönelik bir çalışma daha yayınlamış ve en son arkadaşlarının bir üçleme olması maksadıyla üst sınıflar üzerine de çalışma yapmasını söylemeleri üzerine toplum üzerinde hâkimiyeti bulunan elit gruplarla ilgili yazmaya başlamıştır.³¹⁵

³¹² Baştürk, a. g. e. , s. 41- 42.

³¹³ <https://www.britannica.com/biography/C-Wright-Mills> (18.03.2018)

³¹⁴ Charles Wright Mills, *Toplumbilimsel Düşün*, İstanbul: Der Yayınları, 2007, s. 295.

³¹⁵ Mills, *Toplumbilimsel Düşün*, s. 329.

C.W. Mills, elitist teorisyenlerin fikirlerine paralellik gösterecek şekilde toplumsal yapıda sıradan-etkili insanlar ayırımında bulunmuştur. Sıradan olarak nitelendirdiği insanlar en basit tanımıyla toplumsal faaliyetler üzerinde herhangi bir etki/yaptırım imkanına sahip olamayan, denetim altında ve bağımlı bir hayat süren bireylerdir. Onun tanımlamasıyla ifade edilecek olursa : '*sıradan insanlar yaşadıkları gündelik hayatın dünyasını aşacak güçte değildirler ... Büyük değişimler onların denetimi ve kontrolü dışındadır.*'³¹⁶

Sıradan insanların dışında Mills'in bir de etkili olarak kabul ettiği bireyler ve birey grupları mevcuttur. Bilgi, teknoloji ve ekonomi kaynaklarıyla birlikte iktidar giderek daha az bireylerde yoğunlaşmakta ve bu bireylerin kararları sıradan insanların da dâhil olduğu toplumsal yapıyı kolaylıkla etkileyebilmektedir.³¹⁷ Politik, ekonomik ve sosyal hayata dair pek çok konudaki hâkimiyetleriyle pek çok toplumda gözlemlenebilecek olan bu elit bireylere dair açıklamalarını Mills, özellikle içerisinde yaşadığı Amerikan toplumu üzerinde gerçekleştirmiştir.

Mills toplumsal nizamı üç katmandan oluşan bir piramide benzetmektedir. Piramidin en tepesinde bulunan ilk katmanda iktidar seçkinleri- üçlü mekanizma-bulunmakta, piramidin ortasında 'orta seviye' güce sahip denilebilecek ve genellikle kongre etrafında kümelenen çıkar grupları yer almakta, piramidin en alt katmanında da diğer iki kesim tarafından yönetilen, organize olamamış ve dağınık insan yığınları bulunmaktadır.³¹⁸

Mills, demokrasinin beşiği kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nde demokratik kurumların işlerliği, halk yönetiminin geçerliliği noktasında birtakım eleştirilerde bulunmuştur. Çalışmaları doğrultusunda toplumsal yapıyı üçlü bir iktidar şemasıyla tanımlamıştır. Mills'e göre özellikle Amerikan toplumu, politikacılar, askerler ve şirket sahipleri sacayaklarını oluşturacak şekilde üçlü bir elit mekanizma tarafından yönetilmektedir. Bu üçlü grup en önemli iktidar aracını oluşturmakta, Amerikan toplumu üzerinde büyük bir egemenlik kurmakta ve diğer toplumsal kurumlar bu üçlü grup

³¹⁶ Charles Wright Mills, *İktidar Seçkinleri*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1974, s. 7.

³¹⁷ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 7.

³¹⁸ William Kornhauser, 'Power Elite or Veto Groups', *Political Power: A Reader in Theory and Research*, ed: Roderick Bell, David V. Edwards, R. Harrison Wagner, New York: The Free Press, 1969, s. 42-43.

karşısında bağımlı hale gelmektedir.³¹⁹ Mills'in özellikle incelediği Amerikan toplumsal yapısında bu üçlü kurum birbiriyle kenetlenmiş bir pozisyon içerisindedir:

*'Bu üç kurumdan her biri diğerleri ile bağlantılı bir karar alma niteliği kazandı; sonuçları bakımından alınan kararlarda total kararlar olmaya başladığı için, bu üç kurumdaki yöneticiler- üst askerler, şirket yöneticileri ve siyasal yöneticiler- birbirlerine yaklaşmışlar; hep birlikte Amerikan toplumundaki iktidar seçkinlerini meydana getirecek şekilde birbirleriyle kenetlenmişlerdir.'*³²⁰

Daha önce elitist teorisyenleri anlatırken bahsedildiği üzere Mills'in nezdinde de toplumsal yapı içerisinde zengin ve servet sahibi bireyler toplumun diğer bireyelerine nazaran kolaylıkla iktidar sahibi olabilirken aynı zamanda mevki sahibi bireylerde mevki sahibi olmayanlara nazaran daha kolayca servet sahibi olabilmektedir.³²¹ Bununla birlikte iktidar sahibi olmak isteyen bireylerin bu üçlü mekanizmanın içerisine bir şekilde girmeleri gerekmektedir. Ordu, siyaset ve şirket çemberinin içerisine girebilen bireyler toplumsal hiyerarşi basamaklarını hızlı bir şekilde çıkabilmektedir. Fakat bu toplumun tüm bireyelerinin kolaylıkla başarabileceği bir durum değildir. Bu üçlü mekanizma birbirleri arasında geçişi açık bırakmış olmakla birlikte çemberin dışarısından içeriye katılım servet ve politik güç gibi bir takım enstrümanlara sahip olmayı gerekli kılmaktadır.

Mills'in elit anlayışı elitist teorisyenlere nazaran biraz daha karışık ve dağınık bir durum arz etmektedir. O seçkin/elit kavramının iki farklı ölçüte bağlı olduğunu, bunlardan birincisinin toplum üzerinde hâkimiyeti bulunan kurumları elde bulundurmak, ikincisi olarak da bahsedilen üçlü mekanizmaya üye olmak olduğunu belirtir.³²² Ayrıca Mills bu elit gruplara 'egemen sınıf' yerine 'iktidar seçkinleri/elitleri' demesinin sebebi olarak 'egemen' kavramının siyasal, sınıf kavramının da ekonomik bir anlamı barındırması olarak belirtir. Ona göre 'egemen sınıf' kavramı bu şekliyle ekonomik güce sahip bir grubun/sınıfın siyasal hayatı idare ettiğini ifade etmektedir.³²³ Onun nezdinde toplumsal nizamda siyasal hayatın kontrolü yalnızca ekonomik gücü elinde

³¹⁹ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 11.

³²⁰ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 15.

³²¹ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 17.

³²² Turhan, a. g. e. , s. 33.

³²³ Bottomore, a. g. e. , s. 35.

barındıranlarda değil, aynı zamanda askeri ve siyasi üst düzey yöneticilerinde dâhil olduğu üçlü konsorsiyumun elindedir.

Peki, Mills iktidar seçkinleri kavramıyla tam olarak neyi ifade etmektedir? Kavramı tanımlaması nasıl olmuştur? Kendi sözleri şu şekildedir:

*İktidar seçkinleri, iç içe girmiş çeşitli klikler aracılığıyla, en azından ulusal çerçevede önemli sonuçlara yol açacak nitelikte temel kararları birlikte alabilen siyasal, ekonomik ve askeri, çevrelerden oluşmaktadır. Ulusal plandaki olaylar iktidar seçkinleri topluluğu tarafından alınmaktadır.*³²⁴

İktidar seçkinlerinin muhtevasını tam anlamıyla idrak edebilmek amacıyla Mills üç önemli özellikten bahsetmektedir. Bunlardan ilki, üst çevrelere hâkim bu iktidar seçkinlerinin benzer eğitimleri almış olması ve benzer psikolojik/sosyolojik özelliklere sahip olması, dolayısıyla aralarında sosyal/psikolojik bir bağın bulunmasıdır. İkincisi, bu psikolojik ve sosyal temelin üzerinde, çaplarının artışıyla doğru orantılı olarak iktidarlarının da arttığı bir üçlü mekanizma bulunmaktadır. Son olarak söylenecek özellikte yönetimi elinde bulunduran bu üçlü mekanizmanın –pentagon, capitol, Wall Street- yalnızca psikolojik/sosyal temelde buluşmadıkları, bununla birlikte ortak çıkarlar etrafında kümelendikleridir.³²⁵

Mills bu üçlü yönetim mekanizmasının tutunumlu olduğunu ifade ederken bunu gözlemlerine dayandırmıştır. Onu bu düşünceye sevk eden olgular bu üç kurumun toplumsal kökenlerinin benzer oluşu, herhangi bir kuruma ait olan bireylerin diğer kurumlarla aralarında ailesel ilişkiler bulunması ve kurumlar arası eleman geçişinin mümkün olmasıdır.³²⁶

Mills, Mosca ve Pareto gibi günümüz modern toplumlarında kurumlar ne kadar demokratik olursa olsun toplumun bir azınlık/seçkin kesim tarafından yönetildiğini belirtmekte fakat elitist teorisyenlerin aksine bu durumu normal karşılamaktan ziyade kınamaktadır.³²⁷ Toplumun bir azınlık tarafından yönetildiği fikrine katılmakla birlikte bunu olumlamamakta, elit grupların varlığının toplumsal bir fayda sağladığına veya

³²⁴ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 28.

³²⁵ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 29-30.

³²⁶ Bottomore, a. g. e. , s. 38.

³²⁷ Bottomore, a. g. e. , s. 39.

elitler arası rekabetin demokrasinin sigortası olduğuna dair düşüncelere katılmamaktadır.³²⁸

Mills'in analizinin ve siyasal radikalizminin merkezinde, Amerikan toplumunda dominant güç kurumlarının ve potansiyel güç imkânının tarih boyunca hiçbir zaman bu derece az bir grubun elinde toplandığı başka bir dönem yaşanmadığı inancı yatmaktadır.³²⁹ Bu öyle bir güç ki bu azınlığın eline tarih yapma gücü³³⁰ ve bir insana ya da bir grup insana büyük toplulukların hayatlarını değiştirebilme imkânı verebilmektedir. Bu sebeple Mills böyle bir gücün belirli bir grupta toplanmasını olumlamanın mümkün olmadığını düşünmektedir.

Siyasi mekanizmaya hâkim olan gruplar aynı zamanda eğitim, teknoloji ve medya kurumları üzerinde de hâkimiyet sağlamakta, bu imkânları da toplum üzerindeki pozisyonlarına meşruiyet sağlayacak şekilde kullanmaktadır. Eğitim kurumları vesilesiyle topluma planlanan şekilde bir müfredat uygulanmakta ve nesillerin yetiştirilme süreçleri dizayn edilmektedir. Aynı zamanda medya üzerinden dolaşıma sokulan bir mesaj/görsel unsur gelişen teknolojik imkânlar vesilesiyle bir anda milyonlarca insana ulaşabilmekte ve böylelikle medya üzerinden kitle kontrolü sağlanabilmektedir. Kitleler 'verici' değil yalnızca 'alıcı' pozisyonundadır.³³¹

Mills kendi döneminde demokratik kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nde karar alma mekanizmasının en tepesinde bir avuç insanın bulunduğunu tespit etmiştir. Siyasal kararları alan yürütme mekanizması içerisinde ünlü Rockefeller, Morgan, General Motors gibi şirketlerin önemli temsilcilerinin, Teksas'tan milyoner bir medya patronun da bulunduğunu belirtmiş ve isimleri değişmekle birlikte pek çok şirket yöneticisinin, emekli generallerin ve politikacıların siyasal mekanizmayı elinde bulundurduğunu, bir nevi kapalı bir grup hüviyetine büründüklerini gözlemlemiştir.³³² Günümüzde iş adamı olarak tanınan Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri başkanı olması ve dış işleri bakanlığına da Rockefeller grubuna bağlı Exxon Mobile petrol şirketinin yöneticisi Rex

³²⁸ Z. Sobacı, a. g. e. , s. 105.

³²⁹ Parry, a. g. e. , s. 53.

³³⁰ Mills, *Toplumbilimsel Düşün*, s. 250.

³³¹ Parry, a. g. e. , s. 57.

³³² Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 319-320.

Tillerson'ın atanması, Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak sürekli bir generalin seçilmesi, Mills'in üçlü mekanizma teorilerini haklı çıkaracak niteliktedir.

Mills'e göre günümüz Amerika'sında üst-orta- alt sınıflar arası etkileşimi sağlayan ve politik kararlar üzerinde etkisi büyük olan partiler aracılığıyla yürütülen politika etkinliğini kaybetmiş, ekonomik-siyasi gücü yüksek çıkar gruplarının etkisi altına girmiş bir siyasi hayat oluşmuştur. Amerika artık demokrasinin beşiği olmaktan çıkmış, asker-iş-politika ve bazen de yüksek yargı çevrelerinin iyice birbirine kenetlendiği ve bağımsız siyasetin etkisini yitirdiği bir devlet olmuştur.³³³

Son olarak bu duruma örnek verilecek olunursa Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000 senesinde gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayı George W. Bush rakibi olan Demokrat Parti adayı Al Gore'dan genel toplamda daha az oy olmasına rağmen, ülkenin seçim sistemi gereğince başkan seçilmiştir. Bu durum her ne kadar demokratik genel oy prensibine tamamıyla aykırı dahi olsa ülkenin seçim sistemine göre normal kabul edilmektedir. Al Gore durumu yüksek yargıya taşıdıktan sonra sonuçların bir türlü netleşmediği Florida eyaletinde oylar tekrar tekrar sayılmış fakat her seferinde oyların sonucu farklı çıkmıştır. Bu durum sonucu Yüksek Mahkeme son noktayı koymuş ve 5'e karşı 4 oyla Bush'u Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak seçmiştir.

'Demokrasinin beşiği' olduğu iddia edilen bir ülkede bir kere başta seçim sisteminin anti-demokratik bir hüviyet barındırması, genel oy ve salt çoğunluk prensibinin uygulanamaması ve buna ilave olarak da yargı merciinin, yürütmenin başı olan başkanı üyelerinin oylarıyla belirlemesi gibi durumlar demokrasi açısından önemli sorunlardır. Bu önemli sorunlar demokrasinin Amerika' da gerçek anlamda işlemediğinin önemli bir göstergesi olmuştur. Zira 2000 senesinden bu yana Amerika'da ve tüm dünyada bu seçimler büyük tartışmalara sebebiyet vermiş, başkanlık makamının adeta zorla çalındığını düşünen insanların sayısı bir hayli fazla olmuştur. Dolayısıyla demokrasiye olan inanç azalmış ve her geçen seçimlerde Amerika'da seçimlere katılan insan sayısı gittikçe azalmaya başlamıştır. Vatandaşın seçimlere olan inancı ve politik hayatı etkileme gücü giderek azalmıştır.

³³³ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s. 382.

Burada medya kuruluşlarına da ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Dünyanın her yerinde en ufak bir anti-demokratik uygulamaya dahi 'kayıtsız kalamayan' küresel medya kuruluşları, o dönem Amerika'daki bu şaibeli seçime yönelik yayınlarının sayısını bir hayli sınırlı tutmuş ve olayı derinlemesine incelemeye tabii tutmamıştır. Bu örnek doğrultusunda Mills'in iktidar üçlüsüne yeri geldiğinde yargı mercii ve medya kuruluşlarını da eklemekte beis görülmemektedir. Bu kaniya her ne kadar itiraz edilebilirse de insanların vicdanlarında, iktidar mekanizmasını ele geçirme noktasında artık bireylerin etkisinin yok denecek kadar az, buna karşılık siyasi-ekonomik-askeri-yargı ve medya çevrelerinin iş birliğinin ve lobi faaliyetlerinin etkisinin bir hayli fazla olduğu kabul edilmektedir.

SONUÇ

Klasik elitist teorinin gelişim süreci ve demokratik rejimlere yönelik eleştirileri bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmuştur. Bu doğrultuda giriş bölümünde belirtildiği üzere öncelikle ilk bölümde klasik elitist teorinin gelişim süreci araştırılmış ve düşünürler endeksli kronolojik bir anlatım ortaya konulmuştur. Siyasal hayatı yöneten-yönetilen şeklinde ikiye ayırmalarıyla elitist teorisyenler olarak nitelenmiş düşünürler olan Mosca, Pareto ve Michels'in toplumsal ve bireysel analizleri incelenerek ikinci bölümde açıklanan elitist teorinin demokrasi eleştirilerine dayanak oluşturulmuştur. Sonuç olarak çalışmanın ilk bölümünde, elitist olarak kabul gören düşünürlerin toplumsal/siyasal yapıya yönelik birçok tespitleri olduğu aktarılmaya çalışılmıştır.

Örneğin birinci bölümde açıklanan Mosca'nın azınlık grupların toplumun çoğunluğunun aksine amaçsal doğrultuda örgütlenebilme özelliğine yaptığı vurgu, politik rejim türü her ne olursa olsun bütün toplumlar için geçerli bir olgudur. Keza Pareto'nun birey davranışlarını rasyonel bir temele dayandırmaması, Onun nezdinde toplumsal yapının elit-kitle ayırımına doğru evrilmesinin önemli bir nedeni olarak kabul edilebilir. Buna ilave olarak Michels'in rejim türü fark etmeksizin bütün siyasi organizasyonların oligarşik bir hüviyet barındırması veya eninde sonunda oligarşiye dönüşeceği fikri, günümüz toplumlarında da görülebilecek bir olgudur.

Klasik elitist teorisyenlerin bu tespitleri, demokratik rejimlere yönelik eleştirilerinin temelini oluşturmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde, ilk bölümdeki temel tespitler doğrultusunda elitist teorisyenlerin demokrasi eleştirileri açıklanmıştır. Demokratik rejimlerin diğer bütün siyasi rejim türlerine nazaran meşruiyetini halktan aldığı fikri, elitist teorisyenlerin ortaya koydukları çalışmalar neticesinde tartışmaya açılmıştır.

Çalışmada da görüldüğü üzere klasik demokrasi doktrininin idealleriyle pratiği arasında farklar olduğu malumdur. Eğer ki demokrasi denilince en basit anlamıyla ilk akla gelen açıklama halkın veya çoğunluğun yönetimiye, klasik elitist teorisyenlerin nezdinde böyle bir tanımın pratik siyasal hayatta uygulamaya tam anlamıyla geçirilemediği ve geçirilemeyeceği bu çalışmada açıklanmaya çalışılmıştır.

‘Halk yönetimi’, ‘halkın yönetimi’, ‘çoğunluk yönetimi’ gibi kavramlarla siyasal arenada toplumların karşısına çıkan demokratik rejimler, bu kavramlar her ne kadar toplumun çoğunluğunu siyasi açıdan tatmin etse de, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan ideallerdir. Nitekim halk dediğimiz unsur, bünyesinde birçok farklı dile, dine ve etnisiteye sahip bireyleri barındırmaktadır. Bütün bu farklılıklarla birlikte her ne kadar aynı toplum içerisinde yaşıyor ve aynı toplumsallaşma süreçlerinin içerisinde geçiyor olsalar da, dini ve etnik kimliklerinin temelinde yatan özsel nitelikleri, temel unsurları tamamıyla terk edememektedirler. Doğal olarak bu niteliklerinde kişilerin toplumsal yaşama ve siyasal nizamla dair bakışlarında etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla en derinlerde pek çok farklı özelliklere ve düşünce yapısına sahip bireylerin oluşturdukları heterojen bir yapı olarak halk olgusunu, siyasal karar alma mekanizmasına tam bir eşitlik ilkesiyle dahil etmek, edebilmek ne kadar gerçekçi bir yaklaşım olmaktadır? Bireylerin bakış açılarını besleyen özsel niteliklerin farklı olabileceğini kabul ettikten sonra, herhangi bir siyasal karar alma sürecinde fikirlerine başvurulması gereken vatandaşların toplumsal faydayı mı yoksa şahsi çıkar veya inançlarını mı öncelikledikleri nasıl ayırt edilecektir?

Klasik elitist teorisyenler bu noktada devreye girerek bu sorulara yönelik cevaplar aramışlardır. Cevap aramaktan ziyade daha doğrusu bu soruların ve cevaplarının gereksiz olduklarını düşünmüşlerdir. Siyasal hiyerarşide en üst kademelere ehil, yetenekli ve gerektiği yerde zekasını kullanmayı bilen, siyasetle içli dışlı olan bireylerin yerleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çalışmada da görüldüğü üzere yalnızca zeki veya yetenekli olmak yeterli değildir. Bununla birlikte sosyo-ekonomik açıdan güçlü ve etkili de olunması gerekmektedir. Politik rejim fark etmeksizin siyasal karar alma mekanizmasını ele geçiren yönetici kadroları oluşturan bireyler, klasik elitist teorisyenler nezdinde topluluğun çoğunluğundan bu sosyo-ekonomik farklılıkları dolayısıyla ayrılmaktadır. Bu sebeple sonuç olarak elitist teorisyenler halk yönetimini yani demokratik rejimleri mümkün görmemektedirler.

Çalışmada da bahsedildiği üzere artan nüfus yoğunluğu da siyasal hayata katılımın önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Nüfus yoğunluğunun artması demokrasiyi temsil sistemine götürmüş ve klasik demokrasi doktrinindeki ‘halkın yönetimi’ anlayışı yerini ‘halkın yöneticisini seçmesi’ anlayışına bırakmıştır. Toplum içerisindeki tüm bireylerin yönetici olma hakkını saklı tutmakla birlikte bu anlayışta da pratik noktasında

pek çok sorunla karşılaşıldığı görülmüştür. Bireylerin çoğunluğu politik faaliyetlere katılma noktasında iddia edildiği üzere eşit haklara sahip olamamakta, eşitlik yalnızca 'kağıt üzerinde' kalmaktadır. Mills'in vurgusu bu noktada önemlidir. Amerika gibi demokrasinin beşiği kabul edilen bir ülkede dahi yönetici kadroyu oluşturan bireylerin belirli birtakım sosyo-ekonomik imkânlarla sahip olması ve yöneticilerin sadece makamlarının değişip isimlerinin aynı kalması bu sonuca ulaşma açısından yeterli bir örnektir. Tabii ki tek bir örnek üzerinden bir genelleme yapılması itirazlara açık bir durum olmakla birlikte şunu da belirtmek gerekir ki, demokratik temsili sistem uygulanmaya çalışılan ülkeler incelendiğinde yönetici kadroyu oluşturan bireylerin sosyo-ekonomik şartlar açısından belirli bir seviyenin üstünde oldukları görülmektedir.

Bu çalışmanın ilk iki bölümünde klasik elitist teorisyenlerin fikri temelleriyle birlikte demokratik rejimlere olan eleştirilerini tartışmak amaçlanmış ve bu doğrultuda elitist teorisyenlerin demokratik rejimlerin uygulanabilirliğini mümkün görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Klasik elitistlerin bu hususta biraz daha ileri giderek demokratik idealleri yalnızca imkânsız görmedikleri, aynı zamanda demokratik metotların toplum adına faydalı olmadığını ve gereksiz bir popülizmden, bir aldatmacadan ibaret olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu tespitlerini ortaya koyarken öne sürdükleri savların iddiası ve gücü de klasik demokrasi anlayışının yeniden ele alınmasına sebebiyet vermiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde klasik elitist teorisyenlerin, demokrasinin en önemli sacayakları olan halkın/çoğunluğun yönetimi ve bireysel eşitlik ilkelerini tartışılır hale getirmeleri sonucu demokrasi tartışmalarının geçirdiği evrim süreci işlenmiştir. Klasik elitist teorisyenlerin çalışmaları ve tespitleri sonrası demokrasi savunucularının toplumsal yapıdaki ikili düzeni ve azınlık bir grubun her daim yönetimi ele geçirdiği fikrini, demokratik rejimlerde dahi elit- kitle ayrımı oluştuğunu kabul ettikleri görülmüştür. Fakat bu kabul demokrasiye karşı bir pozisyon almaya yol açmamış, tam aksine bu doğrultuda demokratik elitizm anlayışı ortaya çıkmış ve sistemin ehil, yetenekli ve demokrasi kültürünü içselleştirmiş elitler eliyle daha sağlıklı işleyebileceği ifade edilmiştir.

Klasik elitist teorisyenlerin demokrasi eleştirisi, kendilerinden sonra gelen düşünürleri demokrasi anlayışını revize etmeye yöneltmiş fakat bizce sonuç olarak klasik elitist teorisyenlerin vurgu yaptığı noktadan öteye geçilememiştir. Elitlerin varlığının

demokrasiyi tehdit etmediği aksine sistemin güvencesi olduğu anlayışı yine çoğunluk yönetimine tekabül etmemekte, her seferinde tekrar bir azınlık yönetimi ortaya çıkmaktadır. Nitekim siyasal hiyerarşinin en tepesini hedefleyen bireyler azınlık halinde olmanın ve sosyo-ekonomik standartlarının yüksek olmasının verdiği avantajla kolay örgütlenebilmekte, imkânların sunduğu şartlar doğrultusunda organize olabilmekte ve dolayısıyla temsili demokratik sistemde yönetim erkini ele geçirmekte çok zorlanmamaktadırlar. Mosca'nın azınlıkların bir hedef doğrultusunda örgütlenebilme özelliğine ve Michels'in bütün organizasyonların eninde sonunda oligarşiye evrilmek zorunda olduğuna yönelik yaptıkları vurgu bu noktada önemlidir.

Sunulan bütün bu argümanlara, temsili sistemin artan nüfus yoğunluğu sebebiyle vatandaşların katılımının olanaksızlaşmasına yönelik bir çare arayışı olduğunu belirterek demokrasinin bir amaç değil, vatandaşların siyasal sisteme dahilini diğer alternatiflerine nazaran çok daha fazla önceleyen ve bu maksatla olanaklar sunan bir metot olduğu belirtilerek karşı çıkılabilir. Bu doğrultuda demokratik elitizm anlayışına hak vermek de gerekebilir. Fakat burada şu şerhi düşmek gerekir ki, her ne sebepten olursa olsun, ister nüfus yoğunluğu ister sosyo-ekonomik şartlar, toplumun siyasal karar alma mekanizmasına ve sürecine katılımı noktasında demokrasi doktrininin ideallerinin en önemlilerinden birisi olan eşitlik ilkesi etkinliğini yitirmektedir. Bu noktada da Mills'in vurgusuna kulak vermek gerekir ki nitekim çalışmanın içerisinde de bu gerçekleştirilmiştir. Mills'in bahsettiği gibi Amerika Birleşik Devletleri gibi demokrasinin yani halk yönetiminin beşiği iddia edilen bir ülkede dahi yönetici pozisyonlarındaki bireyler her daim 'kalburüstü' olarak nitelendirilmelerine sebep olacak özelliklere sahip olmaktadır.

Klasik elitist teorisyenlerin belirttikleri gibi siyasal hiyerarşinin üst mertebelerine belirli bir takım nitelikleri haiz bireylerin erişmesi şahsımızca da toplumsal fayda açısından olumlu bir durumdur. Zeki, yetenekli, yönlendirici, lider ruhlu fakat bununla birlikte klasik elitistlerin belirttiği gibi ihtiraslı değil aksine ahlaklı, erdemli, toplumsal faydayı bireysel çıkarların önüne geçirebilen elitlerin varlığı toplum için önemli ve gereklidir. Her alanda olduğu gibi siyasal faaliyetler söz konusu olduğunda da işin ehli bireylerin toplumun üst basamaklarına erişmesi kanaatimizce de olması gerektir.

KAYNAKÇA

- AKTAN Coşkun Can, "Demokrasiye Alternatif Bir Siyasal Sistem Önerisi: Demarşi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:7, No:1, 2015, ss.78-106.
- ANIL Yaşar Şahin, *Niccolo Machiavelli*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2010.
- ARNHART Larry, *Siyasi Düşünce Tarihi: Plato'dan Rawls'a*, 2.Basım, Ankara: Adres Yayınları, 2005.
- ARON Raymond, "Social Structure and The Ruling Class", *The British Journal of Sociology*, Vol. 1, No. 1, March, 1950, pp. 1-16.
- ARON Raymond, "Social Class, Political Class, Ruling Class", *Class, Status and Power: Social Stratification in Comparative Perspective*, 2. Edition, Ed: Reinhard Bendix, Seymour Martin Lipset, New York: The Free Press, 1966.
- ARON Raymond, *Sınıf Mücadelesi*, Çev: Erol Güngör, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1973.
- ARON Raymond, *Demokrasi ve Totalitarizm*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976.
- ARSLAN Ali, "Sınıf Teorisinin Açmazları ve İktidar Analizinde Bir Alternatif Olarak Elit Teorisi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, Elazığ, 2006, ss. 363-382.
- ARSLAN Mutlu, "Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt:13, Sayı:50, Bahar, 2015
- AYDIN Mustafa, *Siyasetin Sosyolojisi: Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*, İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yayınları, 2006.
- BACHRACH Peter, *Political Elites in a Democracy*, London and Newyork: Routledge: Taylor and Francis Group, 1971.
- BALL Alan R. , *Modern Politics and Government*, 5.e. , London: Macmillan Press, 1993.
- BAŞTÜRK Efe, "G.Sartori: Demokrasi Teorisine Geri Dönüş", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl:16, Sayı:61-62, Kış-Bahar 2011, ss. 39-48.
- BERBEROĞLU Berch, *Political Sociology: A Comparative Historical Approach*, NewYork: General Hill, 1990.
- BINDER Leonard, "National Integration and Political Development", *The American Political Science Review*, Vol. 58, No. 3, September 1964, pp. 622-631.
- BOTTOMORE T.B. , *Seçkinler ve Toplum*, Çev: Erol Mutlu, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990.
- BREZİS Elize S. , "The Effects of Elite Recruitment on Social Cohesion and Economic Development", December 2010, <https://www.oecd.org/development/pgd/46837524.pdf> (16.02.2018)
- BURAN Hasan, "Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 14, S.1, 2009, ss. 69-97.

- BURNHAM James, *The Machiavellians: Defenders of Freedom*, New York: The John Day Company, 1943.
- CEVİZCİ Ahmet, *Felsefe Ansiklopedisi*, C:5, Ankara: Ebabil Yayınları, 2007.
- CEVİZCİ Ahmet, Kasım KÜÇÜKALP, *Batı Düşüncesi: Felsefi Temeller*, İstanbul: İsam Yayınları, 2010.
- ÇINAR Menderes, ‘‘Demokrasi’’, Ed: Yüksel Taşkın, *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, 3.B, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- DAHL Robert, ‘‘Further Reflections on ‘The Elitist Theory of Democracy’ ’’, *The American Political Science Review*, Vol. 60, No. 2, June, 1966, pp. 296-305.
- DAHL Robert, ‘‘A Critique of The Ruling Elite Model’’, *The Sociology of Elites Volume 1*, ed: John Scott, Hants: Edward Elgar Publishing, 1990.
- DAHL Robert, *Demokrasi ve Eleştirileri*, Ankara: Yetkin Yayınları, 1996.
- DAHL Robert, *Who Governs?*, Connecticut: Yale University Press, 2005.
- DAHL Robert, *Demokrasi Üzerine*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010.
- DAVER Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, 5.b. , Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993.
- DELANEY Tim, *Classical and Comtemporary Social Theory: Investigation and Application*, London& New York: Routledge, 2016.
- DEMİR Ömer, ‘‘Joseph A. Schumpeter: Hayatı, Eserler ve Katkıları’’, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl:1995, Cilt:50, S:1, ss. 155-172.
- DONOVAN John C. , Richard E. MORGAN, Christian P. POTHOLM, *People, Power, and Politics: An Introduction to Political Science*, 2. e. , Random House, New York, 1986.
- DOWNS Anthony, *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper & Row Publishers, 1957.
- DOWSE Robert E. , John A. HUGHES, *Political Sociology*, Norwich: John Wiley and Sons Ltd, 1980.
- DUVERGER Maurice, *Halksız Demokrasi*, İstanbul: Dördüncü Yayınevi, 1969.
- DUVERGER Maurice, *Seçimle Gelen Krallar*, İstanbul: Konuk Yayınları, 1974.
- DUVERGER Maurice, *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1975
- DUVERGER Maurice, *Siyasal Partiler*, 4.b, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1993.
- ETZIONI-HALEVY, Eva, *Classes and Elites in Democracy and Democratization: A Collection of Readings*, , New York-London: Garland Publishing, 1997.
- FARAZMAND Ali, ‘‘The Elite Question: Toward a Normative Elite Theory of Organization’’, *Administration & Society*, Vol. 31, No. 3, July 1999, pp. 321-360.
- GASSET Jose Ortega Y, *Kitlelerin Ayaklanması*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

- HANDS Gordon, "Roberto Michels and the Study of Political Parties", *British Journal of Political Science*, Vol. 1, No. 2, April 1971, pp. 155-172.
- HELD David, *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, London: Polity Press, 1995.
- JENT H. Clay, "Demos Kratos: Democracy, Old and New", *The Social Studies*, Vol: LVIII, No: 6, pp.242-245.
- KAPANİ Munci, *Politika Bilimine Giriş*, 22.basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009.
- KATZ Marilyn, "Women and Democracy in Ancient Greece", *Contextualizing Classics: Ideology, Performance, Dialogue*, Ed: Thomas M. Falkner, Nancy Felson, David Konstan, , Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, 1999, pp. 41-68.
- KELLER Suzanne, *Beyond The Ruling Class*, New York: Routledge: Taylor & Francis Group, 1991
- KIŞLALI Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1987.
- KORNHAUSER William, "Power Elite or Veto Groups", *Political Power- A Reader in Theory and Research*, ed: Roderick Bell, David V. Edwards, R. Harrison Wagner, New York: The Free Press, 1969.
- KURTBAŞ İhsan, "Bir Klasik Elitizm Eleştirisi ve Yeni Bir Elitizm Modeli Önerisi: Güçlü Demokratik Elitizm Modeli", *Turkish Studies*, Volume 12/3, Nisan 2017, ss. 385-412.
- KURTKAN Âmiran, Demokrasi, Fırsat Eşitliği ve Seçkinler. *Sosyoloji Konferansları*, [S.1.], n. 18, pp. 51-68, september 2011, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/view/1023006426>
- LEBLEBİCİ Doğan Nadi, "Örgüt Kuramında Paradigmalar ve Metaforlar", *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2008, ss. 345-360.
- LE BON Gustave, *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Hayat Yayınları, 1997.
- MACHİAVELLİ Niccolo, *Hükümdar*, 3.Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2003.
- MANNHEIM Karl, *Essays on the Sociology of Knowledge*, London: Routledge and Kegan Paul, 1952.
- MANNHEIM Karl, *Essays on the Sociology of Culture*, New York: Routledge Press, 2003.
- MERİÇ Cemil, *Saint-Simon: İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 13.B, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- MICHELS Robert, *First Lectures in Political Sociology*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1949.
- MICHELS Robert, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*, Canada: Batoche Books Kitchener, 2001.

- MILLS Charles Wright, *İktidar Seçkinleri*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1974.
- MILLS Charles Wright, *Toplumbilimsel Düşün*, İstanbul: Der Yayınları, 2007.
- MOSCA Gaetano, *The Ruling Class*, New York and London: McGraw-Hill Book Company, 1939.
- MOSCA Gaetano, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1968.
- NİETZSCHE Friedrich, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev: Ahmet İnam, İstanbul: Yorum Yayınevi, 2001.
- NİETZSCHE Friedrich, *Güç İstenci*, İstanbul: Say Yayınları, 2010.
- ÖRS Birsen, *Siyasal Temsil*, İstanbul Üniversitesi, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:35, Ekim 2006, ss. 1-22.
- ÖRS Birsen, *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*(Ahmet Bekmen), 4. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- ÖZBUDUN Ergun, ‘‘M. Duverger’in ‘Siyasal Partiler’i ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler’’, *AÜHF Dergisi*, C.XXI, 1964, pp.23-51.
- ÖZBUDUN Ergun, *Siyasal Partiler*, 2.b. , Ankara: Sevinç Matbaası, 1977.
- ÖZTÜRK Armağan, ‘‘Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi’’, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:68, No:2, Ankara, 2013, ss. 181-204.
- ÖZTÜRK Armağan, ‘‘Schumpeter, Sartori ve Dahl Özelinde Demokratik Elit Teorileri Perspektifi Üzerine Düşünceler’’, *Düşünen Siyaset Dergisi*, Sayı: 28, 2012.
- PARETO Vilfredo, *The Mind and Society*, London: Jonathan Cape, 1935.
- PARETO Vilfredo, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması*, Çev: Merve Zeynep Doğan, Ankara: Doğubatu Yayınları, 2015.
- PARETO Vilfredo, *Demokrasinin Dönüşümü*, çev: Kadir Zeki Tezer, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, Aralık, 2016.
- PARRY Geraint, *Political Elites*, London: George Allen & Unwin LTD, 1969.
- PETTITT Robin T. , ‘‘Bending Michels' 'Iron Law of Oligarchy': Can Democracy Ever Be For 'Home Consumption' In Political Parties?’’, *Partisanship in Europe: Members, Activists and Identifiers*, *European Consortium For Political Research Helsinki Joint Sessions 7-12 May 2007*.
- PLATON, *Devlet*, Çev: Canan Eyi, İstanbul: Gün Yayıncılık, 2005,
- POPPER Karl Raimund, *Açık Toplum ve Düşmanları-Platon-*, C:1, Türk Siyasi İlimleri Derneği Yayınları, Siyasi İlimler Serisi:13, Ankara: Sevinç Matbaa, 1967.
- SABİNE George, *Siyasal Düşünceler Tarihi II*, Çev: Alp Öktem, Ankara: Sevinç Matbaa, 1969
- SARIBAY Ali Yaşar, *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, 4.b, Ankara: Sentez Yayınları, 2014.

- SARTORİ Giovanni, "Anti-Elitism Revisited", *Government and Opposition*, Vol:13, No:1, Winter 1978, pp. 58-80.
- SARTORİ Giovanni, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı, 1993.
- SARTORİ Giovanni, *Demokrasi Kuramı*, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayın No 23, Ankara: Türk Matbaacılık Sanayi.
- SARP Çağatay, "Paretoyu Okumak: Mantıklı Olmayan Davranış ve Seçkinler Teorisi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, Temmuz 2013, ss.91-113.
- SCHUMPETER Joseph A. , *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1971.
- SOBACI M. Zahid, "Elitler ve Siyaset", *Siyaset Sosyolojisi*, ed: Ali Yaşar Sarıbay, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- SPİTZ David, *Antidemokratik Düşünce Şekilleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- STARK Werner, 'In Search of the True Pareto', *The British Journal of Sociology*, Vol. 14, No. 2, June 1963, pp. 103-112.
- TANNENBAUM Donald, David SCHULTZ, *Siyasi Düşünceler Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri*, Çev: Fatih Demirci, Ankara: Adres Yayınları, 2006.
- TURAN İlter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, 4.B, İstanbul: Der Yayınları, 1996.
- TURHAN Mehmet, *Siyasal Elitler*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.
- VERGİN Nur, *Siyasetin Sosyolojisi*, 14. Basım, İstanbul: Doğan Kitap, 2016.
- ZARTMAN William I. , "The Study of Elite Circulation: Who's on First and What's He Doing There?", *Comparative Politics*, Vol. 6, No. 3, April 1974, pp. 465-488.
- ZUCKERMAN Alan, "The Concept 'Political Elite': Lessons From Mosca and Pareto", *The Journal of Politics*, Vol. 39, No. 2, May 1977, pp. 324-344.
- <https://www.britannica.com/biography/Gaetano-Mosca> (29.01.2018)
- <https://www.britannica.com/biography/Vilfredo-Pareto> (01.02.2018)
- <https://www.britannica.com/biography/Robert-Michels> (3.02.2018)
- <https://www.britannica.com/biography/Joseph-Schumpeter> (4.3.2018)
- <https://www.britannica.com/biography/Robert-A-Dahl> (11.03.2018)
- <https://www.cambridge.org/core/journals/italian-political-science-review-rivista-italiana-di-scienza-politica/in-memoriam-giovanni-sartori> (13.03.2018.)
- <https://www.britannica.com/biography/C-Wright-Mills> (18.03.2018)

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Alperen ÖZYÜREK
Tez Adı	Klasik Elitist Teorinin Demokrasi Eleştirisi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Doç. Dr Derda KÜÇÜKALP
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :25.05.2018-

İmza :

